1825.

MATURINI CORDERII

COLLOQUIA SCHOLASTICA,

COMMODIORI NUNC ORDINE QUINQUE LIBRIS COMPOSITA,

ET

QUIBUSDAM ALIIS AD COMMODIOREM JUVENTUTIS INSTITUTIONEM PERTINENTIBUS,

Operâ RAMBERTI HORÆI exornata.

EDITIO NOVA ET CORRECTA.

Hoc pueri, ut purè vivant simul atque loquantur.
Exiguô discent, Lector amice, librô.
Idque magis posthac præstabit lucidus ordo,
Quò sine nec sermo, nec mihi vita placet.

Argument operis per R. H.

NEOCOMI,

Apud C.-H. WOLFRATH, Typographum.

MDCCCXIX.

Maturin Cordier, originaire de la Normandie, vivoit au seizième siècle : il consacra sa longue vie à enseigner les enfans, à Paris, à Nevers, à Bordeaux, à Lausanne, à Neuchâtel et à Genève, où il mourut le 8 Septembre 1564, à l'âge de 85 ans. Il avoit les qualités d'un excellent régent, tout occupé de ses devoirs, et aussi soigneux de former ses écoliers à la sagesse qu'à la bonne latinité. Calvin, qui avoit été son disciple, au collège de la Marche, à Paris, dédia un de ses premiers ouvrages à ce sage et modeste instituteur, auquel le collège de Neuchâtel doit ses foibles commencemens, et le goût des études, qu'il s'efforça d'y faire naître. Les colloques, que leur extrême simplicité met à la portée des commençans, sont regardés depuis près de trois siècles, comme un des livres classiques de l'enfance; et la mémoire de leur auteur lui sera toujours chère.

COLLOQUIORUM
SCHOLASTICORUM
LIBER PRIMUS.

Qui est de rudimentis, et primis studiorum initiis; ubi primùm Puerorum inter se, deindè ipsorum cum Præceptoribus Colloquia continentur.

PRÆFATIUNCULA
IN LIBRUM PRIMUM.

Ne pueri nihil agendo discant malè agere, præsertim otioso sermone pravisque aut ineptis colloquiis sese invicem corrumpentes, omnibus modis incitandi sunt, ut in Schola, dùm Præceptoris ingressum exspectant assuescant intereà bini ternive, id quod ab eo præscriptum fuerit, simul repetere. Plurimum proderit hæc illis jucunda exercitatio: eosque interim ab otio, lascivia, multisque aliis rebus malis, quibus offenditur Deus, avertere poterit. Sed quia sine puerili colloquio ejusmodi repetitiones tractari non solent: pueri autem ipsi, nisi instituti fuerint, nihil aliud quàm barbarè loquuntur: idcirco, ut Latinè inter se loqui paulatim discant, hac de re hîc aliquot breves colloquendi formulas proposuimus. Cæterùm

in Præceptoris diligentiâ situm erit, ut hæc ipsa colloquia discipulis aliquoties interpretetur: doceatque, quomodo in his et aliis ejus generis (quæ tradere ipse poterit) sese et domi et in Scholâ debeant exercere, ad idquè illos identidem cohortetur. Ita fiet progressu temporis, ut promptiores semper et alacriores eos habiturus sit ad ea maturè reddenda, quæ præscripserit. Hinc etiam consequetur, ut minore cum labore ac molestiâ docendi munus consequatur.

COLLOQUIUM I.

Argumentum : *Duo pueri ad prælectionem repetendam sese parant.* Lectiones sæpe repetendæ.

ABRAHAMUS, BARTHOLOMÆUS.

Eamus unà repetitum. *B*. Quid ego repeterem? Nonne satis est, quòd solus repetiverim? *A*. Si tantùm semel aut bis repetieris, id parum est ad ediscendum. *B*. Imò circiter decies repetivi. *A*. Ne id quidem sufficit. *B*. Quid igitur vis amplius? *A*. Si vis certissimè reddere coram Præceptore, opus est cum aliquo repetivisse. *B*. Istud ego nesciebam : sed tibi libenter assentior. *A*. Faciamus ergo, quod ego te monebam. *B*. Equidem, non recuso, incipe.

COLLOQ. II.

Argumentum : *Exordium est ad repetendam prælectionem.*

CONRADUS, DANIEL.

Quid agis? *D*. Repeto mecum. *C*. Quid repetis? *D*. Præscriptum hodiernum Præceptoris. *C*. Tenesne memoriâ? *D*. Sic opinor. *C*. Repetamus unà : sic uterque nostrûm rectiùs pronuntiabit coram Præceptore. *D*. Tu igitur incipe, qui me provocasti. *C*. Agè attentus esto : me ne sinas aberrare. *D*. Sum promptior ad audiendum, quàm tu ad pronuntiandum.

COLLOQ. III.

Argumentum : *Ad idem cum proximo superiore.*

ERASMUS, FRANCISCUS.

Visne mecum repetere prælectionem? *F*. Volo. *E*. Tenesne? *F*. Non satis rectè fortassè. *E*. Agè

faciamus periculum. *F.* Quid igitur exspectamus? *E.* Si voles, incipe. *F.* Atqui tuum est potiùs incipere. *E.* Quid ita? *F.* Quia me invitasti. *E.* Æquum dicis, attende igitur. *F.* Isthic sum.

COLLOQ. IV.

Argumentum : *Exordium ad colloquendum.* Qui benè agit, reprehendi non timet. Prudenter igitur facit, qui præceptum illud usurpat : Sic age, ne timeas.

Gabriel, Hieronymus.

Jamne tenes, quæ reddenda sunt horâ tertiâ? *H.* Teneo. *G.* Ego quoque. *H.* Ergo confabulemur paulisper. *G.* Sed si intervenerit observator, putabit nos garrire. *H.* Quid times, ubi nihil timendum est? Si venĕrit, non deprehendet nos in otio, aut in re malâ : audiat, si velit, nostrum colloquium. *G.* Optimè loqueris : secedamus aliquò in angulum, ne quis nos impediat.

COLLOQ. V.

Argumentum : *Admonitio brevis, sed pueris aptissima.*

Johannes, Adamus.

Non decet hic otiari, aut garrire, dum Præceptor expectatur. *A.* Quid ais, non decet? Imò verò non licet : nisi volumus vapulare. *J.* Tu igitur audi me, dùm prælectionem pronuntio; egò deindè tè audiam. *A.* Agè, pronuntia.

COLLOQ. VI.

Argumentum : *Otto et Paulus certant, uter meliùs pronuntiet aliquid eorum, quæ in scholâ edidicerint. Emanuel judex.* Exemplum honesti studiorum certaminis.

Otto, Paulus, Emanuel.

Optatus mihi ades, Paule! quærebam, qui mecum certare vellet : sed omnes ad lusûs certamen

currunt : tu verò quid ais? *P.* Quid ego malim, quàm tecum de nostris studiis pacificè contendere? *O.* Sed quod petis certandi argumentum; an de repetendis Ciceronis epistolis? *P.* Malo de Catone. *O.* Quamobrem? *P.* Quia restant mihi ediscendæ aliquot prælectiones de Cicerone. Scis enim, me ægrotasse ferè duas hebdomades. *O.* Memini. Vis igitur dicamus secundum librum moralium distichorum? *P.* Est longus nimis in hanc horam. *O.* Quid ita? Quia nobis aliquandiù ludendum est, ut corpus exerceamus ad valetudinem conservandam. Dicamus ergo librum tertium, qui est brevissimus. *P.* Sed judicem volo. *O.* Præstò est Emanuel, qui me ob eam rem sequitur. *P.* Vis igitur, Emanuel! audire nos? *E.* Quid dicturi estis? *O.* Tertium librum distichorum moralium. *E.* Nonne alterni dicetis? *O.* Scilicet suum uterque distichum. *E.* At pueri! (ne erretis) nolo vos audire tanquàm judex. *O.* Cur non? *E.* Ne fortè meâ sententià alteruter amicorum offendatur. *P.* In quo igitur nobis eris adjutor? *E.* Notabo in chartula diligenter utriusque lapsus : deindè referetis ad Præceptorem. *P.* Quid tùm fiet? *E.* Ille utri videbitur, victoriam, et præmium adjudicabit. *O.* Eris igitur nobis tantùm testis. *E.* Sic intelligo. *P.* Optima sanè videtur mihi ratio. *O.* Mihi quoque valdè probatur. Sed unum restat. *P.* Quid est? *E.* Vultisne præter lapsus manifestos, hæsitationes etiam notari? *P.* Sic volunt Præceptoris leges super hac re. *E.* Date mihi librum in manum, ut certiùs observare possim. *O.* Tene meum. *P.* Incipiamus. *O.* Æquum est : quia tu à me provocatus es. *P.* Audi (quæso) Prætor, sed diligenter. *Præt.* Tu verò cave dicas negligenter?

P. *Hoc quicunque cupis carmen cognoscere lector:*
Hæc Præcepta feres, quæ sunt gratissima vitæ.
O. *Instrue præceptis animum: nec discere cesses.*
Nam sine doctrina, vita est quasi mortis imago.
P. *Commoda multa feres: sin autem spreveris illud:*
Non me scriptorem, sed te neglexeris ipse.
O. *Cum rectè vives, ne cures verba malorum.*
Arbitrii nostri, etc.

Sic pergunt ad finem usquè libri tertii.

COLLOQ. VII.

Argumentum: *Robertus et Salomon antè lusum tractant studiosum aliquid*: A lusu ad studium reditur difficiliùs. Exemplum puerorum studiosorum.

ROBERTUS, SALOMON.

Euge, dimissi sumus ad lusum, audistine? *S.* Quidni audierim, cùm egomet adfuerim? *R.* Placetne paulisper confabulari: deindè ludemus unà? *S.* Mallem ego priùs ludere. *R.* Atque difficilè est ludum abrumpere. *S.* Planè verum dicis: et ego in me sic experior. *R.* Quoniam igitur placet tibi mea ratio, da nobis aliquid argumenti ad confabulandum. *S.* Imò tuum est dare, ut qui me lacessiveris. *R.* Æquum dicis: Redde nomina Latinè, quæ tibi Gallicè proponam. *S.* Qua de re propones? *R.* De supellectili. *S.* Tentabo respondere, modò ne plura quàm decem proponas. *R.* Enumerabo in digitis, ne fortè numerum excedam. Audi igitur. *S.* Istic sum. *R.* *Un buffet.* *S.* Abacus. *R.* *Un banc.* *S.* Sella. *R.* *Un chandelier.* *S.* Candelabrum. *R.* *Un coquemar.* *S.* Ahenum. *R.* *Un soufflet.* *S.* Follis. *R.* *Un coussin de lit.* *S.* Pulvinus. *R.* *Un oreiller.* *S.* Cervical. *R.* *Un linceul.* *S.* Linteum.

R. *Un pot à cuire.* *S.* Olla. *R.* *Un pot-à vin.* *S.* Oenophorum. *R.* Errasti semel. *S.* Ubi? *R.* Dixisti *linteum* pro *lodice.* *S.* Fateor, debeo tibi semel victoriam. *R.* Nunc vicissim propone, ut redimas, si potes. *S.* Vis respondere de eduliis? *R.* Ut libet. *S.* *De la chair fraiche.* *R.* Caro recens. *S.* *Du porc.* *R.* Suilla. *S.* *De la venaison.* *R.* Ferina. *S.* *Venaison de sanglier.* *R.* Aprugna. *S.* *Du petit lait.* *R.* Serum, vel serum lactis. *S.* *Bouillon de chair.* *R.* Jus carnium. *S.* *Poisson bouilli.* *R.* Piscis elixus. *S.* *De la sauce.* *R.* Condimentum. *S.* Falleris. *R.* Quid ergo est? *S.* Intinctus. *R.* Condimentum volo. *S.* At ego nolo contendere. *R.* Quis contendit? consulamus. *S.* Quin priùs ludamus: illud fiet posteriùs. *R.* Agè, fiat: ne amittamus ludendi occasionem.

COLLOQ. VIII.

Argumentum : *Attingitur differentia in hortum et hortos.* Rerum nomina tenere non satis est, nisi res ipsas cognoscamus.

TIMOTHEUS, VINCENTIUS.

Quæ sunt arbores in horto vestro? *V.* Hortum habemus suburbanum, in quo sunt olera, quibus vescimur quotidiè: præterea sunt in fundo nostro horti, variis arboribus consiti. *T.* In horto quæ sunt olera? *V.* De hoc mater meliùs respondere posset. Nam illic sæpè versatur, aut serendi causâ, aut sarriendi, aut aliquid colligendi. *T.* Sed tamen dic mihi aliquot olerum nomina. *V.* Parum prodesset nomina tibi recensere, nisi res ipsas videres. Quin eamus in rem præsentem. *T.* Potes ire, quandò libet. *V.* Possum quidem matre permittente. *T.* Fac amabò, permittat, sed

eâ lege, ut me tibi comitem assumas. *V.* Id facillimè fiet : tantùm hic me expecta : mox rediero. *T.* Quid si ea domi non est? *V.* Tamen huc tibi renuntiabo. *T.* Benè vertat Deus.

COLLOQ. IX.

Argumentum : *Nominum secundæ declinationis repetitio.* Repetitiones confirmandæ memoriæ.

ADAMUS, BENEDICTUS.

Visne repetamus unà? *B.* Quidnam? *A.* Id, quod nobis præscriptum est. *B.* Equidem volo, sed quo genere repetendi utemur? *A.* Audiamus nos vicissim. *B.* Sic Præceptor nos monet sæpè. *A.* Rectè monet, sed malè paremus. *B.* Uter incipiet? *A.* Ego, si tibi ita placet. *B.* Maximè placet : incipe igitur. *A.* Secundæ declinationis nomina his exemplis Latinè declinantur :

Magister, *Puer*, *Dominus*, *Lanius*, *Antonius*, *Regnum*.

B. Quæ sunt hodiè declinanda? *A.* Hesternum quidem est *Lanius*, hodiernum verò *Antonius*. *B.* Cur nos id repetimus quotidiè, quod pridiè reddidimus? *A.* Quia sic Præceptor jubet. *B.* Id satis scio : sed cur jubet? *A.* Ad confirmandam memoriam. *B.* Agè, declina *Lanius*.

A. N. S. *hic Lanius* : G. *hujus Lanii* etc. *ad finem usquè.*

B. Verte Gallicè. A. *Lanius*, *lanii*, g. m. *Un boucher.*

B. Declina *Antonius*.

A. N. S. *hic Antonius* : G. *hujus Antonii* : D. *huic Antonio*, etc. *ad finem usquè.*

B. Verte Gallicè. A. *Antonius*, *Antonii*. g. m. et nomen viri. *C'est le nom propre d'un homme ;* Gallicè *Antoine*. *B.* Cur dicis nomen viri? tu

nondum es vir. *A.* Fateor, sunt alii Antonii, qui viri sunt. *B.* Utinam aliquandò vir evadas. *A.* Evadam Deo juvante.

B. Attende nunc, ut vicissim audias me. *A.* Isthic sum audacter.

B. Secundæ declinationis nomina. *A.* Desine, Præceptor adest. *B.* Audio tussientem, desinamus, ne putet nos garrire.

COLLOQ. X.

Argumentum : *Nominum tertiæ declinationis repetitio.* Tempore non est abutendum. Præceptor non est metuendus in re bonâ.

CORNELIUS, DANIEL, DIODORUS.

Quid agis Daniel? instat Præceptoris adventus. *Da.* Scilicet instat : nondùm est semihora post secundam. *C.* Tamen non debemus interim tempore sic abuti : repetamus. *Da.* Non stabit per me, ego enim sum paratus. *C.* Incipe igitur. *Di.* Exspectate parumper, quæso ; ego sum quoque vestræ decuriæ. *C.* Matura. *Da.* Dicamus suum quisque casum ordine, ut interdùm nos docet Præceptor. *C.* Satis est verborum : attendite. *Di.* Quid aliud agimus?

C. Tertiæ declinationis nomina his exemplis Latinè declinantur : *Pater*, *Lumen*, *Rupes*, *Messis*, *Pars*, *Sedile*, *Vectigal*, *Laquear.*

Da. Nom. Sing. *Hæc rupes.* *Di.* Gen. *hujus rupis.* *C.* Dat. *huic rupi.* *Da.* Acc. *hanc rupem.* *Di.* Voc. *ô rupes.* *C.* Abl. *ab hac rupe.* *Da.* Nom. plur. *Hæ rupes.* *Di.* Gen. *harum rupum.* *C.* Errasti Diodore : corrige erratum. *Di.* Gen. *harum rupium.* *C.* Dat. *his rupibus.* *Da.* Acc. *has rupes.* *Di.* Voc. *ô rupes.* *C.* Abl. *ab his rupibus.* *Da.* Verte Gallicè. *Di.* Rupes, rupis, g. f. *une roche.* *C.* Pone

in oratione. *Da.* Non est in libro nostro. *C.* Sed Præceptor docuit. *Da.* Alta rupes, *une haute roche.*

Di. Nom. Sing. *Hæc Messis.* *C.* Gen. *hujus messis.* *Da.* Dat. *huic messi*, etc. *Usquè ad finem hujus nominis : deindè sic pergunt colloqui.*

C. Ambo errastis. *Da.* Erravi, fateor. *Di.* Ego quoque : sed uter erit victus? *C.* Præceptor judicabit. *Da.* Æquum dicis. *C.* Vultisne dicamus iterum ad memoriam confirmandam? *Da.* Quidni? *Di.* Quid si Præceptor interveniat? *C.* Quid tùm? laudabit nos ore pleno. *Di.* Sed mutandùs est ordo. *C.* Non est dubium. Incipe Daniel. *Da.* Tertiæ declinationis nomina, etc.

COLLOQ. XI.

Argumentum : ***Adjectivi tertiæ declinationis repetitio.***

EUDOXUS, FRIDERICUS.

Visne repetere mecum? *F.* Cur tam citô? *E.* Ne observator nos deprehendat garrientes aut otiosos. *F.* Agè repetamus : sed uter incipiet? *E.* Ego, quia victor sum. *F.* Dic igitur. E. *Prudens*, nomen adjectivum sic declinatur in genera :

Hic prudens, g. m. *hæc prudens*, g. f. *hoc prudens*, g. n.

Idem nomen sic declinatur in casus :

Nom. Sing. *Hic*, *hæc*, *hoc*, *prudens*.

F. Gen. *prudentis.* *E.* Dat. *prudenti.*

F. Acc. *prudentem*, et *prudens*, etc. *ad finem usquè.*

COLLOQ. XII.

Argumentum : ***Nominum tertiæ et quartæ declinationis repetitio.*** Repetitiones sæpiùs iterandæ.

GERARDUS, HENRICUS.

Mox aderit Præçeptor, repetamus. *H.* Quid opus est mihi repetitione? solus repetivi satis :

omnia teneo memoriâ. *G.* Quid tùm? quantò sæpiùs repetes, tantò meliùs tenebis. *H.* Benè mones : habeo tibi gratiam. *G.* Incipe : tempus abit. *H.* Quartæ declinationis. *G.* Erras, Henrice ! Incipiendum est ab exemplo hesterno. *H.* Erravi, fateor. *G.* Dic igitur nunc rectè. *H.* Nom. Sing. *Hòc sedile.* Gen. *Hujus sedilis*, etc. *ad finem usquè.*

Quartæ declinationis nomina, hoc exemplo declinantur :

Nom. Sing. *Hic sensus.* Gen. *hujus sensûs.* Dat. *huic sensui.* *G.* Hactenus : audio Præceptorem.

COLLOQ. XIII.

Argumentum : *Verbi secundæ conjugationis repetitio.* Lusibus statuendus est modus. Studia jucundè conferenda.

ISAACUS, LUCIUS, MICHAEL.

Hic dies nobis est feriatus, et jam satis lusimus. *L.* Satis, opinor. *I.* Vultis ergo, ut animi gratiâ conferamus de studiis nostris? *L.* Sanè mihi gratum feceris. *M.* Mihi verò gratissimum. *L.* Sed quid tractabimus? *I.* Tentemus declinare aliquod verbum Latinè simul et Gallicè. *M.* Incipe igitur, quia nos provocasti. *I.* Faciam, quandò ita placet vobis. *L.* Audiamus.

I. Indicativi modi præsens tempus, Doceo, *J'enseigne*; Doces, *tu enseignes*; docet, *il enseigne.* Plural. Docemus, *nous enseignons*; docetis, *vous enseignez*; docent, *ils enseignent.*

L. Præteritum imperfectum, Singulariter. Docebam, *J'enseignois*; docebas, *tu enseignois*; docebat, *il enseignoit.* Plural. Docebamus, *nous enseignions*; docebatis, *vous enseigniez*; docebant, *ils enseignoient.*

M. Præteritum perfectum, Singulariter, Docui, *j'enseignai*; docuisti, *tu enseignas*; docuit, *il enseigna.* Plural. Docuimus, *nous enseignâmes*; docuistis, *vous enseignâtes*; docuerunt vel docuere, *ils enseignèrent.*

L. Præteritum plusquamperfectum, Singular. Docueram, *j'avois enseigné*; docueras, *tu avois enseigné*; docuerat, *il avoit enseigné, etc.* Sic pergunt quatenùs placet.

COLLOQ. XIV.

Argumentum : *Verbi tertiæ conjugationis repetitio.* Studiorum collatio comis esse debet, nec austera. Gratulandum aliis, si officium rectè faciunt; sed laus debetur soli Deo.

NICOLAUS, OLIVARIUS.

Cur tu es otiosus? *O.* Non sum omninò. *N.* Quid agis igitur? *O.* Cogito de lectione reddendâ. *N.* Ego quoque id ago : repetamus unà. *O.* Fiat; sed quam rationem tenebimus? *N.* Age Præceptoris partes, ego discipuli. *O.* Valdè mihi placet conditio. *N.* Sed ne sis mihi austerior. *O.* Ne timeas : nosti me satis. *N.* Novi.

O. Declinato *Lego* in modo infinito.

N. Infiniti modi tempus præsens et præteritum imperfectum, *legere.*

Præteritum perfectum et plusquamperfectum, *legisse.*

O. Perge. *N.* Sine me paulisper respirare, quæso, Præceptor!

O. Perge nunc. *N.* Futurum indefinitum, *lecturum esse.* Gerundia, *legendi*, etc. *ad finem usquè.*

O. Gaudeo te rectè fecisse officium. *N.* Ego verò mihi gratulor : sèd est Deo gratia. *O.* Rectè

dicis : utinam ex animo. *N.* Ex animo certè. *O.* Benè habet, desinamus, sentio Præceptoris adventum. *N.* Eccum adest.

COLLOQ. XV.

Argumentum : *Verbi quartæ conjugationis repetitio.* Utilitas publica omnibus modis procuranda.

PATRITIUS, RODOLPHUS, STEPHANUS, THOMAS, VALERIUS.

Heus pueri! nos hic sumus quinque : repetamus hodiernum verbum, ut solemus coram Præceptore.

R. Nemo (ut opinor) contradicet. *St.* Incipe igitur Patriti! qui primus sedes.

P. Optativi et subjunctivi modi præsens tempus Sing. *Audiam.* R. *Audias.* S. *Audiat.*

T. Plur. *Audiamus.* V. *Audiatis.* P. *Audiant.*

R. Præteritum imperfectum Sing. *Audirem.*

St. *Audires.* Th. *Audiret.* *V.* Plur. *Audiremus.*

P. *Audiretis.* R. *Audirent.*

St. Præteritum perfectum. Sing. *Audiverim.*

Th. *Audiveris.* V. *Audiverit.* Plur. *Audiverimus*, etc. *Usquè ad finem verbi hoc pergunt ordine.*

COLLOQ. XVI.

Argumentum : *Andreas cujusdam orationis partes et accidentia cudit ex Beato.*

ANDREAS, BEATUS.

Dic Latinè, *répétons notre leçon.* *B.* Repetamus unà prælectionem. *A.* Hæc oratio quot habet partes? *B.* Tres. *A.* Discerne singulas nominatim. B. *Repetamus*, est verbum; *unà*, adverbium; *Prælectionem*, nomen. *A.* Declara pauló pleniùs. *B.* Tu igitur præito mihi, ut solet Præceptor.

A. Repetamus. B. *Repeto*, *repetis*, *repetere*, conjugationis tertiæ, sicut *Lego*, *legis*, *legere*. Præteritum, *repetivi*. Supinum, *repetitum*. Participia, *repetens*, et *repetiturus*. A. *Unà*. *B.* Non declinatur, quia est adverbium hoc loco. A. *Prælectionem*. *B. Prælectio*, *prælectionis*, g. f. *une leçon*.

COLLOQ. XVII.

Argumentum : *Duo pueri diligenter repetunt*, *quæ sunt in Auditorio reddituri*. Exemplum diligentiæ in pueris, pro captu ætatulæ. Utinam ætate et doctrinâ profecti hoc imitarentur exemplum.

CRISPUS, DESIDERIUS.

Repetamus nomina quotidiana, ut certiùs reddamus ea Præceptori. *D.* Benè mones, præito mihi hesterna. Dic Latinè, *un œil*; *C.* Oculus. *D. L'œil droit*; *C.* Oculus dexter. *D. L'œil gauche*; *C.* Oculus sinister. *D. Les deux yeux*; *C.* Ambo oculi. *D.* Probè tenes. *C.* Nunc audi, an rectè solus dicam. *D.* Agè, audio. *C. Un œil*. *D.* Debes enumerare in digitis, ut docet Præceptor. *C.* Quid prodest istud? *D.* Ad memoriam juvandam. *C.* Quid hoc sibi vult? *D.* Non audivisti toties? Ego sum obliviosus : quid agerem? Esto diligentior ad ea retinenda, quæ perceperis. *C.* Quod me fideliter mones, pergratum facis. *D.* Agè, ad rem redi. * *C. Un œil*, oculus. *L'œil droit*, oculus dexter. *L'œil gauche*, oculus sinister. *Les deux yeux*, ambo oculi. *D.* Quam rectè omnia dixisti! *C.* Repetamus etiam hodierna. *D.* Placet. At tu vicissim præito mihi. *C. Une main*. *D.* Manus. *C. La main droite*. *D.* Manus dextra. *C. La main gauche*. *D.* Manus sinistra. *C. Les deux mains*. *D.* Ambæ manus. *C.* Restat ut solus dicas,

D. Une main, manus. *La main droite*, manus dextra. *La main gauche*, manus sinistra. *Les deux mains*, ambæ manus. *C.* O si tam benè diceremus coram Præceptore! *D.* Quid obstat? *C.* Quia timemus. *D.* Et tamen errata nostra satis humaniter corrigit. *C.* Nescio, quid hoc sibi velit, ego semper sum timidus in principio. *D.* Istud est quodammodò naturalè omnibus, ut audivimus ex Præceptore. *C.* Nunc repetendum esset Latinè et Gallicè, sed Præceptorem venientem video. *D.* Ingrediamur.

COLLOQ. XVIII.

Argumentum: *Puer ultrò salutatum venit Præceptorem, comiter ab illo accipitur, reddit, quæ præscripta fuerant. Laudatur à Magistro, Deum laudat: munusculis blandis invitatur.* Exemplum ad parvulos blandè et comiter in scholâ tractandos, ne severitate disciplinæ absterreantur.

ERASMUS, PRÆCEPTOR.

Salve Præceptor. *P.* Salvus sis, mi Erasme! Undè venis tam multò manè? *E.* E cubiculo nostro. *P.* Quandò surrexisti? *E.* Paulò antè sextam, Præceptor! *P.* Quid ais? *E.* Sic ut dico. *P.* Tu nimis es matutinus: quis te expergefecit? *E.* Frater meus. *P.* An precatus es Deum? *E.* Quamprimùm frater me pexuit, precatus sum. *P.* Quomodò? *E.* Flexis genibus et conjunctis manibus dixi precationem Dominicam, cum gratiarum actione. *P.* Quâ linguâ? *E.* Latinâ. *P.* O factum benè! quis te misit ad me? *E.* Nemo. *P.* Quid ergo? *E.* Ultrò veni. *P.* Mi animule, quàm pulchrum est sapere! Nonne est jentandi tempus? *E.* Nondùm esurio. *P.* Quid vis igitur? *E.* Volo reddere nomina quotidiana, si tibi placet audire me. *P.* Quidni placeret? tenes igitur

memoriâ? *E.* Teneo, gratia Deo. *P.* Agè pronuntia. *E.* Sed mihi soles præire Gallicè, et ego Latinè respondeo. *P.* Benè mones: penè istud oblitus eram, respónde igitur. *E.* Expecto, ut proponas. *P.* *La tête.* *E.* Caput. *P.* *Le sommet de la tête.* *E.* Vertex. *P.* *Le devant.* *E.* Sinciput. *P.* *Le derrière.* *E.* Occiput. *P.* Nunc responde Gallicè, Caput. *E.* *La tête.* *P.* Vertex. *E.* *Le sommet de la tête.* *P.* Sinciput. *E.* *Le devant.* *P.* Occiput. *E.* *Le derrière.* *P.* Quid si nunc solus dices omnia? *E.* Facilè dicam. *P.* Ego verò te libenter audiam. *E.* *La tête,* Caput. *Le sommet de la tête*, Vertex. *Le devant*, Sinciput. *Le derrière*, Occiput. Nonne benè dixi, Præceptor? *P.* Quàm optimè. *E.* Laudetur Dominus Deus. *P.* O pulchrum verbum! ito nunc petitum ab ancilla jentaculum. *E.* Mallem abs te accipere, Præceptor, si tibi non est molestum. *P.* O quam te amo de isto verbo! agè sequere me, dabo tibi aliquid boni; quia tuum rectè fecisti officium. Quid est hoc? *E.* Panis candidus, *du pain blanc.* *P.* Quid hæc sunt? *E.* Ficus aridæ, *des figues sèches.* *P.* Numera. *E.* Una, duæ, tres, quatuor, quinque, sex. *P.* O lepidum capitulum! jenta nunc otiosè.

COLLOQ. XIX.

Argumentum: *Pueri elementarii, extra ordinem ludendi veniam petunt.*

FABER puer, PRÆCEPTOR, GUILHELMUS et HENRICUS pueri.

Salve Præceptor! *P.* Sit vobis salus a Christo. *Pueri:* Amen. *P.* Jamne repetivistis? *F.* Etiam, Præceptor! *P.* Quis docuit vos? *F.* Subdoctor.

P. Quid nunc vultis? *G.* Ut per te liceat nobis parumper ludere. *P.* Non est ludendi tempus. *H.* Non petimus omnibus, sed nobis parvulis tantùm. *P.* Atqui pluit, videtis. *G.* Ludemus in pergula. *P.* Quo lusu? *Pueri.* Aciculis vel juglandibus. *P.* Quid mihi dabitis. *F.* Dicemus nomina. *P.* Quot dicetis singuli. *G.* Duo. *P.* Dicito igitur. *F.* *Du papier*, Charta : *De l'encre*, Atramentum. Dixi. *G.* *Un livre*, Liber : *Petit livre*, Libellus. Dixi. *H.* *Une cerise*, Cerasum : *Des noix*, Juglandes. Diximus. *P.* Quàm belli estis homunculi! Ludite ad cœnam usquè. *Pueri*, Gratias agimus, Præceptor.

COLLOQ. XX.

Argumentum : *Magister a discipulo interrogatus, respondet humaniter.* Bonus Præceptor benè optat discipulis. Solus Deus dat benè agendi voluntatem. Omnis boni gratia Deo debetur. Regula citra exceptionem visulla est. In dubiis Grammatices consulendæ sunt Regulæ. Studiosus doctos ad imitandum observare debet. Præclara opera longiori tempore indigent Experientiâ. Patrum indoctorum stultitia. Tempus exspectandum. Scientia magnis laboribus comparatur. Exemplum boni Præceptoris, et discipuli studiosi.

JODOCUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor licetne pauca? *P.* Loquere, quid velis. *J.* Quùm interdùm dicis alicui nostrûm, ubi est follis? vel, cedo follem : non apparet, utrùm *follis* sit masculini an fœminini generis. *P.* Non apparet, fateor : quid tùm? *J.* Undè igitur scire possumus? *P.* Cur me de hoc nunquàm rogastis? *J.* Tam multa tam sæpè interrogamus, ut vereamur, ne tibi molesti simus. *P.* Quasi verò istud unquàm præ me feram : contrà, eò magis amo, quò me rogatis sæpiùs. Quid enim magis cupio, quàm ut aliquandò vos

videam et optimos et doctissimos. *J.* Habemus gratiam maximam, Præceptor humanissime! *P.* Eam gratiam ego et vos Deo nostro debemus, qui solus, suâ bonitate, utrisque bonam dedit voluntatem. *J.* Faxit ille, ut hoc beneficio rectè semper utamur in ipsius gloriam. Sed dic quæso, *follis* cujus est generis? *P.* Masculini. *J.* At ego potiùs fœminini dixissem. *P.* Quamobrem? *J.* Quia tale est *pellis*, quod est in Rudimentis pro exemplo positum. *P.* Non abs re id conjiciebas. Nam nomina in *is* finita, quale est *pellis*, magnâ ex parte fœminina sunt. *J.* Non igitur omnia? *P.* Vix ulla est tam generalis regula, quæ exceptione careat. *Fóllis* igitur sub exceptionem cadit, quia masculinum est. Sic aliquot alia, ut *ignis*, *piscis*, *axis*, etc. *J.* Sed undè illa dignoscam? *P.* Facilè cognosces, quùm perveneris ad Grammaticæ regulas. Sed interim Latinè loquentes attentè observa, teque ad eorum imitationem diligenter accommoda. *J.* At istud longum est, Præceptor! *P.* Non fiunt nisi longo tempore præclara ædificia. *J.* Experientia nos istud docet. At pater meus vellet me annuo spatio doctum videre. *P.* Ego verò istud unius diei spatio videre vellem. Sed quid agas? omnibus in rebus expectandum tempus est. Pater tuus, quia non didicit litteras, nescit, quid doctrina valeat, neque quantis laboribus illa comparetur. *J.* Verum dicis: sed quid illi respondere possum; quùm apud me conqueritur de temporis longi spatio in discendis litteris? *P.* Docebo te inter cœnandum, nunc ito lusum cum cæteris, ut me in museum recipiam. *J.* Ignosce mihi (quæso) Præceptor! quod te interpellaverim. *P.* Nihil me

interpellasti : Non enim occupatus eram. Præterea, si te audire mihi molestum fuisset, nonne poteram te in aliud tempus rejicere? *J.* Tuo jure id poteras. *P.* Abi igitur.

COLLOQ. XXI.

Argumentum : *Pædagogus à puero rationem studii exigit, reddit puer alacriter : Admonetur, à mendacio caveat.* Formula ad verborum declinationem pueris breviter indicandam, postquam exempla generalia didicerint.

PÆDAGOGUS, LAMBERTUS.

Esne paratus ad reddendam studii tui rationem? *L.* Paratus, ut mihi videor. *P.* Redde igitur, et esto præsenti animo. *L.* Matutino tempore primùm pronuntiavimus carmen ex Catone : deindè ejus interpretationem Latinè et Gallicè reddidimus : postremò bini tractavimus singulas partes orationis, cum attributis et significatione. *P.* Rectène fecisti officium tuum? *L.* Puto me satisfecisse Præceptori magnâ ex parte. *P.* Vide ne mentiaris! Nam ego illum percontabor. *L.* Ut voles, Præceptor! nihil hac in re metuo. *P.* Agè, pergamus. Meridiè quid habetis reddere? *L.* Habemus declinare verbum *possum*, Latinè et Gallicè. *P.* Nihil præterea? *L.* Nihil. *P.* Ego te istud aliàs docui. Nonne tenes memoriâ? *L.* Non ausim affirmare, donec tentavero. *P.* Declina in primas personas : cætera tibi erunt facillima.

L. Indicativus, possum, *je puis*; poteram, *je pouvois*; potui, *j'ai pu*; potueram, *j'avois pu*; potero, *je pourrai*; Imperativus deest.

Optativus, utinam possim, *Dieu veuille que je puisse*; utinam possem, *plût à Dieu que je pusse*; potuerim, *Dieu veuille que j'aie pu*; utinam potuissem, *plût à Dieu que j'eusse pu.*

Subjunctivus, ut possim, *que je puisse*; quamvis potuerim, *quoique j'aie pu*; quamvis potuissem, *quoique j'eusse pu*; quum potuero, *quand j'aurai pu*. *P.* Declina totum infinitivum.

L. Infinitivi modi præsens et præteritum imperfectum, posse, *pouvoir* : *Præteritum perfectum et plusquàm perfectum*, potuisse, *avoir pu*. Cætera desunt.

P. Cur hoc verbum *possum* caret futuro indefinito, cur item participio in *rus*? *L.* Quia non habet supinum. *P.* Quid tùm? *L.* Illæ enim voces a supino formari solent. *P.* Da exemplum in aliquo verbo integro. *L.* Ut a supino *lectum* fit *lecturus*, et a *lecturus* fit *lecturum esse*. *P.* Rectè sanè. Sed cur prætermisisti participium præsens a verbo *possum*, quùm sit in usu, *potens*, *potentis*? *L.* Quia (ut sæpè nos docuisti) *potens* non est participium, licet a *possum* veniat. *P.* Quid ergo est? *L.* Nomen adjectivum. *P.* Probè meministi : utinam sic pergas semper. *L.* Spero in dies meliora, per Dei gratiam. *P.* Ego quoque idem tecum spero. Nunc restat, ut dicas præteritum cum prole. L. *Potui*, *potueram*, *potuerim*, *potuero*, *potuissem*, *potuisse*. *P.* Dic terminationes. L. *I*, *eram*, *erim*, *ero*, *issem*, *isse*. *P.* Dic significationem. *L.* Possum, *je puis*; posse, *pouvoir*. *P.* Hactenus : ecce vocamur ad prandium.

COLLOQ. XXII.

Argumentum : *Discipulus Magistrum de dubio quodam consulit. Magister benignè respondet.* Analogiæ non ubiquè fidendum. Latinitas quibus constet maximè. Ætatis progressus quid requirat. Omnis profectus noster Deo tribuendus. Citrà favorem divinum frustrà laboramus. Exemplum anomaliæ in genere et accentu sub eadem terminatione.

MARCELLUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor, licetne pauca? *P.* Dic liberè. *M.* Cur non dicimus: *Hic arbor*, sicut *hic labor?* Item cur genitivum *arboris* non proferimus penultimâ longâ, ut ferè in cæteris nominibus terminationis ejusdem? *P.* Quia loquendi usus aliter approbavit. Nec enim ubique locum habet analogia: sed ubi ea deficit, sequendus est eorum usus, qui rectè et purè locuti sunt. Nam ipsa latinitas usu et auctoritate magis, quàm ratione constat. *M.* Da igitur auctoritatem de nomine *arbor.* P. *Arboris exesæ truncus*, apud Virgilium. Nonne hic manifestè vides et genus et accentum? *M.* Video Præceptor, sed suntne alia eodem accentu? *P.* Inprimis Græca omnia, ut *Castor*, *Castoris*, sic *Hector*, *Nestor* et similia. Item hæc duo neutrius generis, *æquor*, *æquoris*; *marmor*, *marmoris*. Sunt et adjectiva quædam, ut *memor*, *memoris*, et ex eo compositum *immemor*. Talia quoque sunt ex *decus* et *corpus* composita, ut *indecòr*, *indecoris*; *tricòrpor*, *tricorporis*. Sed hæc apud Grammaticos annotata facilè per te invenies. Nam ista ætas tua majorem in dies requirit diligentiam. Huc accedit, quod hæc ipsa, quæ tuo labore ac diligentiâ inveneris, firmiore tenebis memoriâ. *M.* Ago tibi gratias, humanissime Præceptor! quod me tanta humanitate non solum doces, sed etiam admones. *P.* Benefacis: sed interim volo memineris, sòli Deo acceptum referre, quicquid boni ex labore meo in te proficiscitur. Frustrà enim docendo laboramus, nisi laboribus nostris divinus favor accesserit. Nosti illud Apostoli: *Neque qui plantat, est ali-*

quid, neque qui rigat; sed Deus, qui dat incrementum. *M.* Essemus profectò plumbo stupidiores, si ista ignoraremus, quæ nobis tam sæpè inculcas, tàmquè diligenter. *P.* Tantò diligentiùs vos opportet cùm meminisse, tùm recordari. Sed jam tempus est, ut ad quotidianum pensum te referas: ego verò intereà me abdo in museolum.

COLLOQ. XXIII.

Argumentum: *Pueri in quotidiano sermone ad Latinè loquendum diligenter exercentur: multa discunt sinè regulis Grammatices.* Benè precandum omnibus, maximè nostris.

Præceptor, Nicomachus.

Dic Latinè, *un livre?* *N.* Liber. *P.* *Liber* cujus generis? *N.* Masculini. *P.* Quî scis? *N.* Ex benè loquendi usu et consuetudine. *P.* Ostende usum. *N.* Nam quotidiè loquentes, sic dicimus: *Hic liber cujus est?* Dicimus item sæpenumerò: *Liber meus, liber tuus, bonus liber*, et similia. *P.* Benè respondisti: sed quis loquendi usum te docuit? *N.* Tu ipse, Præceptor! *P.* Ergone tenes omnem usum linguæ Latinæ? *N.* Si tenerem, jam non essem discipulus. *P.* Quid igitur? *N.* Magister, fortassè. *P.* Abi, responso tuo contentus sum. *N.* Gaudeò sanè. *P.* Age gratias Deo, qui tibi dedit ingenium et mentem bonam. *N.* Utinam semper agnoscam ejus in me beneficia! *P.* Utinam ille favore suo tua studia prosequatur! Quid hoc sibi vult Nicomache? *N.* Quòd mihi benè precaris. *P.* Ergò tu quoque memento, benè ex animo precari omnibus, præcipuè verò condiscipulis tuis. *N.* Meminero, Præceptor! *P.* Addendum fuerat, Deo juvante. *N.* Oblitus sum.

COLLOQ.

COLLOQ. XXIV.

Argumentum : *Parvulus puer ludendi copiam sibi et condiscipulis impetrat.* Quintil. Nec me offenderit lusus in pueris. Exemplum ad parvulos pueros, etc. *Ut in colloquio decimo nono.*

OBERTUS, PÆDAGOGUS.

Præceptor! licetne pauca? *P.* Loquere audacter. *O.* Ego et condiscipuli mei hoc ferè toto triduo libris affixi fuimus, licetne paulisper animum ludo relaxare? *P.* Dic igitur aliquam sententiam.

O. *Interpone tuis interdùm gaudia curis;*
Ut possis animo quemvis sufferre laborem.

P. Dic versus Gallicos, si memoria tenes.

O. *Mêle par fois ébat en ton labeur,*
Pour travailler après de plus grand cœur.

P. Quàm rectè dixisti omnia! *O.* Est Deo gratia. *P.* Addendum posthac erit aliquid. *O.* Quidnam Præceptor? *P.* Qui dedit mihi ingenium et mentem bonam. *O.* Sed quis docebit me illa verba? *P.* Ea scribam tibi in commentariolo tuo, ut ediscas. Sed dic mihi, quæso, quis te docuit istam orationem, quam pronuntiasti? *O.* Campanus heri dederat mihi scriptam, et ego memoriæ mandavi. *P.* Profectò ego te amo, mi Oberte! ob istam diligentiam. *O.* Ago tibi gratias, Præceptor! Permittisne igitur, ut ludamus? *P.* Sanè. Abi, renuntia condiscipulis tuis. *O.* Faciam. *P.* Quid dices illis? *O.* Id, quod me docuisti aliquandò. *P.* Sed volo priùs ex te audire. *O.* Gaudete, pueri! en affero vobis jucundum nuntium. Ego vobis impetravi ludendi potestatem. *P.* Euge, probè meministi, ito nunc jam.

COLLOQ. XXV.

Argumentum : *Exemplum ad pueros in Latinis Gallicè vertendis paulatim.*

PRÆCEPTOR, PETRUS.

Attende, Petre! ut discas Latina benè Gallicè vertere. *P.* Attendo, Præceptor! *Pr.* At diligenter. *P.* Imò diligentissime et animo. *Pr.* Benefacis. *P.* Propone igitur mihi Latina, ut nobis interdùm soles. *Pr.* Quid opus est? *P.* *Que faut-il?* *Pr.* Gallinæ. *P.* *A une poule.* *Pr.* Ut. P. *Afin que.* *Pr.* Illa. *P.* *Elle.* *Pr.* Sit. *P.* *Soit.* *Pr.* Bona. *P.* *Bonne.* *Pr.* Rectè vertisti. Nunc ad singulas partes hujus orationis responde nominatim. *P.* Respondebo, quoad potero, dummodò mihi præieris. *Pr.* *Quid.* *P.* Est nomen. *Pr.* *Opus.* *P.* Nomen. *Pr.* *Est.* *P.* Verbum. *Pr.* *Gallinæ.* *P.* Nomen. *Pr.* *Ut.* *P.* Conjunctio hoc in loco. *Pr.* *Illa.* *P.* Pronomen *Pr.* *Sit.* *P.* Verbum. *Pr.* *Bona.* *P.* Nomen. *Pr.* Agè dicamus iterùm, ut singula pauló pleniùs intelligas. *P.* Quid nunc respondebo? *Pr.* Indica breviter singularum partium declinatum, ut vos docere soleo. *P.* Præito igitur, ut cœpisti. *Pr.* *Quid.* *P.* *Quid*, *cujus*, nomen relativum, anomalum. *Pr.* *Opus.* P. *Hoc opus*, *operis*, ut *onus*, *oneris*. *Pr.* Falleris, Petre. *P.* Quid ità? *Pr.* Quia opus hîc est adjectivum. *P.* Eho adjectivum! quomodò declinatur? *Pr.* Est indeclinabile. *P.* Me miserum! nunquàm istud audieram. *Pr.* Addendum fuit, quòd sciam, vel quòd meminerim. *P.* Quamobrem? *Pr.* Quia fortassè audieras, sed memineras malè. *P.* Fieri potest: sed perge, quæso, me docere. Quid vernaculè significat istud nomen? *Pr.* Non solet Gallicè

verti, nisi junctum cum verbo *sum*, *es*. *P*. Da exemplum. *Pr*. Quotidiè in ore habes exempla. *P*. Nunc mihi non occurrunt. *Pr*. Nonne soles dicere, et audire ex condiscipulis: *Opus est mihi chartâ, atramentô, pecuniâ et similia?* *P*. Sæpe dico, fateor, et sæpe audio: sed parum adverto. *Pr*. Nunc igitur adverte, et manda memoriæ. Opus est mihi pecuniâ ad libros emendos. *J'ai besoin d'argent, pour acheter des livres:* vel sic, *il me faut de l'argent*. *P*. Da item aliud exemplum, quæso. *Pr*. Opus est tibi virgis, ut tua expellatur pigritia, *tu as besoin de verge, afin de chasser*, ou *pour chasser ta paresse*. *P*. Fateor equidem, Præcèptor! sed Deus (ut spero) mei miserebitur. *Pr*. Omnium miseretur Deus, qui piè illum invocant. Sed de nomine *Opus*, jam satis multa, quod ad vos attinet: ad cætera redeo. *Est*. P. *Sum*, *es*, *esse*, verbum anomalum. Pr. *Gallinæ*. P. *Gallina*, *gallinæ*, ut *mensa*, *mensæ*. Pr. *Ut*. *P*. Non declinatur, quia est conjunctio, Gallicè, *que*, *afin que*, *à ce que*. Pr. *Illà*. P. *Ille*, generis masculini; *illa*, fœminini; *Illud*, neutri. *Pr*. Declina in fœminino. P. *Illa*, *illius*, *illi*, etc. Pr. *Sit*. *P*. Jam dictum est. Pr. *Bona*. P. *Bonus*, generis masculini; *bona*, fœminini; *bonum*, neutri: nomen adjectivum. *Pr*. Confer ad exemplum. P. *Justus*, *justa*, *justum*; *Bonus*, *bona*, *bonum*. *Pr*. Nunc mutuò vos interrogate, ut pleniùs omnia tractetis.

LIBER SECUNDUS

QUI EST DE LITTERARUM STUDIIS EOQUE PERTINENTIBUS ET RELATIONIBUS ANIMORUM.

COLLOQUIUM I.

Argumentum : *Puer diligentiæ in litteris admonitus, frustrà ait se moneri, quòd aliquam artem mallet discere, quàm litteras.* Cuique ars discenda est ingenio suo apta.

ADOLPHUS, BEATUS.

Miror ego, quid tibi velis; tu ferè semper es otiosus, aut garris, aut ineptis. *B.* Quid vis faciam? *A.* Ut studeas diligenter. *B.* Cur me istud mones? *A.* Pro meo in te amore, tuâque utilitate. *B.* Frustrâ mones. *A.* Quid ità? *B.* Quia non est mihi animus in litteris. *A.* Quid ergo velles? *B.* Discere aliquam artem aptam ingenio meo. *A.* Jamne cogitasti, quænam ars tibi placeat potissimùm? *B.* Jampridem. *A.* Cur ergo patrem non admones? *B.* Nunquàm ausus sum. *A.* Cur non? *B.* Vereor, ut mihi irascatur. *A.* Roga Præceptorem, ut illi dicat. *B.* Imò te oro, mi Adolphe! dic tu ipse Præceptori meis verbis : nam verecundia me impedit; faciesne, quod rogo? *A.* Faciam certè, idque libentissimè. Valdè enim tædet me videre te adeò remissum. *B.* O quàm mihi gratum feceris! *A.* Sed Præceptor te appellabit. *B.* Quid tùm! oblata occasio me audacem reddet ad mentem meam liberè aperiendam. *A.* Rectè judicas. *B.* Tu igitur fac pro-

missi memineris : deindè renuntia mihi, quid ille tibi responderit. *A.* Alioquin essem tibi nuntius inutilis.

COLLOQ. II.

Argumentum : *Puer infeliciori ingenio docetur, quibus adminiculis ad eruditionem fiat progressio. Virtutis studium non parum ad eruditionem adipiscendam confert. Qui virtutis rationem habet, dotibus animi augetur.*

BEATUS, CORVINUS.

Visne permanere in istâ ignorantiâ? *C.* Avertat Deus. *B.* Quid igitur facies? *C.* Da mihi super hac re consilium, quæso. *B.* Inprimis Deum sæpissimè et ex animo precare : deindè semper attentus esto, hoc est, diligenter audito, quicquid docetur, sive Præceptor loquatur, sive aliquid reddant condiscipuli tui : postremò charitatem diligenter cole. *C.* Quibus modis? *B.* Neminem neque lædito, neque offendito, nemini invideto, neminem odio habeto : sed contra, omnes dilige tanquàm fratres, ac benè omnibus quoad poteris, facito. *C.* Quid illa mihi conferent ad studiorum profectum? *B.* Plurimùm. *C.* Quomodò? *B.* Sic enim Deus tibi illuminabit ingenium : memoriam ac cæteras animi dotes augebit : deniquè studia tua ità promovebit, ut majores in eà re progressus in dies facias. *C.* Consilium mihi sanè das optimum. Utinam in Dei ipsius gloriam uti eô perpetuô valeam, tibique aliquandò referre gratiam. *B.* Non opto, ut mihi aliquid gratiæ eo more réferas, nisi ut Deum sæpenumerò laudes, studiaque honesta semper prosequaris, atque ità ad divinarum litterarum cognitionem tandem pervenias.

COLLOQ. III.

Argumentum : *Hic probi adolescentis admonitio contemnitur ab improbo.* Scientia res inæstimabilis. Misericordia. Bona externa perdunt multos. Divitiæ sunt Dei donum. Virtutis et scientiæ possessio. Mens bona.

CALVINUS, DEMETRIUS.

Quandò repetes ludum litterarium? *D.* Nescio. *C.* Cur de hac re patrem non admones? *D.* Quid putas me curare? *C.* Parum admodùm, ut credo. *D.* Profectò verum dicis. *C.* Satis est signi te non amare litteras. *D.* Scio legere, scribere, Latinè loqui, saltem mediocriter; quid opus est mihi tantâ scientiâ? Ego plura scio quàm tres sacerdotes Papistici. *C.* O miserum adolescentem! Siccine rem contemnis inæstimabilem? *D.* Quid tu sic exclamas? undè tibi videor miser? *C.* Amice, nulla tibi a me orta est injuria; quod enim tibi dixi, non est convitium, ne tu in malam partem accipias: sed misereor tui, quia id contemnis, quod felicitatem parit. *D.* Lucrum, divitiæ, et voluptas, feliciatem pariunt. *C.* Imò ista multis fuerunt exitio: tametsi divitiæ sunt donum Dei, nec nocent, nisi iis, qui abutuntur: verùm enimverò nulla est homini pretiosior possessio quàm virtus, et rerum honestarum cognitio. *D.* Vis igitur concionari, ut video. *C.* Utinam divinas conciones audivisses diligenter. *D.* Hem, obtundis me, nunquid vis? *C.* Ut bonam mentem det tibi Deus. *D.* Ea fortassè tibi est magis opus, quàm mihi. Vale.

COLLOQ. IV.

Argumentum : *Patris docti diligentia in filiis domi docendis.* Beneficium Dei agnoscendum ab iis, qui bonos parentes habent. Fratres ex fide in Christum.

DEMETRIUS, ELISÆUS.

Quandò rediisti domo? *E.* Tantùm redeo. *D.* Ubi est frater? *E.* Mansit domi. *D.* Cur mansit? *E.* Ut pranderet cum matre. *D.* Tu verò, cur etiam non mansisti. *E.* Jam pranderam cum patre. *D.* Quis vobis ministrabat. *E.* Ancilla. *D.* Quid mater? ubi erat? *E.* Etiam domi, sed occupata. *D.* Quâ in re? *E.* In recipiendo tritico, quod nobis advectum fuerat. *D.* Quandò redibis domum. *E.* Quùm accersar à patre. *D.* Quo die istud erit? *E.* Fortassè hinc ad quatuor dies. D. Cur vos tam sæpè commeatis? *E.* Sic volunt parentes. *D.* Quid agitis domi? *E.* Quod jubemur a parentibus. *D.* Sed interim perit vobis studiorum tempus. *E.* Non omninò perit. *D.* Quid igitur? *E.* Quoties pater non est necessariò occupatus, omnibus horis exercet nos: manè, antè et post prandium, antè cœnam, à cœnâ satis diù, postremò etiam antequàm cubitum eamus. *D.* Quibus rebus vos exercet? *E.* Exigit à nobis ea potissimùm, quæ totâ hebdomade in scholâ didicimus: themata nostra inspicit ac de iis nos interrogat: sæpè dat nobis aliquid modò Latinè, modò vernaculè describendum: interdùm etiam nobis proponit brevem sententiam vernaculo sermone, quam Latinè vertamus: interdùm contrà, jubet aliquid latinum vernaculè reddere.

Postremò, antè cibum et post, semper ex Bibliis Germanicis aliquid legimus, idque totâ præsente familiâ. *D.* Nihilne de Catechismo interrogat? *E.* Id facit omni die Dominico, nisi fortè domo absit. *D.* Mira narras, si modò vera.

E. Imò sunt longè plura, quàm quæ tibi narravi: sum enim oblitus morum civilitatem: de quâ etiam admonere nos solet in mensâ. *D.* Cur pater vester tantùm sumit laborem in vobis docendis. *E.* Ut sic intelligat, nùm in scholâ operam ludamus, et tempore abutamur. *D.* Mira hominis diligentia, atque adeò prudentia. O quàm devincti estis Patri cœlesti, qui talem patrem in terrâ dedit vobis? *E.* Faxit ille, ut hoc et cætera ejus beneficia nunquàm obliviscamur. *D.* Bonum et pium est istùd optatum: cura ut habeas non modò in ore, sed in animo etiam magis. *E.* Quòd me tàm fideliter mones, habeo tibi gratiam. *D.* Benè monendi officium debemus omnibus, sed maximè fratribus. *E.* Fratribusne igitur solis? *D.* Eos potissimùm fratres hic dico, qui ex fide in Christum nobis conjuncti sunt. *E.* Rectè judicas. Sed viso, nùm frater domum tandem reverterit; nam ad cessandum promptus est plus satis.

COLLOQ. V.

Argumentum: *Elisæus et Felix conferunt annos suos. Laudatur docti pædagogi diligentia: item boni patris prudentia in liberorum instituendorum curâ. Agnoscitur eâ in re Dei beneficium.* Exemplum exercitationis in linguâ latinâ à teneris annis.

ELISÆUS, FELIX.

Quot annos habes? *F.* Tredecim, ut à matre accepi: tu verò? *E.* Equidem non tot habeo. *F.* Quot igitur? *E.* Deest unus. *F.* Sunt ergo duodecim. *E.* In promptu est ratio. *F.* Sed frater tuus quotum agit annum? *E.* Quintum. *F.* Quid ais! jam Latinè loquitur. *E.* Quid miraris? semper habemus domi pædagogum et doctum et di-

ligentem : semper nos Latinè loqui docet : nihil vernaculum effert, nisi aliquid declarandi causâ; quin etiam patrem non audemus nisi Latinè alloqui. *F.* Nunquam igitur vernaculè loquimini? *E.* Solùm cum matre, idque certâ quâdam horâ, quùm illa nos ad se vocari jubet. *F.* Quid agitis cum familiâ? *E.* Cum familiâ rarus est nobis sermo, et quidem tantùm in transitu; et tamen famuli ipsi nos Latinè alloquuntur. *F.* Quid ancilla? *E.* Si quandò usus postulat, ut eas alloquamur, utimur sermone vernaculo, ut solemus cum ipsâ matre. *F.* O vos felices, qui tam diligenter docemini! *E.* Est Deo gratia, cujus dono patrem habemus, qui curat nos tam accuratè erudiendos. *F.* Certè ejus rei laus et honor unico cœlesti Patri debetur. *E.* Sed quid agimus? jam audio recitari catalogos. *F.* Ergo festinemus.

COLLOQ. VI.

Argumentum: *Liber eleganter compactus ostentatur.* Reprehenditur stulta quæstio excusatur quasi jocus fuerit: jocus inter familiares usitatus. In jocis nostris Deus non est offendendus.

FELIX, GIRALDUS.

Quis iste est novus liber deauratus, quem tam magnificè ostentas? *G.* Terentius. *F.* Ubi impressus? *G.* Lutetiæ. *F.* Quis tibi dedit eum? *G.* Emi pecuniâ meâ. *F.* Undè nactus eras pecuniam? *G.* Stultè istud quæris, quasi verò furatus sim. *F.* Absit à me id cogitare : sed animi causâ id rogabam. *G.* Nec ego seriò dictum tuum reprehendi : sed eo more jocari solemus cum familiaribus. *F.* Nihil jocari prohibet, modò ne Deus offendatur. Sed agè, ad propositum revertamur: de quo emisti Terentium istum. *G.* De Clemente.

F. Illone bibliopolâ circumforaneo? *G.* Maximè. *F.* Quanti constitit? *G.* Decem assibus. *F.* Nihilne ampliùs? *G.* Nihil omninò. *F.* Profectò satis vile pretium. *G.* Præsertim quùm auratus, adeòque eleganter compactus sit. *F.* Erantne codices alii similes? *G.* Duo vel tres. *F.* Deduc me quæso ad illum. *G.* Eamus.

COLLOQ. VII.

Argumentum : *Giraldus ab Hermete librum commodatò petit: non dat Hermes, quia jam alteri dederat. Idem mavult injuriam pati, quàm accusare condiscipulum ob privatam injuriam. O charitatem rarissimam!* **Consilium bonum res est tutissima.**

GIRALDUS, HERMES.

Commoda mihi Virgilium tuum in duos dies, si nullô incommodô tuo id fieri potest. *H.* Profectò non possum. *G.* Cur non? *H.* Quùm Gerardus his diebus à me commodatò accepisset, pignori opposuit. *G.* Ain' tu pignori? *H.* Sic est, ut dico. *G.* Quanti oppignoravit. *H.* Tribus (ut ait) assibus. *G.* O hominem ingratum! *H.* Tantùmne ingratum? *G.* Imò verò et ingratum, et malum. Sed nunquid ille rem tuam oppignorare potuit, te inconsulto? *H.* Potuit, ut factum vides? *G.* Non tamen debuit. *H.* Rem acu tetigisti: sed quid facerem? *G.* Rogas? Defer eum ad Præceptorem. *H.* Malo istam pati injuriam, quàm committere, ut miser vapulet. *G.* Benè facis, dummodò tuum reddat. *H.* Reddet, spero. *G.* Undè redderet? *H.* Ait se brevi accepturum à patre pecuniam. *G.* Quid si te fallit? *H.* Fieri potest: sed tamen aliquot dies exspectabô, quid futurum sit: post deindè consilium capiam. *G.* Consilio rectô nihil est tutiùs. *H.* Meministi probè, sic enim Præceptor dic-

tavit nobis. G. Sed nunquid vis aliud? *H.* Ut benè tibi sit. G. Et tibi optimè.

COLLOQ. VIII.

Argumentum : *Quæritur liber per oblivionem relictus. Arguitur negligentiæ, qui reliquerat.*

HERMES, JUSTUS.

Vidistine librum meum? *J.* Quem librum quæris? *H.* Ciceronis epistolas. *J.* Ubi reliqueras? *H.* Oblitus eram in auditorio. *J.* Tuâ fuit negligentiâ. *H.* Fateor: sed interim indica, si quem scias accepisse. *J.* Cur non adis Præceptorem? Solet enim (ut scis) quæ à nobis relicta sunt, aut ferre in museolum, aut alicui dare, qui reddat. *H.* Benè mones. O me obliviosum, cui istud in mentem non venerat!

COLLOQ. IX.

Argumentum : *Liber inventus redditur suo domino.* Summo jure non est semper agendum. Leges scholasticæ. Leges æquitate regendæ. Causa sine periculo. Petitur gratiæ relatio. Exemplum hic est charitatis.

JUSTUS, LÆVINUS.

Nonne hic liber tuus est. *L.* Ostende mihi: agnosco meum, ubi invenisti? *J.* In auditorio nostro. *L.* Ago tibi gratias, quòd eum collegeris. *J.* Atqui nunc notandus esses, si summo jure vellem tecum agere. *L.* Quid ità? *J.* Nescis leges nostras scholasticas? *L.* Ipsæ etiam leges cupiunt, ut jure regantur. *J.* Quo jure reguntur leges nostræ? *L.* Æquitate et Præceptoris arbitrio, nempè qui nobis eas privatim condiderit: præterea non solet tam severus esse in eo, quod vel negligentiâ, vel oblivione peccatum est. *J.* Sic sæpè expertus sum: sed quoquo modo peccaveris,

dicenda erit causa coram observatore. *L.* Non timeo causam dicere, ubi nihil est periculi. *J.* Taceo. *L.* Sed quæso quid opus est, ut id sciat observator? Hic enim Deus nihil offensus est. *J.* Agè, celabo. *L.* Benè facies. *J.* Sed heus memento par pari referre, si fortè mihi acciderit aliquod delictum ejusmodi. *L.* Æquum bonum dicis: meminero.

COLLOQ. X.

Argumentum: *Lævinus et Marcus suos sibi vicissim libros enumerant.* Legendi interdùm libri extraordinarii. Præstat serò, quam nunquam discere.

LÆVINUS, MARCUS.

Habesne multos libros? *M.* Non admodùm. *L.* Sed quos habes? *M.* Rudimenta Grammaticæ, Colloquia scholastica, Terentium, Epistolas Ciceronis cum vernaculâ interpretatione, Catonem, Dictionarium, Testamentum Germanicum, Psalmos cum Catechismo, prætereà librum chartaceum ad scribendum dictata Præceptoris. Tu verò quos habes? *L.* Omnes habeo, quos enumerasti, præter Catonem, Terentium et Ciceronis epistolas. Cur enim libros haberem, qui non præleguntur in classe nostrâ? *M.* At ego, dùm sumus otiosi, lego interdùm illos, ut semper aliquid addiscam novi, præsertim in linguâ Latinâ, et honestis moribus. *L.* Prudenter facis, mi Marce! ô me miserum, qui nunquàm didici, quid sit studiosum esse! *M.* Disce igitur. Præstat enim serò, quàm nunquàm discere.

COLLOQ. XI.

Argumentum: *Liber commodatò petitur, isque impetratur, sed ab alio quodam repetendus.* Beneficio non abutendum.

MARCUS, NATHANAEL.

Visne mihi commodare tuum Terentium? *N.* Volo equidem, modò illum repetas à Conrado, cui utendum dedi. *M.* Quo signo vis repetam? *N.* Nempè hoc, quòd ejus habeo epistolas. *M.* Id mihi satis est. *N.* Sed quandò reddes? *M.* Quùm descripsero contextum in tres aut quatuor prælectiones. *N.* Matura igitur, ne meo studio incommodes. *M.* Maturabo. *N.* Sed heus tu, cave macules! alioquin ægrè commodabo posthàc. *M.* Nempè indignus essem beneficio.

COLLOQ. XII.

Argumentum: *Repetitur commodatum: dilationem petit commodatarius, eumque impetrat.*

LANGIUS, LAZARUS.

Cur non reddis mihi librum? *Laz.* Exspecta in crastinum diem, nondùm satis usus sum. *Lan.* Libenter exspectabo. *Laz.* Referam tibi gratiam, Deo volente. *Lan.* Pro tantillo beneficio nullam exspecto gratiam. *Laz.* Tamen est meum, agnoscere.

COLLOQ. XIII.

Argumentum: *Brevis confabulatio, sed doctrina plena. Vir bonus et prudens occasionem docendi capit è re minimâ.*

NATHANAEL, OBERTUS.

Undè veniebas modò? *O.* E culinâ. *N.* Quid illuc iveras? *O.* Ut me calefacerem. *N.* Tu, credo, libentiùs es in culinâ, quàm in scholâ, nonne? *O.* Nihil mirum: in scholá non est ignis, sicut in culinâ. *N.* Abi, sapis. *O.* Utinam tam saperem in divinis rebus, quàm in curâ corporis.

N. Fac sapias. *O*. Quomodò? *N*. Studio, curâ, labore, diligentiâ. *O*. Non parco labori. *N*. Rectè facis: sed est tempus exspectandum, cujus progressu fiunt omnia, intereà precandus est Deus assiduè. *O*. Benè mones: utinam ille studia nostra promoveat in gloriam sui nominis. *N*. Id faciet, si pergamus eum colere diligenter.

COLLOQ. XIV.

Argumentum: *Amici libera reprehensio, si benè accipiatur, haud mediocriter prodest.*

OBERTUS, PONTANUS.

Undè nunc redis? *P*. Foris. *O*. Cur prodieras? *P*. Ut irem domum. *O*. Quid eo? *P*. Petitum libros meos. *O*. Eho, cur non attuleras? *P*. Oblitus eram. *O*. Siccine soles jentaculum aut merendam oblivisci? *P*. Rarissimè. *O*. Profectò magna fuit negligentia. *P*. Imò maxima: sed quid agas? pueri sumus. *O*. Quid si Præceptor tuum factum sciret? *P*. Fortassè pœnas darem. *O*. Ain' tu fortassè? procul dubio vapulares. Non te pudet sine libris in scholam venire? *P*. Non solùm pudet, sed etiam piget: veruntamen ne me accuses obsecro. *O*. Nihil minùs cogito: sed non possum dissimulare, quin ego te reprehendam. *P*. Istud (credo equidem) amicè facis: itaquè boni consulo. *O*. Id satis est mihi. Eamus intrò in auditorium. *P*. Tempus est: jam decuriones exigunt scripturæ rationem.

COLLOQ. XV.

Argumentum: *Oblatâ occasione quidam provectus, sermonem ad parvuli captum, docendi gratiâ, accommodat.* Exemplum est, quòd nulla benè agendi occasio, præsertim in docendo, sit prætermittenda.

PONTANUS, RENATUS.

Quid rides? *R.* Nescio. *P.* Nescis? magnum signum stultitiæ. *R.* Me igitur stultum vocas? *P.* Minimè verò: sed dico tibi argumentum esse stultitiæ, quùm quis ridet, et ridendi causam nescit. *R.* Quid est stultitia? *P.* Si diligenter evolvas Catonem tuum, istud, quod quæris, invenies. *R.* Non habeo meum Catonem, et volo aliam rem agere. *P.* Quid habes negotii? *R.* Habeo ediscere aliquid de Rudimentis. *P.* Et interim quæris fabulari, ineptule! *R.* Dic mihi (quæso) de stultitiâ in Catone. P. *Stultitiam simulare loco, prudentia summa est.* Annon hæc didicisti? *R.* Imò, sed non recordabar. *P.* Quùm domi eris, inspice librum tuum. *R.* O quantas gratias ago tibi! ego proponam alicui istam quæstionem, qui non poterit mihi respondere: et sic erit victus. *P.* Tace, puer! tace, et stude, ne vapules. *R.* Non multùm curo: ego ferè teneo prælectionem. *P.* Nisi taceas, dicam observatori, qui te statim notabit. *R.* Manè, manè, nihil dicam ampliùs. *P.* Sed memento id, quod dixi tibi. *R.* Quid est? *P.* Ne rideas unquàm sine causâ. *R.* Sed ridere non est malum. *P.* Non dico istud. *R.* Quid igitur? *P.* Stultum est sine causâ ridere. *R.* Nunc intelligo. *P.* Recordare sæpè.

COLLOQ. XVI.

Argumentum: *Quidam occupatus in merenda, monetur instare prælectionis tempus:* Sic pueros studiosos mutua decet admonitio.

RENATUS, SIMON.

Audistine horologium? *S.* Dudùm sonuit. *R.* Dinumerasti horas? *S.* Dinumeravi. *R.* Quota

est? *S.* Ferè sesquiprima. *R.* Instat igitur prælectionis tempus: fac ut paratus sis. *S.* Ubi merendam peredero, ecce me paratum. *R.* Cur meridiè non adfuisti nobiscum? *S.* Prodieram cum bonâ veniâ Præceptoris. *R.* Sed interim sum tibi impedimento. *S.* Nihil impedis: ne bolum quidem perdidi interpellatione tuâ. *R.* Benè habet: perge, sed matura.

COLLOQ. XVII.

Argumentum: *Puer languens parentum desideriò, retinetur a Præceptore; et a condiscipulis, ne domum abiens perdat tempus, admonetur.*

SIMON, TITUS.

Quid tecum cogitas, Tite? *T.* Libenter irem domum. *S.* Quid eò? *T.* Ut me his diebus parumper recrearem cum matre. *S.* Quid obstat, quò minùs eas? *T.* Præceptor non vult permittere. *S.* Meliùs tibi consulit, quàm ipse putas. *T.* Quomodò? *S.* Nam intereà perderes multum temporis: et quùm rediisses, tibi doleret. Nonne verum dico? *T.* Profectò sic est. *S.* Manè igitur, si sapis. *T.* Parebo tuo consilio, quia mihi rectum videtur. *S.* Nollem sciens malum tibi consilium dare. Atque utinam, quod suadeo succedat tibi prosperè. *T.* Spero ità fore, Deo volente.

COLLOQ. XVIII.

Argumentum: *Scripturus quidam detrectat prælectionem repetere.* Ludo temporis quid detrahendum, idque studiis impendendum. Exemplum pueri lusibus dediti.

TITUS, VINCENTIUS.

Vincenti! *V.* Quid vis? *T.* Repetamus unà prælectionem. *V.* Non est mihi otium. *T.* Quid

habes negotii? *V*. Volo scribere. *T*. Quid scribere paras? *V*. Dictata Præceptoris. *T*. Cur heri non scripsisti? *V*. Quo tempore scripsissem? *T*. Cùm luderetur. *V*. At ego nolebam amittere ludendi occasionem. *T*. Ah piger! nihil aliud quàm lusiones meditaris. Nonne diebus Mercurii et Sabbathi ternæ sunt horæ liberæ, deputatæ, attributæ, assignatæ? *V*. Imô partim lusibus, aut alicui honestæ remissioni, partim studio litterario sunt dicatæ. *T*. Fateor, duntaxat iis, qui volunt immorari studiis. *V*. Non poteras heri sesqui horam detrahere ludo tuo, aut saltem horam unicam? *T*. Tu stude, quantùm voles: ego verò ludam, quamdiù licebit. *V*. Per me quidem licebit, sed interim parum promovebis in litteris. *T*. Nonne Præceptori satisfacio? *V*. Utcunquè. *T*. Tu igitur, studiose! vis esse Præceptore ipso severior? Omitte me tandem: age tuum negotium, ego meum. *V*. Age, age, ut libet.

COLLOQ. XIX.

Argumentum: *Petrus arguit Alardum negligentiæ: Alardus fatetur culpam: promittit diligentiam in posterum.* Exemplum bonæ indolis in puero.

PETRUS, ALARDUS.

Nihilne est quod reddamus hodiè Præceptori? *A*. Nihil, nisi de Grammaticæ Rudimentis. *P*. Quidnam? *A*. Inspice librum tuum: invenies notas in quinque lectiones, quas Præceptor nobis præscripsit. *P*. Quandò istud fuit? *A*. Die Veneris horâ quartâ. *P*. At ego tunc non interfui. *A*. Ergo plagas meruisti. *P*. Siccine judicas, severe judex, occupatus eram domi: nec abieram injussu Præceptoris. *A*. Esto; sed tamen debuisti

postridiè quærere, quid pridiè actum esset. *P.* Meam culpam confiteor: sed cede librum tuum, quæso, ut videam, quid nobis reddendum sit. *A.* Accipe, et eadem operâ signato, quæ à Præceptore nobis præscripta sunt. *P.* Faciam diligenter: neque posthac (ut spero) me accusabis negligentiæ.

COLLOQ. XX.

Argumentum: *Excusatur cujusdam in lignis struendis occupatio, quòd ad scholam non veniat.*

ALARDUS, BOETIUS.

Cur non venit Petrus in scholam? *B.* Est occupatus. *A.* In quo negotio? *B.* In ligno struendo. *A.* Quì scis? *B.* Dictum est mihi. *A.* A quo? *B.* A patre ejus. *A.* Ubi eum vidisti? *B.* Fuit mihi obvius, cùm venirem. *A.* Vide ne mentiaris: nam ex illo quæram, si fortè occurrat mihi per vicos. *B.* Reperies sic, ut dico.

COLLOQ. XXI.

Argumentum: *Vehementer dolet Boëtius, se à suorum studiorum socio Campano deseri, adeò utne amicis quidem et salutaribus admonitionibus leniatur dolor.* Locorum intervallum non semper dirimit amicitias.

BOETIUS, CAMPANUS.

Ergone abis in patriam? *C.* Cogor abire, nempè accersitus à patre. *B.* Nunquàmne es reversurus? *C.* Non spero. *B.* Quandò profecturus? *C.* Crastino die, ut opinor. *B.* Siccine igitur me relinquis? *C.* Ità necesse est. *B.* O me miserum! Ubi et quandò amicum talem reperiam? talem studiorum meorum socium? *C.* Ne doleas: èsto animo bono: meliorem dabit tibi Deus. *B.* Ille quidem potest, scio: at ego vix sperare possum.

C. Noli obsecro, te affligere tantoperè. Nec enim hac separatione corporum, interitura est amicitia nostra : quin potiùs accrescet magis, et absentes corpore, præsentes animis erimus. Quid epistolæ, quas ultrò citròque dabimus? quantam vim speras habituras esse? Quid quòd mutuo illo desiderio amor ipse noster fiet jucundior? *B.* Verissima sunt, quæ dicis, omnia : sed interim non lenitur dolor meus. *C.* Ah! reprime lachrimas. *B.* Non queo præ dolore. *C.* Siccine agis? An putas me minori dolore tangi? sed quid agas? divinæ voluntati parendum est. Nunc ipse te collige, obsecro, ac potiùs ad halariter cœnandum te para. Pluribus à cœnâ colloquemur. *B.* O quàm triste divortium.

COLLOQ. XXII.

Argumentum : *Doctrina pueris maximè necessaria. De fugienda videlicet pravorum consuetudine et maximè impostorum.* **Exemplum amici fidi in dando consilio.**

CAMPANUS, DOMINICUS.

Non meministi Præceptorem tam sæpè monere nos de fugiendis sodalibus pravis? *D.* Ego verò probè memini. *C.* Tamen alicubi satis negligenter uteris ejus monitis. *D.* In quo videor tibi ea negligere? *C.* Dicam tibi, si modò attentè audias. *D.* Dic obsecro : audiam attentissimè. *C.* Nunquàm vis cavere ab illo impostore? *D.* Cur caveam? *C.* Ne illiùs contagione depraveris. Nosti enim eum esse pessimum. *D.* Atqui non spontè sequor : ad me accurrit undiquè. *C.* Nimirùm quia novit, te habere quod des, et dare libenter ac sæpè. *D.* Quid igitur mihi faciendum suades? *C.* Dic semel et seriò, et quasi animô iratô :

Quid vis, amice, cur me ubiquè sequeris? omnes clamitant te esse pessimum, et ideò sodales tui esse nolunt. Proindè omitte me posthac quæso, ne tuâ causâ virgis palàm cædar. *D.* Quid si velit aliquid contrà respondere? *C.* Abrumpe illi sermonem, tequè recipe celeriter. *D.* Ago tibi gratias, quòd me tam fideliter monueris.

COLLOQ. XXIII.

Argumentum: *Quidam, quòd abfuit, quærit ex condiscipulo, quid actum sit in auditorio.*

DOMINICUS, ENNIUS.

Quid actum est in auditorio horâ tertiâ? *E.* Tractatæ sunt orationis partes ex prælectione. *D.* Nihilne ampliùs? *E.* Dixissem, nisi me interpellasses. *D.* Erravi: perge. *E.* Posteà dictavit Præceptor argumentum vernaculum, hodiè vertendum. *D.* Quandò reddendum? *E.* Cras meridiè. *D.* Jamne vertisti? *E.* Utcunque. *D.* Dicta mihi, quæso, vernaculum. *E.* Excipe, festina; nam habeo scribere aliquid.

COLLOQ. XXIV.

Argumentum: *Puer cœnatus prælectionem repetit:* A cœnà non statim studendum. Prælectiones sæpiùs legendo et relegendo facilè ediscuntur.

ENNIUS, FERDINANDUS.

Quò properas? *F.* Eo cœnatum: quid tu? *E.* Jam cœnavi. *F.* Quotâ horâ? *E.* Quintâ, ut ferè solemus. *F.* Quid nunc ages? *E.* Repetam aliquid eorum, quæ reddere habemus crastino die. *F.* Ego didici ex pædagogo meo, non esse tam citò à cibo studendum. *E.* Istud ego quoque didici, sed nolo nunc ediscere. *F.* Quid ergo

facies? *E.* Ego quasi animi causâ præclectionem particulatim aliquoties legam et relegam. *F.* Quid tùm? *E.* Ità paulatim fiet, ut sine curâ, sine tædio, sine molestiâ, bonam partem prælectionis ediscam. *F.* Ista non satis intelligo, et certè videris mihi supra ætatem sapere. *E.* Non est res adeo difficilis, quin te docere possem, nisi ad cœnam properares. *F.* De cœnâ in tempore admones: ego igitur ejus causâ me domum recipio. Vale. *E.* Ducat te Deus, et reducat.

COLLOQ. XXV.

Argumentum: *Ferdinandus conferre quærit de concione sacrâ: Gualtherus recusat atque offenditur.* Exemplum in morum dissimilitudine.

FERDINANDUS, GUALTERUS.

Hodiè te non vidi in concione: quid illud sibi vult? *G.* Quid sibi velit, nescio: ego tamen interfui. *F.* Narra mihi, quæ mandasti memoriæ. *G.* Non est tuum à me rationem exigere. *F.* Ego quidem non exigo: verùm id rogo, ut memoriæ causâ conferamus unà. *G.* Malim nunc solus recordari. Audies me (si voles) quùm Præceptor antè prandium nos interrogabit. *F.* Quid mali esset, si nunc inter nos eâ de re conferremus? *G.* Nihil mali esset, fateor: sed nunc mihi non libet. *F.* Tua igitur te libido regit. *G.* Omitte me: cur molestus es? *F.* Omitto sanè, sed audi unum verbum. Non decet puerum esse tam morosum. *G.* Nec puerum decet esse tam molestum.

COLLOQ. XXVI.

Argumentum: *Gualtherus Hugonem ad repetendam prælectionem invitat.* Exemplum diligentiæ in studio puerili.

GUALTHERUS, HUGO.

Fecistine officium tuum? *H.* Quâ in re? *G.* In repetendâ prælectione. *H.* Nihil adhuc repetivi. *G.* Quid causæ fuit? *H.* Exspectabam, dùm rediret compar meus. *G.* Quò ille ivit? *H.* Domum. *G.* Quid eò? *H.* Petitum merendam. *G.* Quid si redibit seriùs? *H.* Nescio: fieri potest. *G.* Vis intereà mecum repetere? *H.* Equidem non recuso. *G.* Secedamus igitur, ne quis molestus sit nobis. *H.* Profectò benè mones: nemo studere potest in tantò ambulatorum strepitu et clamore. *G.* Aspice illic locum remotissimum, ubi nulli sunt ambulantes. *H.* Eamus illuc.

COLLOQ. XXVII.

Argumentum: *Præmii parvitas contemnitur à sordido.* Præmium non lucri, sed honoris causâ datur.

HUGO, JACOBUS.

Qui sunt victores hac hebdomade? *J.* Ubi eras, quùm rationes redderentur? *H.* Accersitus à patre fueram: sed qui sunt victores? dic sodes. *J.* Ego et Puteanus. *H.* Jamne habuistis præmium? *J.* Habuimus. *H.* Quodnam? *J.* Duodenas juglandes. *H.* Hui! quale præmium! *J.* Eho inepte! æstimas ergo præmium ex rei pretio. *H.* Hic nihil aliud video æstimandum. *J.* Sordidus es, qui lucro sic inhias. Non meministi verbum Præceptoris? *H.* Quod verbum Præceptoris? *J.* Non lucri, sed honoris causâ datur præmium. *H.* Nunc reminiscor, quasi per nebulam: posthac ero diligentior. *J.* Sic tandem sapies.

COLLOQ. XXVIII.

Argumentum : *Omnis victoria, nisi ad Dei gloriam referatur, mera est vanitas. Victoriâ modesti adolescentes rectè utuntur: stulti contrà faciunt. Curiositas. A pueris tria potissimùm curanda. Sinè Deo nihil fit boni. Spiritus divinus in nobis operatur. Omne bonum à Deo esse, confitendum est. Deus auctor fidei, idem et perseverantiæ. Spes bona. Adolescentum ingenuorum consensio in bonum.*

JACOBUS, LICARIUS.

Valdè miror, cùr hodiè manè non adfueris. *L.* Quid miraris tantoperè? Nihil hic est novi: multi absunt quotidiè, imò ferè horis singulis. *J.* Atqui victoria tibi erat in manibus. *L.* Quid ego curo? ejusmodi victoria (ut benè dicebat quidam) nihil aliud est quàm brevis gloria *J.* Sed interim modesti adolescentes hinc ad studia magis incenduntur, nec tamen inani gloriâ tumescunt: sed ad honorem Dei referunt, quicquid indè laudis accesserit. *L.* Istud certè raró contingit. Plures enim sunt, qui victoriis abutantur ad privatam gloriam, quàm qui divini honoris rationem habeant. *J.* Verisimile dicis. *L.* Imò verissimum. *J.* Sed velim mihi dicas, cur abfueris. *L.* Scripsi ad patrem litteras. *J.* Cujus nomine. *L.* Matris. *J.* Dictavitne tibi ipsa? *L.* Quid scripsissem, nisi dictasset? *J.* Quid continebant litteræ? *L.* Longum esset tibi narrare. *J.* Saltem dic earum argumentum. *L.* Varium erat et multiplex, et quid tuâ (quæso) scire refert? *J.* Nihil. *L.* Cur ergo tam avidè quæris? *J.* Animi causâ, ut ferè curiosi sumus novi aliquid audiendi. *L.* Nihil aliud quàm garris: omitte me. *J.* Ausculta paucis. *L.* Age ausculto, loquere, quid velis. *J.* Scire cupio, ubi sit pater tuus. *L.* Quasi verò nescias. *J.* Undè scirem? *L.* Quùm tibi sit

notissimus, et quùm simus vicini, non putassem te ignorare. *J.* Dic tandem, quæso. *L.* Est Lugduni. *J.* Quandò est profectus? *L.* Ab hinc dies quatuor. *J.* Quid illic agit? *L.* Negotiatur. *J.* Quandò rediturus est? *L.* Finito mercatu. *J.* Ad quod tempus finietur? *L.* Roga mercatores: non est meum curare talia. *J.* Quid igitur curas? *L.* Ut Deum timeam, parentibus obediam, bonas artes cum pietate discam. *J.* Næ tu magnificè loqueris: sed dic mihi seriò, potesne res tantas efficere? *L.* Egone istud mihi assumo? quin potiùs fateor, ne incipere quidem penes me esse. *J.* Quid ergo tecum fiet? *L.* Deus ipse Spiritu suo in me operabitur. *J.* Optimè sentis: nihil ex te prætereà requirebam? *L.* Est Deo gratia, cui acceptum refero, quicquid inest in me boni. *J.* Istud rectè, et laudo equidem: ne tibi videar nihil aliud quàm garrire. *L.* Quùm istud dicerem, jocabar sanè. *J.* Ego sic accepi, sed tu (ut cœpisti) perge discere, et sapere. *L.* Qui mihi dedit fidem, idem (ut spero) perseverantiam dabit. *J.* Benè speras: et ego idem spero tecum. Itaquè pergamus vivere inter nos conjunctissimè, ut adhuc fecimus. *L.* Per me quidem stabit, nisi ope divina prorsus ero destitutus. *J.* Avertat ipse Deus; sed audin tu horologium? Ut in ipso tempore sermonem finivimus?

COLLOQ. XXIX.

Argumentum: *Latinus sermo colloquiis exercetur. Colloquiorum materia. Otiosus sermo quid sit. Docilitas.*

LICARIUS, MACARIUS.

Undè redis? *M.* Foris. *L.* Cur exieras? *M.* Redditum urinam. *L.* Qualis est cœli facies? *M.* Nebulosa.

M. Nebulosa. *L*. An regelat? *M*. Sic resolvitur gelu, ut nives omninô liquescant. *L*. Etiamne pluit? *M*. Sensi aliquid supernè distillare. *L*. Fortassè in transitu, è stillicidio tecti. *M*. Imò è nubibus, scio : quod si non credis, vide tu ipse. *L*. Quasi ego tibi non credam in re tantillâ. *M*. Cur igitur dubitare videbaris? *L*. Ut pluribus verbis tecum fabularer. *M*. Quorsùm id pertinet? *L*. Ad latinum sermonem exercendum. *M*. Sed interim otiosa verba dicimus, à quibus omninò abstinendum Christus præcipit. *L*. Totâ erras viâ in præcepti intellectu. *M*. Cur istud dicis? *L*. Quia non est otiosus sermo, qui ad aliquam institutionem refertur, præsertim ubi agitur de bonis et honestis rebus : qualia sunt Dei opera in rebus naturalibus. *M*. Videris mihi rectè sentire : proindè facilè tibi assentior. *L*. Sed hæc hactenùs : instat nobis aliud negotium. *M*. Agè, desinamus.

COLLOQ. XXX.

Argumentum : *Macarius et Nicomachus jocantes se exercent in usu et syntaxi hujus nominis domus : et obiter alia simul tractant.* Sinè Dei voluntate nihil fit.

MACARIUS, NICOMACHUS.

Quod est tibi domicilium? *N*. Paterna domus. *M*. Undè nunc venis? *N*. Domô. *M*. Ubi prandisti? *N*. Domi. *M*. Ubi cœnabis? *N*. Domi vestræ, ut spero. *M*. Qui scis? *N*. Pater ipse tuus hodiè me invitavit. *M*. Ubi illum vidisti? *N*. Domi Varronis. *M*. Quod illic erat tibi negotium? *N*. Pater me miserat nuntiatum aliquid. *M*. Scire etiam velim, ubi sis cubiturus? *N*. Domi fratris. *M*. Quid habes negotii cum fratre tuo? *N*. Dixi sorori nostræ, se velle convenire me otiosè. *M*. In quâ domo habitat?

N. In quadam conductitiâ. *M*. Eho, nullamne habet propriam domum? *N*. Habet quidem, sed eam locat quibusdam inquilinis. *M*. Locat igitur domum propriam, conducit alienam? *N*. Scilicet, ut ex me audis. *M*. Quanti locat? *N*. Octodecim aureis Italicis, quos nunc *Pistoletos* vocant. *M*. Cur illam non potiùs habitat? *N*. Quia sita non est in loco satis commodo, sive (ut ita loquar) mercatorio. *M*. Sed illam alienam quanti conducit? *N*. Longè pluris. *M*. Quanti igitur? *N*. Quinque et viginti. *M*. Cara est habitatio. *N*. Carissima; sed quid agas? Loci commoditas id facit. *M*. Agè (ut aliquandò tandem finiamus) dic precor, scisne, ubi cras futurus sis? *N*. Domum revertar, ut indè in scholam me conferam: siquidem permiserit Dominus. *M*. Cur addis: si Dominus permiserit. *N*. Quia nisi permissu Dei, ne domo quidem exire possemus. *M*. Istud audivi sæpè ex Præceptore. *N*. Cur ergo rogabas? *M*. Quia nunquàm nimis dicitur, quòd benè dictum fuerit, præsertim ubi de rebus divinis agitur. *N*. Istud quoque ex Præceptore didicimus. *M*. Verum; sed utile est talia sæpè repetere ad memoriam exercendam. *N*. Vide, quò nos sensim adduxerit tua prima interrogatio! *M*. Tantùm volebam paucis verbis tecum jocari. *N*. Agè, quoniam nunc satis animum exercuimus, non vis etiam corpus exercere, valetudinis causâ? *M*. Quidni velim? *N*. Eamus igitur lusum pilâ palmariâ: nam eo lusu scio te delectari. *M*. Delector sanè: sed nunc pilam non habeo. *N*. Ecce tibi: sequere me. *M*. Ego te sequor libens: tu me benè ducito.

COLLOQ. XXXI.

Argumentum : *Euntes in scholam latinè colloquuntur.* Simile gaudet simili. Improborum mores odiosi.

NICOMACHUS, OTHOMANNUS.

Salve Othomanne! *O.* Tu quoque salvus sis, Nicomache! Quota est hora? *N.* Mox audies sonum semihoræ post quintam. *O.* Benè habet; maturè satis aderimus. *N.* Gaudeo me tibi occurrisse, ut euntes latinè tantisper colloquamur. *O.* Ea sanè est utilis et jucunda exercitatio. *N.* Quoties incido in aliquem ex istis dissolutis nebulonibus, mallem rhedarium offendisse. Non enim per eos mihi licet aliquid in viâ meditari, adeò mihi sunt eorum mores odiosi. *O.* Nihil mirum; nam ferè sunt ejusmodi, ut neque loqui velint quidpiam boni, neque audire sustineant. *N.* Quid cum illis agas, quibus nihil est curæ, nisi ut suas libidines expleant? *O.* Nihil aliud crepant nisi suas cupedias, et meras compotationes in secretis cauponulis. *N.* Etiam nos irrident plenis buccis, quòd latinè per vicos loquamur. Illud verò est omnium pessimum, quòd nusquàm se patiuntur admoneri. *O.* Quia scilicet (ut ait propheta) *non est timor Dei antè oculos eorum.* *N.* Si quid occeperis amicè commonere, statim audies : Tace, concionator! obtundis me. Quod si dixeris : Deferam te ad Præceptorem, aut ad observatorem : Oh! ego benè curo, inquiunt; tu non auderes. Nam si me accusares, non ferres impunè. *O.* Imò verò te continuò verberabunt, si locus erit semotus ab arbitris. *N.* Profectò quùm quidam eorum me nuper offendisset in quodam recessu, impegit mihi in utramque ma-

lam duos ingentes colaphos : et aufugit continuô. *O.* Quid tu, quæso, intereà? *N.* Quid istud quæris? tam illud subitum fuit, ut vix hominem aspicere potuerim. *O.* Sed qui tam citò et sensim ad scholam pervenimus? *N.* Sic ferè confabulantibus usu venire solet. *O.* Agè, ingrediamur sine murmure et strepitu, ne studentes offendamus.

COLLOQ. XXXII.

Argumentum : *Res ad bonam scripturam necessaria. Probus puer benè merendi occasionem non modò exspectat sed etiam quærit. Charitas Christiana : Spiritus auctor ejus.* Exemplum diligenter notandum.

OTHOMANNUS, PHILIBERTUS.

Serióne scribis, an tu ineptis? *P.* Equidem scribo seriò, cur enim tempore abuterer? Tu verò cur istud rogas? *O.* Quia vidi aliquandò, quùm benè scriberes. *P.* Scribo interdùm meliùs. *O.* Quî fit igitur, ut nunc tam scribas malè? *P.* Desunt mihi benè scribendi adjumenta. *O.* Quæ tandem? *P.* Bona charta, bonum atramentum, bona penna. Nam hæc mea chartá (ut vides) miserè perfluit, atramentum est aquosum et subalbidum, penna mollis et malè parata. *O.* Cur ista omnia maturè non providisti? *P.* Pecunia mihi deerat, et nunc etiam deest. *O.* Incidisti in aliud vulgare proverbium : *Cui deest pecunia, huic desunt omnia.* *P.* Sic agitur mecum. *O.* Sed quandò te speras accepturum? *P.* In mercatu proximo pater ad me missurus est, aut ipsemet venturus. *O.* Ego te intereà juvare volo. *P.* Siquidem id potes, magnô beneficiô me affeceris. *O.* Accipe hos sex asses mutuò ad chartam et cætera comparanda. *P.* Quam verè dictum est illud : *amicus certus in re incertâ cernitur!* Sed

quid te impellit, ut mihi ultrò tam benignè facias? O. *Charitas illa Dei*, quæ (ut Paulus ait) *effusa est in cordibus nostris*. *P.* Mira est vis divini Spiritûs, qui ejus auctor est charitatis. Sed mihi interim cogitandum, quomodò tibi referam gratiam. *O.* Parva res est; omitte istam cogitationem, ne te impediat, quò minùs in utramvis aurem dormias: tantùm redde mutuum, quùm tibi commodum fuerit. *P.* Reddam (ut spero) propediem. *O.* Eamus ad precationem, ne notemur. *P.* Adde unum, si placet. *O.* Quid est? *P.* Ne hodiè incœnasti mittamur cubitum. *O.* Ha, ha, he!

COLLOQ. XXXIII.

Argumentum: *De emtione scalpelli librarii, et ejus probatione.* Solus Deus bona docet.

PHILIPPUS, QUINTUS.

Undè redis tam anhelus? *Q.* A foro. *P.* Quid illinc affers? *Q.* Scalpellum. *P.* Quanti emisti? *Q.* Duobus assibus. *P.* Estne bonum? *Q.* Est è Germaniâ, ut dixit mercator: vide notam. *P.* Ego minimè novi: sed tu non satis prudenter facis, qui fidas cuilibet mercatori. *Q.* Quid facerem? *P.* Debuisti aliquem peritum adhibere, qui tibi optimum deligeret. *Q.* Hic erravi, fateor: sed hoc me consolatur, quòd mercator habetur vir bonus, utpotè professionis Evangelicæ. *P.* Quasi nulli sint fallaces ejusmodi. *Q.* Puto esse plurimos. Sed hæc omittamus, quin potiùs experiamur ipsum scalpellum. *P.* Experientia docebit nos. *Q.* Accipe et tenta, obsecro. Non enim probavi nisi levissimè, idquè inter emendum. *P.* Papæ! quis te docuit tam prudenter eligere? *Q.* Rogas? non

meministi Præceptorem nobis dicere tam sæpè, Deum esse solum, qui bona doceat? *P.* Profectò hic optimè te docuit. *Q.* Ago illi ex animo gratias: et precor, ut me semper doceat parere suæ voluntati. *P.* Ego quoque idem precor, nec solùm nobis, sed etiam piis omnibus. *Q.* Facis, ut pium decet puerum. Sed estne tempus, ut conferamus nos in auditorium? *P.* Sic est; sume libros, et eamus unà.

COLLOQ. XXXIV.

Argumentum: *Consilii mutatio propter spem lucri. Consilium bonum etiam inimicis dandum.* Christus magister optimus. Doctrina Christi studiosè sequenda. Spiritûs divini instinctus.

Petrus, Robertus.

Emistine scalpellum, ut nuper volebas? *R.* Non emi. *P.* Quid obstitit? dixeras enim mihi empturum te hodiè. *R.* Dixeram quidem: sed mihi posteà in mentem venit præstare, ut expectem mercatum proximè futurum in hac ipsâ urbe. *P.* Quid facies lucri? *R.* Et minoris emam, et melioris notæ, nempè ex Germaniæ officinis. *P.* Quis tibi istud consilium dedit? *R.* Hieronymus noster. *P.* Benè fecit. Debemus enim amicis bonum consilium semper dare. *R.* Tantùmne igitur amicis? *P.* Imò et inimicis, fateor: quia sic jubet Christus, præceptor noster optimus. *R.* Utinam doctrinam ejus benè infixam memoriæ conservemus, eamque perpetuò sequamur. *P.* Faxit ille Spiritus bonus, cujus unius instinctu animi nostri ad benè agendum accenduntur. *R.* Benè precaris.

COLLOQ. XXXV.

Argumentum : *Scalpellum commodatò petitur : datur, sed addita conditione.* Commodatarius non debet abuti commodato.

ROBERTUS, SULPITIUS.

Habesne scalpellum? *S.* Habeo. *R.* Oro te, commoda mihi parumper. *S.* Quandò reddes? *R.* Quamprimùm duas pennas exacuero. *S.* Accipe, sed eâ lege, ut integrum reddas. *R.* Eâ conditione acceptum intelligo, etiamsi non addidisses. *S.* *Intelligenti* (ut vulgò dicitur) *pauca sufficiunt.*

COLLOQ. XXXVI.

Argumentum : *Cultellus datur commodatò ægrè.*

SULPITIUS, THEODORUS.

Commoda mihi parumper cultellum tuum. *T.* Semper aliquid commodatò petis : accipe, quin tu emis potiùs? *S.* Non habeo pecuniam. *T.* Cur non petis? *S.* Undè peterem? *T.* A patre. *S.* Non est in hac urbe. *T.* Ubi igitur? *S.* Peregrè profectus est. *T.* Quò? *S.* Tigurum. *T.* Quô die? *S.* Nudius tertius. *T.* Quandò est reversurus? *S.* Cras, ut speramus : sic enim dixit proficîscens. *T.* Benè vertat Deus.

Potest etiam huc referri vigesimum nonum, libri tertii, colloquium.

COLLOQ. XXXVII.

Argumentum : *Theodorus et Villerius de scalpello recens emto colloquuntur.* Res inventa restituenda est domino, si cognosci potest. Inventori dandum aliquod præmium. Deus precandus et laudandus.

THEODORUS, VILLERIUS.

Quid ais de scalpello, quod emeram tibi nudius tertius? estne satis bonum? *V.* Imò verò

est optimum, sed (me miserum!) parum abfuit, quin perdiderim. *T.* Eho, quid ais? quomodò id accidit? *V.* Quùm redirem foris, exciderat mihi in vico. *T.* Undè exciderat? *V.* E thecâ meâ, quam imprudenter apertam reliqueram. *T.* Quomodò recuperasti? *V.* Affixeram statim chartulam valvis januæ: post prandium quidam puer sextæ classis mihi retulit. *T.* Utinam omnes tam fideles essent, qui res amissas reperiunt! *V.* Profectò pauci sunt, qui restituunt, si modò sit res alicujus pretii. *T.* Et tamen id verbo Dei nominatim præcipitur. *V.* Quidni? est enim furti species, si quis rem alienam inventam retineat, modò sciat, cui reddenda sit. *T.* At plerique putant, se jure possidere, quicquid amissum invenerint. *V.* Errant illi quidem gravissimè. *T.* Verùm (ut redeamus ad inceptum sermonem) quid dedisti puero, qui scalpellum tuum invenerat? *V.* Dedi sextantem, et nuces aliquot juglandes: laudavi prætereà, et paucis admonui, idem semper esse faciendum. *T.* Rectè fecisti, sic enim libentiùs reddet aliâs, si quid reperierit. Sed quid si perdidisses? *V.* Æquô animô tulissem, et mihi emisses aliud. *T.* Itane æquô tulisses animô? *V.* Certè non sine aliquâ molestiâ. *T.* Non igitur æquó animô: sed nolo te arctiùs urgere. *V.* Non sumus theologi. *T.* Et quidem imperiti. *V.* Tantò diligentiùs Deum precari debemus, ut per Evangelium suum nos liberet ab ignorantiæ tenebris, in quibus et versati sumus, et adhuc versamur. *T.* Id verò faciemus, si sanctis admonitionibus pareamus, quas audimus quotidiè à Præceptore, et sæpè à concionatoribus, divini verbi administris. *V.* Vide, quantùm nobis profuerit scalpelli mei

amissio. *T.* Ob eam rem tibi dupliciter gratulor, primùm quod tibi rectè emerim, deindè quod amissum recuperaveris. *V.* Habeo tibi gratiam, mi Theodore. *T.* Quin Patri nostro cœlesti sit laus, et gratiarum actio. *V.* Amen.

COLLOQ. XXXVIII.

Argumentum : *Pennæ venales. Diversa vivendi ratio pro locorùm diversitate. Hic oberva communem emtorum morem, qui tot verbis tentat de pretio indicato aliquid detrahere.*

VILLERIUS, ARNOLDUS.

Pennæ istæ quas circumfers, suntne venales? *A.* Etiam, si se emtor obtulerit. *V.* Ostende : vah, quàm sunt molles! *A.* Tales deciderunt ex alis nostrorum anserum, sed tenta diligenter, sunt enim aliæ aliis firmiores. *V.* Satis video, quales sint, quot vis dare pro quadrante? *A.* Tantùm sex. *V.* Quid ais, sex! mallem emere à mercatoribus, qui Lutetiâ et Lugdunô huc adferunt. *A.* Quasi nesciam, quanti vendantur. Audivi ex fratre, qui dat operam scribæ hujus civitatis, se emisse Lutetiæ singulis assibus. *V.* Aliter Lutetiæ, aliter Genevæ vivitur : sed non opus est tot verbis ; vis dare duodecim? *A.* Hui, duodecim! quasi ego furatus sim. *V.* Istud non dico : sed vide, nùm tibi placeat conditio. *A.* Vis uno verbo dicam? *V.* Dic quæso, satis jam garritum est. *A.* Dabo tibi novem, modò promiscuè de meâ manu accipias. *V.* Nugas agis, ego sine delectu nollem accipere quindecim. Vale, alibi inveniam satis. *A.* Per me licet : heus, heus redi. *V.* Cur me revocas? *A.* Accipe, si vis, octo, nec à me plures exspecta. *V.* Cedò totum fasciculum, ut deligam

arbitratu meo. *A.* Tene, delige ut voles. *V.* Vide nunc, et si libet, numera. *A.* Sunt viginti quatuor : constat numerus. Sed miror te nullas accepisse ex alâ extremâ : sunt enim firmiores. *V.* Scio : sed habent caulem breviorem. Accipe pretium. *A.* Benè vertat Deus utrique nostrûm. *V.* Idem tecum opto, atque precor. Sed quandò afferes meliores pennas? *A.* Nescio, nùm meliores possim, sed (ut spero) brevi plures afferam, quùm ad nos (domum) proficiscar. *V.* Suntne vobis multi anseres? *A.* Triginta et ampliùs. *V.* Papæ! quantus grex anserum! ubi pascuntur? *A.* Scies aliâs, non licet mihi diutiùs hic morari. Vale, Villeri! *V.* Cura, ut valeas, Arnolde!

COLLOQ. XXXIX.

Argumentum : *Arnoldus à Bernardo pennam commodatò petitam accipit.*

ARNOLDUS, BERNARDUS.

Visne mihi dare unicam pennam? *B.* Non sic dantur mihi. *A.* Hem! rem tantillam mihi negas? quid si magnum quid rogarem? *B.* Fortassè repulsam ferres. *A.* Credo equidem, agè non peto dono : saltem commodabis. *B.* Non recuso : modô ne abutare. *A.* Non abutar. *B.* Cave hinc pedem moveas. *A.* Nusquàm moveo.

COLLOQ. XL.

Argumentum : *De pennâ aptandâ.*

BERNHARDUS, CAFELLUS.

Acuistine pennam? *C.* Jam dudùm. *B.* Quâ formâ scripturæ? *C.* Mediocri. *B.* Maluissem ad minutas litteras. *C.* Debuisti prædicere. *B.* Oblitus eram. *C.* Parum refert, mucronem facilè

mutabo. I petitum. *B.* Sed ubi reliquisti? *C.* Super mensam hypocausti. *B.* In quâ parte? *C.* Ubi studere soleo.

COLLOQ. XLI.

Argumentum : *De pennis ad scribendum. Pennarum bonarum notæ.*

CONRADUS, DANIEL.

Mihi non videris nimis occupatus. *D.* Mediocriter. *C.* Quîd si mihi exacuas duas aut tres pennas. *D.* Satis sit tibi, si unam acuero in præsentiâ. Suntne novæ? *C.* Novæ quidem, sed paratæ, usquè dùm acuantur. Jam enim lævigavi, caudam rescidi, detraxi plumulas. *D.* Ostende. Profectò sunt optimæ et ad scribendum aptissimæ. *C.* Undè id nosti? *D.* Quià sunt caule amplo, firmo et nitido, nam molles, et quæ caulem breviorem habent, parum sunt ad scribendi usum habiles. *C.* Gaudeò me utiliter emisse. *D.* Non abs re, sed quanti? *C.* Pro his tribus dedi quadrantes duos. *D.* Singulas igitur binis emisti denariolis. *C.* Res apparet. Est vile pretium pro rei bonitate. *D.* De quo emisti? *C.* De quodam circumforaneo. *D.* Apud hujus oppidi mercatores singulæ et quidem minùs bonæ venduntur sextantibus. *C.* Et tamen audent interdùm dicere pluris sibi constare Lugduni. *D.* Ea ferè est mercatorum consuetudo, *nihil enim proficiunt, nisi admodùm mentiantur*, ut ait Cicero. *C.* Sed age, ne te diutiùs remorer, agamus quod instat. *D.* Citò expediero : aspice me diligenter, ut discas aliquandò. *C.* Aspicio intentis oculis : sed mihi opus esset spatio paulò longiore. *D.* Istud ergo fiet in cubiculo, si quandò me velis invisere. *C.* Quo

tempore? *D.* Post scholæ missionem : hoc est, horâ nonâ matutinâ, vel quartâ pomeridianâ. Nunc habes pennas duas rectè (ni fallor) in usum tuum accommodatas. Hanc tertiam in aliud tempus tibi integram servabis. *C.* Accipe tibi, si placet. *D.* Quin tibi serva : domo adferuntur mihi satis multæ. *C.* Ago tibi quantas possum gratias. Vale. *D.* Incolumem te conservet Deus. Sed heus, ne parcas unquàm labori meo. *C.* Tu quoque et me et rebus meis vicissim utere, si quid opus fuerit. Iterùm vale.

COLLOQ. XLII.

Argumentum : *Eustatius et Fontanus experiuntur atramenti sui mixturam.* **Mediocritas. Experientia. Ex duobus corruptis aliquid componitur.**

Eustatius, Fontanus.

Habesne bonum atramentum? *F.* Cur istud rogas? *E.* Ut mihi des aliquantulùm. *F.* Eho, non habes? *E.* Imò : sed eo non possum scribere. *F.* Quid obstat? *E.* Quia nimis spissum est. *F.* Nescis diluere? *E.* Non est mihi aqua. *F.* Dilue vinô. *E.* Multò minùs. *F.* Quid si acetô diluêres? *E.* Indè charta perflueret. *F.* Quî scis? *E.* Audivi de quodam magistro, qui me docebat scribere. *F.* Ego verò aliud audivi magis mirum. *E.* Narra mihi, sodes. *F.* Quid mihi dabis? *E.* Bonam aciculam. *F.* Audi igitur, quod ego didici ex quodam pædagogo meo. Atramentum, quod acetô liquefactum est, ægrè eluitur. *E.* Fieri potest : sed interim da mihi parum in usum præsentem. *F.* Tene atramentarium tuum benè apertum : ego infundam tibi. *E.* Ecce, infunde. Vah, quàm liquidum est! *F.* Fortassè quia non

est gummi satis. Sed quàm decolor! *E.* Utere, si vis, tale quale est : non enim habeo meliùs. *F.* Quid igitur faciam? *E.* Hem, inepte! non potes pennâ tuâ benè miscere? *F.* Miscui satis : quid possem prætereà? *E.* Infunde rursùs in cornu meum. *F.* Admove propiùs; estne satis? *E.* Comprime pennâ linteolum. *F.* Ita compressi, ut ferè sit aridum, quid erit tandem? *E.* Atramentum bonum, aut certè mediocre. *F.* Bona est mediocritatis regula, ut ex Præceptore didicimus. Sed nunquid ex duabus malis rebus confici potest aliquid boni? *E.* Ubi miscuero, et tibi rursùs infudero, videbis experimentum. *F.* Ardeo istud videndi desiderio. *E.* Porrige nunc atramentarium tuum. *F.* Ecce, infunde. Ohe jam satis est! quæ hæc est profusio? plus mihi dedisti, quàm tibi retinueris. *E.* Commisce iterùm etiam atque etiam. *F.* Nunquàm posset coquus sua jura et condimenta meliùs confundere. *E.* Jam tandem facito periculum. *F.* Dicta mihi aliquam sententiam, ut interim discam aliquid. *E.* *Experientia* (ut vulgò dicitur), *est rerum magistra.* Habes. *F.* Dicta citiùs. *E.* Videlicet jampridem tenebas? *F.* Quis illud ignoraret, quod est adeò vulgare? *E.* Nunc videamus *F.* Res apparebit meliùs, ubi scriptura benè desiccata fuerit. *E.* Quid vis exspectare? jam sicca est plus satis. *F.* Oh; vide quàm nigra sit! *E.* Dixine verè? *F.* Aliquandò periculum feceras scilicet. *E.* Constabit igitur, experientiam esse rerum magistram. *F.* Quin etiam hinc experimur, ex rerum commistione bonum fieri temperamentum. *E.* Jam incipis altiùs philosophari. Itaque discedo. *F.* O longum sermonem

de nihilo! *E.* Nihil me pœnitet: alioqui inerti otio torpebamus.

COLLOQ. XLIII.

Argumentum: *De emtione chartæ. Auctarium in emtione.* Suam quisque utilitatem curat.

EUSTATIUS, FONTANUS.

A quo emisti istam chartam? *F.* A Fatino. *E.* Estne bona? *F.* Melior quàm ista tua, ut opinor. *E.* Nihil miror. *F.* Cur istud dicis? *E.* Quia fortassè carior. *F.* Nescio. *E.* Quanti emisti scapum? *F.* Solido et semisse: tu verò quanti? *E.* Solido, et pluris. *F.* Quanti igitur? *E.* Quinque quadrantibus. *F.* Non malè profectò emisti. *E.* Quin etiam mercator dedit mihi auctarium. *F.* Quodnam, quæso? *E.* Schedam chartæ bibulæ. *F.* O me imprudentem, qui oblitus sum petere! *E.* Ego ne petivi quidem, sed ultrò ille dedit: Et hoc (inquit) addo tibi, ut me revisas. *F.* Sic solent emtores allicere. *E.* Nec mirum: suum quisque commòdum quærit. *F.* Sed quid agimus, hodierni pensi immemores? *E.* Exiguum est: satis temporis nobis restat.

COLLOQ. XLIV.

Argumentum: *Quidam ex provectis dissimulanter recusat puero chartam in libellum compingere: sed oblata occasione, de minutis rebus cum illo fabulatur. Ut eum sic in Latinâ linguâ exerceat. Eadem opera, ut puer charitatis exemplum discat, compingit ei libellum chartaceum. Postremò illum paucis et brevibus præceptis instituit.* Exemplum dissimulationis in bonum.

FONTANUS, GERVASIUS.

Rogo te Gervasi! compinge mihi hanc chartam. *G.* Quid me rogas? non est ars mea. *F.* Et tamen sæpè compingis aliis. *G.* Quot habet schedas? *F.* Octo: sed jam sunt complicatæ: tantùm restat

insuere membranæ. *G.* Quid dabis, si tibi compegero? *F.* Nihil habeo, quod possim dare, nam pecunia nulla mihi est. *G.* Ergo quære tibi alium opificem, non enim gratis faciam. *F.* Mi Gervasi! tu es tam bonus: denegabis mihi rem tantillam? *G.* Scin tu, quid habet proverbium? *F.* Quod proverbium dicis? *G.* *Manus manum fricat.* *F.* Quid hoc sibi vult? *G.* Da aliquid, si quid velis accipere. *F.* Si quid haberem, certè darem libenter. *G.* Cedo merendam tuam. *F.* Merendam? ah me miserum! quid ederem? Mallem dare pileum, si auderem. *G.* Merenda tua parva res est. *F.* Sed vehementer esurio. *G.* Quid causæ est? *F.* Quia nihil prandi, nisi frustum panis, et tres aut quatuor juglandes. *G.* Eho, quid causa fuit? *F.* Quia mater domo aberat. *G.* Quis ergo tibi dedit merendam? *F.* Ipsa. *G.* Atqui dicebas eam abfuisse. *F.* Verum est: aberat enim tempore prandii: nec rediit nisi pauló antè merendam. *G.* Nihilne edisti domi, antequàm in ludum venires? *F.* Nihil. *G.* Cur nòn? *F.* Quia timebam non adesse in tempore. *G.* Tintinnabuli sonitus te satis admonere debet. *F.* Sed raró audimus à nostris ædibus. *G.* Quid ita? *F.* Quia longè nimis ab hac scholâ distant. *G.* Suntne vera ista omnia, quæ mihi narras? *F.* Vera profectó, Gervasi! *G.* Agé, da mihi tuam chartam, ego tibi compingam elegantem libellum: tu interim ede merendam tuam. *F.* Ego petam à matre sextantem, quem dabo tibi. *G.* Cave petas, nihil volo: quin potiùs darem tibi, si egeres. *F.* Ago tibi gratias. *G.* Nonne putabas me serió petere abs te merendam? *F.* Profectó sic putabam. *G.* Atqui dicebam joco. *F.* Quamobrem? *G.* Ut

paulisper audirem te Latinè fabulari. Nam quod benè discas, gaudeo. Quanti emisti chartam hanc? *F*. Dedi pro codice assem cum semisse. *G*. Non emisti malè, bona est: sed non rectè complicasti. Habes membranam? *F*. Ecce tibi. *G*. Benè res habet: ego citiùs confecero, quàm tu merendam peredéris. *F*. Habebo tibi maximam gratiam, mi Gervasi! *G*. Honestè loqueris: sed memento, fili! ut semper vivas, in timore Domini, diligenter obedias matri, sis frequens in scholâ, diligens in studio: ne verseris cum pravis ac dissolutis; deniquè quibus poteris, benefacito, quomodò vides me fecisse tibi: intellexistin? *F*. Optimè. *G*. Fac igitur, ut sæpè recorderis. *F*. Faciam, Deo volente. *G*. Ede nunc otiosè.

COLLOQ. XLV.

Argumentum: *Duo pueri de usu chartarum pueriliter disputant.*

GERVASIUS, HERMINIUS.

Undè venis? *H*. Foris. *G*. Quid prodieras. *H*. Ut emerem chartam. *G*. Emistine? *H*. Emi. *G*. Quantùm emisti? *H*. Scapum. *G*. Quanti? *H*. Quinque quadrantibus. *G*. Cujus formæ? *H*. Minoris. *G*. Ostende. *H*. Vide, nùm bona sit. *G*. Bona est, profectò, in quem usum emisti? *H*. Ineptè quæris: quis est chartarum usus, nisi ad scribendum? *G*. Imò alius. *H*. Quis, cedò? *G*. Ad merces involvendas. *H*. Intelligebam de chartâ scholasticâ, non de emporeticâ, non enim sum mercator. *G*. Utimur etiam charta ad siccandam recentem scripturam. *H*. Satis scio, sed charta illa est bibula. *G*. Et tamen charta est. *H*. Esto. *G*. Ergò multiplex est chartæ usus,

etiam in scholâ. *H.* Cogor fateri. *G.* Etiam dicam tibi alium usum et quidem in scholâ frequentissimum. *H.* Quem? *G.* Non ausim dicere sine præfatione honoris. *H.* Quid opus est inter nos honorem præfari? non enim verba fœtent. G. Dicam igitur, quandò ita vis. *H.* Dic liberè. *G.* Ad tergendas nates in latrinâ. *H.* Illuc non feruntur chartæ puræ, sed jam scriptæ, eæque inutiles. *G.* Quid tùm? chartæ sunt tamen. *H.* At ego de chartâ purâ et novâ loquebar. *G.* Sed interim victus es. *H.* Sit ita sanè, non me pœnitet disputatiunculæ hujus nostræ. *G.* Sed jam à lusu disceditur. *H.* Et nos ergò loco cedamus.

COLLOQ. XLVI.

Argumentum : *Charta mutuò data reposcitur. Prudentis est, priùs referre in codicem expensi, quàm aliquid credere sive dare mutuò.*

HERMINIUS, JULIUS.

Meministi me tibi nuper dedisse chartam mutuò. *J.* Quidni meminerim, non adeò sum obliviosus. *H.* Quot erant schedæ? *J.* Quatuor. *H.* Cur non reddidisti? *J.* Exspectavi, dùm haberem codicem. *H.* Habuistine tandem? *J.* Tantùm hodiè. *H.* Undè nactus es? *J.* Petivi à Præceptore. *H.* Ubi? *J.* In bibliothecâ ejus. *H.* Quid ille? deditne libenter? *J.* Misit me ad hypodidascalum, qui statim dedit codicem. *H.* Non antè in suum codicem retulit? *J.* Nihil dare solet, quin priùs inscribat. *H.* Audivi ex patre, id esse viri prudentis. *J.* Præsertim si reddenda est ratio. *H.* Sed quibus indiciis dare tibi ausus est? *J.* Ostendi illi manu meâ scriptum in libello meo, sic enim (ut scis) facere solemus. *H.* Reddes ergo mihi mutuum. *J.* A prandio statim, ne dubites.

COLLOQ. XLVII.

Argumentum : *De scriptione colloquuntur.*

JULIUS, LUDOVICUS.

Cur non scribis? *L.* Jam scripsi meam paginam, tu verò? *J.* Eo scriptum in areâ. *L.* Quid ita? *J.* Quia serenum est cœlum. *L.* Festina, tempus abit : et mox exigetur ratio.

COLLOQ. XLVIII.

Argumentum : *Petrus Michaëli vult dictata describere : Michaël permittere non audet, ne à Præceptore arguatur.* Nec fallendum nec mentiendum est. Præstat puerum timidiorem esse, quàm audaciorem.

PETRUS, MICHAEL.

Quid agis? *M.* Scribo. *P.* Quid scribis? *M.* Describo dictata Præceptoris. *P.* Quænam? *M.* Hesterna. *P.* Quid? non aderas? *M.* Imò aderam, sed non poteram Magistrum dictantem assequi. *P.* Quæ res te impediebat? *M.* Quòd satis commodè non sederem. *P.* Veneras ergo seriùs. *M.* Istud est. *P.* Cedò commentarium tuum, egomet tibi scribam. *M.* Quid faciam lucri? *P.* Ego citiùs quàm tu, descripsero : post ludemus unà, ut concessit Præceptor. Da (inquam) libellum tuum. *M.* Libenter id quidem facerem, sed non audeo. *P.* Quid times? *M.* Edictum Præceptoris. *P.* Quod mihi edictum narras? *M.* Nescis eum vetuisse, ne quis sine permissu ejus alteri scribat? *P.* Id ego probè memini : sed undè hoc sciet? *M.* Rogas? quùm, emendandi causâ, scripturæ rationem exiget, tùm captus ero. Novit enim manum meam : prætereà neque fallendum est, neque mentiendum. *P.* Verbo Dei utrumque

vetamur. *M.* Quid ergo responderem Præceptori, quùm ille negaret me ista scripsisse? *P.* Non eò res evadet, spero. *M.* Nolo tuâ spe tantum subire periculum. *P.* Vah! nimiùm timidus es: nunquàm rem facies. *M.* At tu forsitan audacior. *P.* Tu igitur scribe, quantùm voles: ego ad ludendum me confero. *M.* Abi quæso, jam unam paginam descripsissem, nisi me interpellasses. *P.* Interim aliquid proficimus, dùm Latinè fabulamur.

COLLOQ. XLIX.

Argumentum: *Evocatur Michaël à fratre per Noæum internuncium.*

MICHAEL, NOÆUS.

Heus Noæe! *N.* Quid vis? *M.* Accerseris. *N.* Quis me vocat? *M.* Frater tuus. *N.* Ubi est? *M.* Pro foribus te exspectat. *N.* Certò scis esse fratrem meum? *M.* Quidni sciam? Vidi illum, et sum allocutum. *N.* Viso sanè, quid sit.

COLLOQ. L.

Argumentum: *In hoc colloquio quæsita est colloquendi materia ex simulato ludendi prætextu.* **Exemplum bonæ indolis puerorum, ubi alter benè monet, alter paret sine controversia.**

NOÆUS, OLIVARIUS.

Salve Olivari! *O.* Tu quoque salvus sis Noæe! *N.* Ludamus paulisper. *O.* Quid ais ineptule? vix scholam ingressus es, et jam de ludo loqueris? *N.* Ne irasceris, quæso. *O.* Non irascor. *N.* Quid ergo sic exclamas? *O.* Accuso tuam stultitiam. *N.* Non licet igitur ludere? *O.* Imò licet, atquùm tempus est. *N.* Vah, tu nimiùm

sapis. *O.* Utinam tantùm saperem satis : sed omitte me, quæso, ut repetam, quæ mox reddenda erunt Præceptori. *N.* Æquum dicis : volo ego quoque tecum repetere, si tibi placet. *O.* Eho, quid hoc est? quid sibi vult ista tam subita mutatio? nonne tu modò loquebaris de lusu? *N.* Loquebar quidem, sed non seriò. *O.* Cur simulabis? *N.* Ut paucis tecum fabularer. *O.* Quid illud prodest? *N.* Etiam rogas? nunquàm audivisti ex Præceptore? *O.* Nunc mihi non occurrit; quid, inquam, prodest confabulari? *N.* Ad nos in Latinâ linguâ exercendos. *O.* Profectò rectè putas, et ego te nunc magis amo. Habeo tibi gratiam; agè repetamus prælectionem, nam brevi Præceptor aderit.

COLLOQ. LI.

Argumentum : *Invitatio ad animum relaxandum. Corporis exercitatio confert valetudini.*

OLIVARIUS, PAULUS.

Visne venire mecum? *P.* Quò properas? *O.* Ad lacum. *P.* Quid eò? *O.* Lotum pedes. *P.* Sanè, nunc lotione mihi opus non est. *O.* Sed interim parum fabulabimur. *P.* Ne fabulari quidem nunc velim. *O.* Atque utilis est confabulatio, duntaxat de honestis rebus. *P.* At mihi utilior est ad valetudinem exercitatio corporis. *O.* Quid si mansero tecum? *P.* Prudenter facies : et nos pilâ palmariâ colludemus. *O.* Benè vertat Deus : maneo. *P.* Aliâs lotum unà tecum ibo : quùm scilicet longiùs erit temporis spatium. *O.* Ad ludum igitur nos accingamus. *P.* Nulla est in me mora.

COLLOQ. LII.

Argumentum : *Invitatio ad ambulationem lusionis loco.* Dei opera invitare debent ad eum imitandum.

PAULUS, QUINTUS.

Jam dudùm tædet me toties repetere lusus scholasticos. *Q.* Quid facies igitur? *P.* Eamus in hortum nostrum. *Q.* Quid agemus? *P.* Ambulabimus, colloquemur, Dei beneficia in ejus operibus commemorabimus. *Q.* Nihil sanè jucundiùs : sed interim petenda esset à Præceptore venia. *P.* Jam impetravi mihi, et item uni, quem vellem ducere. *Q.* Benè res habet; eamus, ducente Deo. *P.* Precor, ut nos custodiat. *Q.* Ego quoque idem precor tecum.

COLLOQ. LIII.

Argumentum : *Invitatio ad lusum. Eventus ludi.* Quicquid nobis accidit, est boni consulendum. Ditare aliquem solius est Dei. Spe lucri non est ludendum. Ethnicorum doctrina de fortunâ. Admonitio careat odio et invidiâ. Solus Deus est cordium scrutator. Exemplum admonitionis mutuæ.

PETRUS, THOMAS.

Ubi sunt juglandes tuæ? *T.* De quibus loqueris juglandibus? *P.* Quas hodiè ex præmio accepisti? *T.* Ubi sint, rogas? quasi verò tibi servare debuerim. *P.* Non sic intelligo : sed quæro, quid feceris. *T.* Edi in merendâ. *P.* Edisti miser? cur potiùs non servabas ad ludendum? *T.* Edere malui, quàm perdere. *P.* Non poteras perdere nisi duodecim. *T.* Fateor. *P.* Quod si sors tulisset, potuisses ducentas aut fortassè plures lucrifacere. T. *Dubius* est (ut vulgò dicitur) *ludi eventus.* *P.* Quid tùm? Ubique parati esse debemus in utramque partem, et boni consulere,

quicquid nobis evenerit. *T.* Istud ego scio : sed non sum admodùm ludendi peritus in ejus genere. *P.* Abi, nunquàm rem facies. *T.* Nemo rem facit, nisi Deo volente : nec ego ditari ex ludo velim. *P.* Ergo (ut video) quærendus est mihi collusor alius. *T.* Nihil sanè impedio. Sed mane parumper. *P.* Quid vis? *T.* Quid tu vocas sortem, de quâ hìc mihi mentionem fecisti? *P.* Ipsam fortunatam. *T.* Quid autem est fortuna? *P.* Stultorum opinio. *T.* De fortunâ quid opinantur stulti? *P.* Nunc mihi non vacat de hoc tibi respondere : sed vide annotationem Præceptoris in Catonem. *T.* In quem locum? *P.* In illum versiculum : *Indulget fortuna malis, ut lædere possit.* *T.* Ut video, non ignoras, quid sit fortuna. *P.* Satis scio, fortunam nihil esse. *T.* Cur ergo dixisti : Quòd si sors tulisset. *P.* Excedit mihi sic loqui Ethnicorum more. Nam eorum libri (ut sæpè docet Præceptor) pleni sunt ejusmodi impiâ doctrinâ. *T.* Nihil mirum : nempè illi veram Dei cognitionem non habuerunt. *P.* Sed audi, mi Thoma, si vis ampliùs disputare, quære tibi alios disputatores, nam mihi nunc seriò ludendum est : volo tamen priùs te vicissim admonere. *T.* O quàm gratum mihi feceris! *P.* Nonne tu dixisti hæc verba : dubius est ludi eventus? *T.* Fateor me dixisse : sed præmunivi. *P.* Quomodò istud intelligis? *T.* Addidi enim hæc tria verba, ut vulgò dicitur. *P.* O astutam vulpeculam! os occlusisti mihi. Sed hæc inter nos sine odio aut malevolentiâ dicta sint. *T.* Novit Deus utriusque animum. *P.* Est enim ille solus cordium scrutator. Sed quid tu? Vis hìc solus otio torpescere? *T.* Cogito, quo lusu me exerceam. *P.* Quasi

verò sit diutiùs cogitandum. Agè, sequere me, dabo tibi mutuò juglandes. *T.* Amicè nunc loqueris : sed quandò reddam? *P.* Ad Calendas Græcas : si non potes citiùs. *T.* O festivum caput! eamus.

COLLOQ. LIV.

Argumentum : *Invitatur ad lusum quidam ; at ille studium præfert lusui.* Exemplum rarum pueri studiosi. Omnia tempus habent. Utendum remissionibus in tempore.

RUFUS, STEPHANUS.

Quâ de re sic elatus es lætitiâ? *S.* Pater meus advenit modò. *R.* Quid meâ refert? *S.* Imò plurimùm, quia nobis impetravi ludendi veniam. *R.* Aintu? *S.* Vide pueros jam ludentes in areâ. *R.* Ludant sanè alii : ego studere malim, quàm ludere. *S.* Nec minùs ego, sed in tempore. Nam (ut est in proverbio) *Omnia tempus habent.* Undè et nos rectè monet Cato noster :

Interpone tuis interdùm gaudia curis,
Ut possis animo quemvis sufferre laborem.

R. Vera sunt, quæ dicis, fateor : sed interim omitte me, ut seriò studeam. *S.* Per me studeas licet ; nihil impedio : at ego hac utar occasione. *R.* Utere sanè.

COLLOQ. LV.

Argumentum : *Stephanus et Torquatus parant se ad ludum pilæ palmariæ.*

STEPHANUS, TORQUATUS.

Impetrastis ludendi facultatem? *T.* Impetràvimus. *S.* Ad quod usquè tempus? *T.* Ad cœnam usquè. *S.* Qui dederunt versus? *T.* Primi et secundi. *S.* Quid cæteræ classes? *T.* Primus

quisque decurio trium proximarum classium pronuntiavit unam è sacris litteris sententiam. *S.* Nonne precati estis, ut solemus? *T.* Precati sumus, et quidem præsente ludimagistro : tu verò ubi eras? *S.* Fueram domum à matre accersitus. *T.* Nunc igitur quid agere cogitas? *S.* Ludere sesqui horam, deindè ad studium me recipere. *T.* Vin tu, ut tibi sim collusor? *S.* Quidni velim? *T.* Quo lusu nos exercebimus? *S.* Nullus est mihi jucundior pilâ palmariâ. *T.* Nec mihi quidem. *S.* Visamus igitur, an cæteri partes sortiti sunt, nam si soli luderemus, minùs esset voluptatis. *T.* Visamus sanè.

COLLOQ. LVI.

Argumentum : *Non solùm nobis nati sumus; sed alius alium sollicitè curare debet in tempore.* Exemplum tempestivæ admonitionis.

TORQUATUS, PETRUS.

Quid cogitas, Petre? cave tibi, obsecro. *P.* Quid mihi cavebo? *T.* Ne in morbum incidas. *P.* Quâ ex causâ? *T.* Ex nimiâ lusûs intemperantiâ. *P.* Undè apparet periculum? *T.* Quia totus æstuas, totus sudore mades. *P.* Rectè et in tempore admones : profectò non sentiebam. *T.* Desiste, si me audis. *P.* Audio verò libenter, ac tibi morem gero : quis enim respuat tam fidele consilium? *T.* Deterge faciem sudariolo, et indue te celeriter, ne subitum frigus contrahas. *P.* Habeo tibi gratiam, nam ferè morbis sum obnoxius. *T.* Quid est causæ? *P.* Infirmitas meæ valetudinis, vides enim, quàm imbecillo sim corpore. *T.* Tantò magis debes tibi cavere. *P.* Istud probè novi : et parens uterque me monet sæpissimè : sed

sed quid agas? natura proni sumus in nostram perniciem. *T.* O mi Petre! non est voluptati serviendum, sed temperantiâ valetudini consulendum. *P.* Est in promptu tamen Catonis in eam sententiam. *T.* Teneo, sed de his aliâs, jam satis indutus es: non est, quòd hîc morere diutiùs. *P.* Vale, Torquate, monitor amicissime! *T.* Vin' tu, ut domum te deducam? *P.* Nihil opus est deductione: ego bellè me habeo, Dei beneficio. *T.* Mi Petre, cura ut valeas.

COLLOQ. LVII.

Argumentum: *Ob negotium lusus prætermissus.* Exemplum diligentiæ.

VINCENTIUS, AUGUSTINUS.

Cur hodiè non lusisti nobiscum? *A.* Non erat mihi ludendi spatium. *V.* Quid habebas negotii? *A.* Non absolveram pensum meum. *V.* Quod pensùm? *A.* Dimidium exemplaris restabat mihi perscribendum. *V.* Perfecistine? *A.* Perfeci. *V.* Laudo tuam diligentiam, ludes aliâs otiosè. *A.* Quùm voluerit Deus. *V.* Rectè dicis. Nam absque voluntate ejus fieri nihil potest.

LIBER TERTIUS.

DE MORIBUS, ALIISQUE EXTRA LITTERARUM STUDIA ACTIONIBUS.

COLLOQUIUM I.

Argumentum : *Sub præcepto de parentum obedientiâ continentur omnes qui nobis præsunt.* Contentiones vitandæ.

ADAMUS, ÆMILIUS.

Nescis vetitum esse ne submissè loquamur inter nos? *Æ.* Quidni scirem, quùm Præceptor tam sæpè nobis inculcet ejus rei causas? *A.* Cur igitur modò faciebas contrà? *Æ.* Quia Isaïas ita me cœperat alloqui. *A.* Quid tùm? debuisti illum admonere, non imitari. *Æ.* Debui; sed tunc mihi non venit in mentem. *A.* Sed interim notandus es. *Æ.* Minimè verò, nisi vis esse ipso Præceptore severior. *A.* Dic mihi causam. *Æ.* Quia Præceptor vetat quempiam notari, qui spontè delictum agnoverit : modò ne tale sit factum, quod verbo Dei interdictum sit. *A.* Nonne à Deo præceptum est, ut parentibus obediamus? *Æ.* Illud est quintum Decalogi præceptum. *A.* Atqui (ut habemus in Catechismo) præceptum illud patet latiùs. Nam parentum nomine Præceptores complectitur et Magistratus, et deniquè omnes quibus Deus ipse nos subjecit. *Æ.* Non equidem nego vera esse quæ narras : sed malo Præceptorem consulere, quàm tecum disputare; alioqui in majus malum me induceres, quod est contentionis vitium, multò magis à

Præceptore vetitum. *A.* Æquum dicis : memineris igitur Præceptorem admonere, quùm rationes à nobis exiget. *Æ.* Ne putes me obliturum : præsertim quùm mea res agatur.

COLLOQ. II.

Argumentum : *Admonitio de civilitate.*

BARTHOLOMÆUS, BASILIUS.

Heus tu, Præceptor adest. *Bas.* Quid tùm? *Bar.* Respice ad illum. *Bas.* Quamobrem. *Bar.* Ut ei caput aperias, et venientem salutes. *Bas.* Ita decet facere : sed aliud cogitabam. *Bar.* Tace.

COLLOQ. III.

Argumentum : *Duo ad tonsorem euntes colloquuntur.* Nemo gaudet se adiri intempestivè.

CORNELIUS, CYPRIANUS.

Quonam is tam celeriter? *Cyp.* Ad tonsorem. *Cor.* Ego quoque unà tecum. *Cyp.* Rogasti veniam? *Cor.* Non rogavi : sed tantisper expecta me, dùm eo rogatum. *Cyp.* Festina igitur *Cor.* Mox rediero. Redii : eamus nunc jam. *Cyp.* Quo vultu te Præceptor excepit? *Cor.* Hilari sanè. *Cyp.* Eodem me quoque acceperat. *Cor.* Non solet irasci nobis, nisi illum adeamus intempestivè. *Cyp.* Quotusquisque id non ægrè fert? *Cor.* Etiam nos, qui pueri sumus, sæpiùs irascimur condiscipulis, quùm studia nostra, quantulacunque sunt, interpellant. Sed jam desinamus : optimè tonsorem ante officinam video. *Cyp.* Euge, nulli sunt igitur exspectantes. Ita fiet, ut minùs diù moremur.

COLLOQ. IV.

Argumentum : *Daniel et Dionysius colloquuntur de matrimonio.* Adolescens doctus et benè moratus. Puella benè instituta. Exemplum prosperi conjugii.

DANIEL, DIONYSIUS.

Euge, audivi sororem tuam nupsisse. *Dion.* Verum audisti. *Dan.* Quis est maritus ejus? *Dion.* Quidam civis Lugdunensis, honestis parentibus progenitus. *Dan.* Estne dives? *Dion.* Sic habetur, sed tamen pater meus hæc longè pluris facit : primùm, quòd ille sit benè moratus adolescens; deindè, quòd non solum doctissimus, sed etiam bonarum litterarum amantissimus; deniquè, quòd verus Dei cultor et christianæ religionis summus observator. *Dan.* Mihi narras egregios adolescentis titulos. O felicem sororem tuam, quæ Dei beneficio talem virum nacta est! *Dion.* Felicem sanè non abs re dixeris : si quidem bonum illud perpetuò sic agnoscat, ut semper meminerit ex Dei bonitate profectum esse, ob idque immortales agat eidem gratias. *Dan.* Credo id facturam. *Dion.* Ita spero quidem, sic enim à parentibus semper instituta est in doctrinâ christianâ. Sed me jam aliò revocant domestica negotia. Ergo vale, mi Daniel! *Dan.* Tu quoque benè vale, suavissime Dionysi! *Dion.* Nunquid vis? *Dan.* Ut verbis meis dicas salutem plurimam tuis omnibus, præcipuè patri matrique, et ipsi novæ nuptæ : meque illi gratulare faustum illud conjugium. *Dion.* Ego verò id faciam, et quidem libentissimè.

COLLOQ. V.

Argumentum : *Docti adolescentis colloquium cum puero mediocriter profecto.* Admonitio ad præstandum mutuas operas. Precatio. Quid pueris agendum, quùm manè surrexerint. Deus agnoscendus est adjutor. Spes certa in Deo neminem frustratur. Philosophi Ethnici multa verbo divino consentanea dixerunt.

EMERICUS, EZECHIEL.

Quotâ horâ surrexisti hodiè? *Ez.* Pauló antè quintam. *Em.* Quis te expergefecit? *Ez.* Nemo. *Em.* An cæteri tùm surrexerant? *Ez.* Nondùm. *Em.* Non ivisti illos excitatum? *Ez.* Non ivi. *Em.* Quamobrem? *Ez.* Nescio, nisi quia non putabam illud ad me pertinere. *Em.* Annon te illi excitant interdùm? *Ez.* Imô sæpissimè. *Em.* Debuisti igitur similiter facere. *Ez.* Debui, fateor. *Em.* Memento igitur, ut poshac facias. *Ez.* Meminero, Deo juvante. *Em.* Sed tu quid fecisti, ex quo surrexisti è lecto? *Ez.* Primùm flexis genibus precatus sum Patrem nostrum cœlestem in nomine Filii ejus Domini nostri Jesu Christi. *Em.* Factum benè, quid posteà? *Ez.* Deindè ornavi me, et curavi corpus mediocriter, ut christianum decet : postremò ad quotidiana studia me retuli. *Em.* Si perges sic facere, ne dubites quin Deus tua juvet studia. *Ez.* Adhuc me semper juvit, quæ est ejus benignitas, nec me (ut spero) derelinquet. *Em.* Rectè loqueris, nec ille spem tuam frustrabitur. *Ez.* Anno superiore didici in Catone : *Spem retine, spes una hominem nec morte relinquit.* *Em.* Quòd retinueris, benè fecisti : est enim egregia sententia et homine christiano digna. *Ez.* Atqui auctor ejus libri non fuit christianus. *Em.* Non fuit, certa res est.

Ez. Undè igitur sumpsit tot pulchras sententias? *Em.* Maximè ex philosophis Ethnicis. Nam et ipsi divino Spiritu illuminati, plurima dixerunt, quæ sunt verbo Dei consentanea, quod tu quoque videre aliquandò poteris, si litterarum studium prosequere. *Ez.* Ego prosequar (ut spero) dummodò ipse Deus det patri meo vitam longiorem. *Em.* Precare diligenter et ex animo, ut illud contingat. *Ez.* Quotidiè id precor sæpè. *Em.* Det tibi Dominus Deus in omni opere bono perseverantiam. *Ez.* Quod mihi optas, idem tibi precor : et gratias ago, quòd me tam fraternè monueris.

COLLOQ. VI.

Argumentum : *Admonitionem bonam puer bonus in partem bonam accipit, et gratiam habet monitori.*

FRANCISCUS, FERRERIUS.

Quid fecisti regulâ meâ? *Fe.* Reliqui in pergulâ superiore. *Fr.* Cur eam reliquisti? *Fe.* Oblitus sum. *Fr.* Non rectè factum : sed tu sic facere soles, si quid tibi fuerit commodatum. *Fe.* Piget me negligentiæ meæ. *Fr.* Non satis est dolere, nisi mores mutare velis. *Fe.* Deum precabor, ut mihi mutare velit. *Fr.* Si sapis : alioqui nemo tibi posthàc commodare volet. *Fe.* Habeo gratiam, quòd me tam amicè monueris. *Fr.* I nunc repetitum meam regulam : est enim eâ mihi opus ad ducendas in chartâ lineas. *Fe.* Nunc eo. *Fr.* Refer ad me in cubiculum. *Fe.* Mox habebis.

COLLOQ. VII.

Argumentum : *Gabriel Germanum christianè et humaniter admonet : eidem benè ultrò facit.* Charitas. Verecundia in petendo. Liberalis in dando petere quoque non dubitat.

GABRIEL, GERMANUS.

Miseret me tui. *Ger.* Quid ita? *Ga.* Quòd pennâ tam miserè abutaris. *Ger.* Quomodò abutor? *Ga.* Quia pessimè tractas eam in acuendo. *Ger.* Non est culpa mea, ne quid erres. *Ga.* Cujus igitur? *Ger.* Scalpelli mei, cujus acies obtusa est. *Ga.* Scalpellum in culpâ non est, sed tu ipse. *Ger.* Cur istud dicis? *Ga.* Quia debuisti vel scalpellum tuum acuere, vel aliud alicundè rogare commodatò, saltem ad præsens negotium. *Ger.* Non audeo petere. *Ga.* Quid times? *Ger.* Ne mihi denegetur. *Ga.* Ecce tibi meum. *Ger.* Gratias ago. *Ga.* Utere, quantùm voles, sed rectè. *Ger.* Sciens non abutar. *Ga.* Nec sis posthàc tam verecundus in petendo. *Ger.* Sic est ingenium meum: soleo dare libentiùs quàm petere. *Ga.* Utinam multi essent tui similes! sed tamen qui libenter dat beneficium, is petere quoque liberè potest. Sed ego te nimis detineo: perfice, quod cœperas.

COLLOQ. VIII.

Argumentum: *Admonitus monitorem vicissim monet.* Suspectus caveas ne sis miser omnibus horis: Nam timidis et suspectis aptissima mors est. Exemplum in suspiciosos.

HENRICUS, HERMES.

Cur solus rides? *Her.* Quid tuâ? *Hen.* Quia fortassè rides me. *Her.* Undè tibi orta est ista suspicio? *Hen.* Quia malus es. *Her.* Omnes quidem mali sumus: at ego te pejor non sum. Nemo igitur ridet, nisi aliquem irrideat? *Hen.* Non sic intelligo: sed qui solus ridet (ut sæpè audivi) aut stultus est, aut aliquid mali cogitat. *Her.* Ista sententia cujus sit, nescio: sed cujuscunque, non

est perpetuò vera, tamen admonitionem tuam in bonam partem accipio : teque moneo vicissim, ut caveas suspiciosus esse : *Nam timidis et suspectis aptissima mors est :* ut est in morali nostro carmine. *Hen.* Memini : boni tamen consulo admonitionem tuam.

COLLOQ. IX.

Argumentum : ***Israël Josuam monet, ne sit curiosus alienarum rerum percontator.*** **Horatius ; percontatorem fugito : nam garrulus idem est : Nec retinent patulæ commissa fideliter aures. Exemplum in percontatores.**

ISRAEL, JOSUA.

Undè venis? *J.* Domo. *I.* Quid agitur domi vestræ? *J.* Nihil tuâ refert. *I.* Fateor : sed familiares sic rogare ferè solemus, perindè quasi rogemus : ut valetis? quomodò se vestræ res habent? *J.* De re alienâ nimiùm percontari non decet. *I.* Taceo : sed videris mihi pro ætate nimis sapere. *J.* Nihil meum dico : id audivi sæpè. *I.* Ego quoque non semel audivi. *J.* Cur ergo non uteris. *I.* Quia non semper in mentem venit. *J.* Imò quia tu es percontator : quæ res non sine causâ datur vitio. *I.* Habeo gratiam, quòd me adeò amicè moneas : posthàc, adjuvante Deo, cavebo ineptus esse. *J.* Ita paulatim sapies.

COLLOQ. X.

Argumentum : ***Lambertus cum Leonardo mictum ire cupiens confabulationis ergo, ab eo reprehenditur.***

LAMBERTUS, LEONARDUS.

Vis venire mictum? *Leon.* Satis otiosè minxi. *Lam.* Eamus unà, quæso, ut parumper fabulemur. *Leon.* Tace inepte, nisi velis accusari : non est fabulandi tempus. Nonne debuisti meiere, quùm

jentaretur? *Lam.* Debui: sed oblitus sum. *Leon.* Ito igitur solus, cum bonâ veniâ Præceptoris: nec sis posthâc tam obliviosus. *Lam.* Parebo tibi, et meminero.

COLLOQ. XI.

Argumentum: *Marcus officium petit à Menardo: hic occupationem causatus bellè denegat, alter non urget ulteriùs.* Exemplum modeste, cùm in petendo, tùm in denegando.

MARCUS, MENARDUS.

Visne mihi describere prælectionem? *Men.* Cur non habes? *Mar.* Quia hesterno die fui occupatus. *Men.* Accipe librum meum, et describe. *Mar.* Non ignoras me lentiùs scribere? et tu citiùs totum descripseris, quàm ego quatuor aut quinque versiculos. *Men.* Quære tibi alium scriptorem: nunc ego tibi non possum dare operam. *Mar.* Cur non? *Men.* Est mihi aliud negotium, idemque pernecessarium. *Mar.* Nolo te urgere, nec possum quidem: sed saltem commoda tuum codicem. *Men.* Accipe: utere, ut libet, modò ne abutare. *Mar.* Nihil est, quòd hic verearis.

COLLOQ. XII.

Argumentum: *Ab amico petitur aliquid operæ, promittitur per opportunitatem.* Exemplum amici officiosi.

NICOLAUS, NIGER.

Cur non scribis? *Nig.* Quia non libet. *Nic.* Atqui Præceptor jusserat. *Nig.* Scio: sed est mihi aliquid legendum priùs: prætereà, nihil habeo, quod nunc scribam. *Nic.* O si velles mihi scribere? *Nig.* Quidnam? *Nic.* Habeo describenda dictata Præceptoris. *Nig.* Quæ dictata? *Nic.* In Ciceronis epistolas. *Nig.* Libenter describam tibi: sed exspecta ferarium diem proximum. *Nic.* Ex-

spectabo igitur : sed ne fallas, quæso. *Nig.* Nec sciens, nec volens fallam.

COLLOQ. XIII.

Argumentum : *Officium promittitur amici absentis nomine.*

OBERTUS, ORONTIUS.

Quandò rediturus est Blasius? *Or.* Non certò scio, fortassè die crastino : sed cur istud rogas? *Ob.* Quia secum abstulit catalogum : et Præceptor irascetur, si nemo sit, qui recitet. *Or.* Relinque mihi istam curam, habeo catalogi exemplum. *Ob.* Recitabis igitur. *Or.* Recitabo. *Ob.* Benè facies : et noster Blasius referet gratiam, si qua se offeret occasio.

COLLOQ. XIV.

Argumentum : *Quidam domum profecturus paulò ante vindemiam promittit amico, se curaturum, ut ille eòdem accersatur.* Exemplum puerilis amicitiæ.

PHILIPPUS, PLANTINUS.

Quandò profecturus es domum? *Pl.* Cras, Deo juvante. *Ph.* Quis jussit? *Pl.* Pater. *Ph.* Quandò autem jussit? *Pl.* Ad me scripsit superiore hebdomade. *Ph.* Quo die litteras accepisti? *Pl.* Die Veneris. *Ph.* Quid continebant prætereà litteræ? *Pl.* Omnes rectè valere, proximis diebus initium fore vindemiæ. *Ph.* O fortunatum, qui vindemiatum properas! *Pl.* Vis dicam patri meo, ut te accersat? *Ph.* Quàm gratum mihi faceres! sed vereor, ut nolit. *Pl.* Imò gaudebit, cùm propter nostram conjunctionem, tùm verò quia et latinè colloquendo nos exercebimus, et de studiis unà interdùm conferemus. *Ph.* Oh, gaudiò totus exsilio. Amabo te, id cura, mi animule. *Pl.*

Senties : interim Deum precemur, ut dicta, facta et consilia nostra vertat in gloriam sui nominis. *Ph.* Benè mones : et certè ita expedit facere.

COLLOQ. XV.

Argumentum : *Richardus à Rogerio eunte domum petit sibi uvas adferri.* Exemplum puerilis desiderii.

RICHARDUS, ROGERIUS.

Siste parumper gradum, Rogeri ! quò properas? *Rog.* Rectà domum. *Ric.* Quid eò? *Rog.* Mater vult paucis me convenire. *Ric.* Nescis quamobrem? *Rog.* Nescio, nisi fortè, ut vestimenta hyberna mihi facienda curet. *Ric.* Istud est verisimilè, jam enim instat hyems. *Rog.* Jam visa sunt gelicidia, et glacies etiam alicubi. *Ric.* His diebus vidi in foro montanos quosdam, qui dicebant, magnam vim nivium decidisse superiori hebdomade, quùm hîc intereà lentas pluvias tantùm videremus. *Rog.* Ego quoque id ipsum audivi domi nostræ ex rusticis, qui triticum nobis advexerant. Sed cogor abrumpere sermonem, ne mihi irascatur mater. *Ric.* Sed heus tu, mi Rogeri ! adfer mihi domô aliquot uvas, nam amplissima fuit vobis vindemia. *Rog.* Adferam (ut spero) utrique nostrûm affatim : nisi siquid fortè mater irata est mihi. *Ric.* Istud avertat Deus.

COLLOQ. XVI.

Argumentum : *Stephanum in cubiculum euntem orat Simo, ut sibi adferat cingulum.*

SIMO, STEPHANUS.

Quò ascendis? *St.* In cubiculum nostrum. *Sim.* Quid eò? *St.* Petitum thecam scriptoriam. *Sim.* Adfer mihi cingulum eâdem operâ. *St.* Ubi

est? *Sim.* Super arcam meam. *St.* Adferam: sed tu me hîc exspecta. *Sim.* Nusquàm moveo.

COLLOQ. XVII.

Argumentum : *Dives ex occasione pauperi opem pollicetur.* Deus hominum operâ nos nec opinantes juvat. Deus afficit animos ad benè agendum. Deus hominum affectus gubernat. Exemplum insigne charitatis erga pauperes.

Titus, Tullius.

Quid hîc solus cogitas? *Tul.* Meam deploro miseriam. *Tit.* Quænam te afficit miseria? *Tul.* Heu (me miserum), ecce mutavimus classem: nec est mihi pecunia, undè libros emam. *Tit.* Annon tibi dat pater? *Tul.* Dat quidem interdùm, sed parcè nimis. *Tit.* Est igitur avarus. *Tul.* Non sequitur. *Tit.* Quid igitur impedit, quò minùs tibi pecuniam suppeditet? *Tul.* Paupertas: præterea quùm peto, miratur tot nobis opus esse libris. *Tit.* Nihil mirum, præsertìm quùm sit pauper: sed interim esto animo bono, nec te afflictes quæso: dabo operam, ut te juvet pater meus. Libenter enim largitur pauperibus: præsertim iis, quos novit bonarum litterarum studiosos esse. *Tul.* O me felicem, si tuâ operâ me Deus adjuverit! *Tit.* Juvabit spero: sed tu interim præcare illum diligenter, ut mei patris animum erga te affectum reddat. *Tul.* Rectè mones. Nam (ut sæpe audivi è sacris concionibus) solus est Deus qui hominum corda gubernat ac dirigit. *Tit.* Ita res habet. *Tul.* Vale, mi Tite! qui mihi animum reddidisti. *Tit.* Tu quoque, Tulli! vale. Sed dic mihi, quæso, quantùm nummorum tibi opus? *Tul.* Si duos haberem decusses, abundè mihi esset in præsentiâ. *Tit.* Tace; cras (ut spero) divinum auxilium senties.

COLLOQ. XVIII.

Argumentum : *Pecunia quùm adfertur, nuntium adfert, vulgi opinione, jucundissimum.* Reprehensio libera in familiares. Evangelium, id est gratia Dei à Christo nuntiata. Cur Evangelio non omnes credant.

PETRUS, PONTANUS.

Frater tuus venitne Lugduno? *Pont.* Jam venit heri antè meridiem. *Petr.* Nihilne litterarum tibi attulit? *Pont.* Nihil. *Petr.* Quid igitur nuntiavit? *Pont.* Prospera omnia. *Petr.* De patre quid narrat potissimùm? *Pont.* Ait illum, Dei beneficio, jam planè febri carere, et paulatim convalescere. *Petr.* Gaudeo sanè, Deumque precor, ut pristinam valetudinem brevi recuperet: sed cur ille (ut solet) nihil ad te scripsit? *Pont.* Negat frater, eum potuisse scribere. *Petr.* Quamobrem? *Pont.* Quia nondùm satis erat confirmatus. *Petr.* Nihil mirum, quùm tamdiù tam graviter ægrotaverit: sed ille nihil ad te misit? *Pont.* Imò pecuniam. *Petr.* Euge, nullus est jucundior nuntius. *Pont.* Ita ajunt. *Petr.* Tu verò sic respondes, quasi fabulam audias. *Pont.* Quin pejus audio. *Petr.* Quidnam? *Pont.* Merum mendacium. *Petr.* Egone mentitus sum? *Pont.* Non dico, te esse mentitum; sed falsum dixisti. *Petr.* Ego quid dicas, non intelligo. *Pont.* Dabo operam, ut intelligas. *Petr.* Obsecro te. *Pont.* Si nullus est jucundior nuntius quàm de allatâ nobis pecuniâ, quid ergo est Evangelium Christi? Quis est jucundior nuntius quàm de gratiâ Dei, quam Christus attulit nobis per Evangelium? *Petr.* Fateor nihil esse jucundiùs Evangelio, iis duntaxat qui credunt ei, et ex animo amplectuntur. *Pont.* Equidem sic intelligo. *Petr.* At ego loquebar de

humanis et terrenis rebus : tu verò statim ad cœlum ascendisti. *Pont.* Ita solent boni concionatores. *Petr.* Non putabam, te esse theologum tam acutum. *Pont.* Nihil dixi, nisi quod est tritum et in medio positum. *Petr.* Utinam illud adeo vulgare et protritum foret, ut omnes in Christum crederent. *Pont.* Nunquàm credent omnes. *Petr.* Quid prohibet? Pont. *Quia multi sunt vocati, pauci verò electi :* sicut Christus ipse testatur. *Petr.* Sed ne te diutiùs teneam, potesne facere, ut fratrem tuum paucis conveniam? *Pont.* Vix possum. *Petr.* Quid ita? *Pont.* Nam habet à patre nostro mandata plurima, in quibus curandis totus est occupatus. *Petr.* Nonne cœnabit domi apud vos? *Pont.* Cœnabit, opinor. *Petr.* Ibo igitur sub horam cœnæ. *Pont.* Veni, precor : et eadem operâ nobiscum cœnabis. *Petr.* Non recuso. *Pont.* Interim valè : sed fac memineris adesse tempori. *Petr.* Quotâ horâ? *Pont.* Antè sextam. *Petr.* Hora est mihi commodissima.

COLLOQ. XIX.

Argumentum : *De acceptâ pecuniâ, et mutuò facilè datâ.* Amicus verus. Exemplum animi ad benè merendum promtissimi.

AMBROSIUS, ANTONIUS.

Venitne pater ad mercatum hodiernum? *Ant.* Hodiè manè convenit me, quùm adhuc è lecto surgerem. *Amb.* Nihil ab eo petiisti? *Ant.* Imò pecuniam. *Amb.* Et numeravit? *Ant.* In præsentiâ. *Amb.* Quantùm, obsecro? *Ant.* Viginti asses. *Amb.* Papæ! asses viginti? quî fit, ut audeat tibi tantùm pecuniæ committere? *Ant.* Quia novit me dispensatorem frugi. Siquidem illi reddo rationem usquè ad teruntium. *Amb.* Sed

ægrè fortassè impetrasti. *Ant.* Imò facillimè, atque adeò cum gratiâ. *Amb.* O mitem parentem! *Ant.* Certè mitissimum. *Amb.* Sed (ut ad rem) quid facies istâ pecuniâ? *Ant.* Emam libros, et alia mihi necessaria. *Amb.* Potesne mihi aliquid mutuò dare? *Ant.* Possum, si modo eges. *Amb.* Nisi egerem, non peterem. *Ant.* Quantùm vis à me accipere? *Amb.* Quinque asses. *Ant.* Accipe. *Amb.* O verè amicum animum! *Ant.* Amicus verus non est, nisi qui amicum juvat in tempore; si tamen habet, undè juvet. *Amb.* *Amicus certus* (ut est in proverbio) *in re incertâ cernitur.* *Ant.* Quandò reddes mutuum? *Amb.* Ubi primùm pater in hanc urbem venerit. *Ant.* Quandò venturum speras? *Amb.* In mercatu proximo, nempè ad octavum diem Octobris.

COLLOQ. XX.

Argumentum : *Benedictus à Balbo pennam commodatò petit: hic primò fingit se commodare nolle; deindè dono dat.* Christi præceptum. Christianus debet Christum præceptorem imitari. *Colloquendi occasio quæsita per simulationem.*

BENEDICTUS, BALBUS.

Habesne duas aut tres pennas? *Bal.* Sunt mihi tantùm duæ. *Ben.* Da mihi unam commodatò. *Bal.* Non faciam. *Ben.* Cur non? *Bal.* Ne abutaris. *Ben.* Memineris: fortassè aliquandò me frustrà rogabis aliquid. *Bal.* Atqui jubet Christus malum bono compensandum. *Ben.* Nondùm istud didici. *Bal.* Tamen, discas, oportet, si cupis esse Christi discipulus. *Ben.* Quid cupio magis? *Bal.* Disce igitur magistrum imitari. *Ben.* Discam progressu temporis. *Bal.* Præstaret nunc incipere, dùm per tempus licet. *Ben.* Nimis urges: nondùm complevi annum octavum, ut ait mater. *Bal.* Sem-

per est benè agendi tempus : sed interim ne mihi, quæso, succenseas. Jocabar enim, ut te ad colloquendum invitarem tantisper, dùm sumus otiosi. Ecce tibi penna, eaque non omninò pessima. *Ben.* Reddam tibi statim, quùm aliquid descripsero. *Bal.* Nolo mihi reddas. *Ben.* Quid igitur faciam? *Bal.* Quicquid voles, à me enim tibi dono datur. *Ben.* Gratiam habeo maximam.

COLLOQ. XXI.

Argumentum : *Amicus amico pecuniam ultrò offert.* Beneficium voluntarium. Humana beneficia diligentiùs quàm divina expendimus. Exemplum liberalitatis rarissimum.

CLAUDIUS, CLEMENS.

Hodiè pecuniam à patre accepi : si tibi fortè est opus. *Clem.* Nihil nunc opus est mihi : sed tamen gratiam habeo maximam, quòd tuâ liberalitate ultrò mihi offers beneficium, quotus enim quisque id faciat? *Claud.* Credo esse paucissimos: tu me tamen non semel beneficiis provocasti. *Clem.* Adeò parva illa fuerunt, ut non sint commemoratione digna. *Claud.* Non est parvum beneficium, quod ab optimâ voluntate profectum sit. *Clem.* Utinam Dei erga nos beneficia tam expenderemus, quàm solemus hominum. *Claud.* Faxit ille, ut in eâ cogitatione nos exerceamus et sæpiùs et diligentiùs! *Clem.* Illud profectò necessè est, si volumus ejus benignitatem sæpiùs experiri.

COLLOQ. XXII.

Argumentum : *Longâ insinuatione petitur mutua in futurum pecunia : ea statim promittitur.* Exemplum astutiæ, item animi promti ad benè merendum.

DANIEL, DAVID.

Abiitne pater tuus? *Dav.* Abiit. *Dan.* Quotâ

horâ? *Dav.* Primâ pomeridianâ. *Dan.* Quid dixit tibi? *Dav.* Multis verbis monuit me, ut diligenter studerem. *Dan.* Utinam sic facias. *Dav.* Faciam, Deo juvante. *Dan.* Ecquid pecuniæ dedit tibi? *Dav.* Dedit, ut ferè solet. *Dan.* Quantùm? *Dav.* Nihil ad te. *Dan.* Fateor: sed tamen quid facies istâ pecuniâ? *Dav.* Emam chartam et àlia, quæ mihi sunt usui. *Dan.* Quid si amiseris? *Dav.* Æquo animo ferendum erit. *Dan.* Quid si fortè eguero, dabisne mutuò? *Dav.* Dabo, et quidem libenter. *Dan.* Habeo tibi gratiam.

COLLOQ. XXIII.

Argumentum: ***Ab amico quidam mutuò assem impetrat: obiter mentio fit de providentiâ Dei.***

Ennius, Eustatius.

Quantùm habes pecuniæ? *Eust.* Assem cum semisse; tu verò? *Enn.* Non tantùm. *Eust.* Quantùm igitur? *Enn.* Unicum assem. *Eust.* Vis mihi dare mutuò? *Enn.* Est mihi opus. *Eust.* In quem usum? *Enn.* Ad emendam chartam. *Eust.* Hodiè reddam tibi. *Enn.* Addendum fuit, Deo juvante. *Eust.* Sic docet Præceptor, ex verbo Dei: sed non possum assuescere. *Enn.* Fac assuescas. *Eust.* Quomodò id fiet? *Enn.* Si sæpè cogitas, nos à Deo sic pendere, ut nihil possimus sine ejus auxilio. *Eust.* Bonum mihi das consilium. *Enn.* Quale mihi dari velim. *Eust.* Sed (ut ad propositum redeamus) dabis mutuò istum assem? *Enn.* Miror te mutuò petere, qui plus habeas quàm ego. *Eust.* Est quidam scholasticus hâc transiens, qui librum venalem ostentat. *Enn.* Quid tùm? *Eust.* Cupiebam emere, quia viliùs indicat, quàm noster bibliopola? *Enn.* Accipe; sed, quæso,

undè tam citò reddes? *Eust.* A cœnâ ibo domum ut à matre petam. *Enn.* Quid si dare nollet? *Eust.* Nihil cunctabitur, quùm librum ostendero.

COLLOQ. XXIV.

Argumentum: *Forestus à Friderico quinque asses mutuò petit: solùm duos obtinet.*

Forestus, Fridericus.

Potesne mihi mutuò dare aliquantùm pecuniæ? *Frid.* Quantùm petis? *For.* Quinque asses, si tibi est commodùm. *Frid.* Non tot habeo. *For.* Quot igitur? *Frid.* Tantùm quatuor. *For.* Benè sanè; da mihi istos quatuor. *Frid.* Dabo (si vis) dimidium. *For.* Cur non totum? *Frid.* Quia sunt mihi opus duo. *For.* Da igitur duos, quæso. *Frid.* Sed tibi non sufficient. *For.* Petam ab aliquo alio. *Frid.* Accipe igitur hos duos. Quandò reddes? *For.* Die (ut spero) Sabbathi, quùm pater ad forum venerit. *Frid.* Esto igitur memor. *For.* Ne timeas.

COLLOQ. XXV.

Argumentum: *Gracchus habens pecuniam Gratiano pauxillùm petenti denegat; spem tamen dat in posterum.*

Gratianus, Gracchus.

Da mihi duos asses mutuò. *Grac.* Nunc mihi non est promtum dare. *Grat.* Quid obstat? nam scio te his diebus accepisse pecuniam. *Grac.* Accepi quidem, sed emendi sunt libri et alia mihi necessaria. *Grat.* Nolo tuum commodum remorari. *Grac.* Ubi emero, quæ mihi sunt opus, si quid supersit, faciam te libenter participem. *Grat.* Intereà igitur sperans exspectabo; sed quid si nihil tibi superfuerit? *Grac.* Statim dicam tibi,

ne frustrà diutiùs exspectes. *Grat.* Quandò emes ea, quæ decrevisti? *Grac.* Cras (ut spero) aut summùm perendiè. *Grat.* Benè habet, tempus est brevissimum.

COLLOQ. XXVI.

Argumentum : *Hieremias Homero promtissimè dat mutuam pecuniam.* Exemplum promtæ liberalitatis.

HIEREMIAS, HOMERUS.

Vis à me magnam inire gratiam? *Hom.* Nihil libentiùs fecerim, siquidem penes me res ipsa est. Sed quid est, in quo tibi commodare possim? *Hier.* Da mihi mutuò asses decem. *Hom.* Non tantùm nunc habeo, sed majorem partem. *Hier.* Quantùm, quæso? *Hom.* Nescio, nisi crumenam inspexero; ecce tibi octo asses cum semisse. *Hier.* Solos septem accipio, non enim te vacuare prorsùs volo. *Hom.* Parum refert : totum, si vis, accipe. *Hier.* Ago tibi gratias : credo hoc pecuniæ satis fore negotio meo, cum aliquantulâ, quam ipse habeo. *Hom.* Ut libet. *Hier.* Amo te dè istâ tam expromtâ benignitate. *Hom.* Si quid aliud possim, ne parcas. *Hier.* Reddam totum, Deo volente, quùm primùm pater ad me miserit. *Hom.* Ne sis magnoperè sollicitus : nondùm est opus mihi.

COLLOQ. XXVII.

Argumentum : *Pecuniam creditam reposcit à debitore creditor.* Deus omnia gubernat.

JUSTUS Creditor, JACOBUS Debitor.

Quoad patris reditum exspectas? *Jac.* Hinc ad diem octavum. *Just.* Quî scis diem? *Jac.* Ipse pater ad me scripsit. *Just.* Adventus ejus (ut spero) te ditabit. *Jac.* Crœso ditior ero, si benè

nummatus venerit. *Just.* Tunc mihi mutuum reddes? *Jac.* Non est, quòd dubites, quin si tibi opus erit ampliùs, non modo reddam mutuum, sed etiam referam gratiam. *Just.* Quomodò. *Jac.* Pecuniam mutuam vicissim dabo. *Just.* Nihil opus erit, spero. *Jac.* At nescis, quid possit accidere. *Just.* Tempus est brevissimum. *Jac.* Non eò dico, quòd tibi velim ominari malum. *Just.* Quicquid ominentur homines, Deus clavum tenet. *Jac.* Sed quid cessamus recipere nos in auditorium? *Just.* Opportunè admones.

COLLOQ. XXVIII.

Argumentum : *Redditur commodatum, cum excusatione dilationis.* Non debemus offendi, nisi ubi Deus offenditur.

Matthias, Martialis.

Satisne usus es scalpello meo? *Mart.* Satis. *Matth.* Redde igitur. *Mart.* Accipe, ago tibi gratiam. *Matth.* Nihil est quod agas. *Mart.* Sed ignosce, quòd non ultrò et citiùs reddiderim. *Matth.* Eâ de re nihil sum offensus. Non enim debemus offendi, nisi quùm Deum offendi videmus. *Mart.* Rectè sentis.

COLLOQ. XXIX.

Argumentum : *Nicostratum in portum euntem, ut visat, ecquid sibi alimenti advectum sit, comitatur Nicander, idque confabulandi gratiâ.*

Nicander, Nicostratus.

Quò nunc solus abis? *Nicost.* Semper à versibus aliquid auspicaris. *Nicand.* Facilè est carmen incipere, deducere non item. Sed dic quò nunc is? *Nicost.* Rectà in portum. *Nicand.* Quid in portu habes negotii? *Nicost.* Viso, ecquid alimenti mihi advectum sit. *Nicand.* Vis me tibi

comitem? *Nicost.* Imò etiam ducem, si tibi ita videtur. *Nicand.* Nunquàm dux esse didici : sed sæpè egi comitem. *Nicost.* Nihil ad rem pertinet pluribus verbis hîc fabulari : eamus unâ. *Nicand.* Eamus sanè : confabulari licebit ampliùs ambulando in ripâ lacûs, si navis nondùm appulsa sit. *Nicost.* Quid si jam sit appulsa? *Nicand.* Tamen deambulare satis diù poterimus, dùm exoneratur.

COLLOQ. XXX.

Argumentum : *Alter alterum, quanti vivat, percontatur.*

OBERTUS, OLIVERIUS.

Ubi hodiè cibum cepisti? *Ol.* Apud hospitem meum. *Ob.* Quanti prandisti? *Ol.* Sex quadrantibus. *Ob.* Quid cœna, quanti constitit? *Ol.* Tantidem. Tu verò quanti aleris quotidiè? *Ob.* Pluris quàm tu. *Ol.* Quanti igitur? *Ob.* Quatuor assibus.

COLLOQ. XXXI.

Argumentum : *Probo frustum panis petenti abundè dat Puteanus. Probus non allatum panem excusat matris absentiâ et domesticorum occupatione.* **Indulgentiâ sumus deteriores. Deus omnis boni in nobis auctor : colloquia etiam nostra dirigit.**

PROBUS, PUTEANUS.

Da mihi frustum panis. *Put.* Non habes? *Pr.* Si haberem, non peterem. *Put.* Cur non attulisti? *Pr.* Dicam posteà; sed da interim, quæso : nam esurio vehementer. *Put.* Cape. *Pr.* Hui tantillùm! *Put.* Etiam quereris? *Pr.* Non immeritò : das parcè nimis. *Put.* Vide, quantulùm restet : dedi ferè dimidium. *Pr.* Ago tibi gratias : dedisti abundè : sed jocabar. *Put.* Nunc responde : cur non attulisti panem domo? *Pr.* Nemo erat, qui

daret. *Put.* Nemo. *Pr.* Prorsus nemo. *Put.* Quid mater? *Pr.* Aberat domo. *Put.* Quid cæteri? *Pr.* Omnes erant occupati. *Put.* Cur tutè non accipiebas? *Pr.* Nunquàm auderem talè quidpiam. *Put.* Cur non? *Pr.* Mater perpetuò vetat, ne quid attingam, sine permissu ejus. *Put.* Dura mater. *Pr.* Tuo quidem judiciô, qui indulgentiorem habes. *Put.* Non dico indulgentem, sed certè liberalem. *Pr.* Quomodò te tractat? *Put.* Suavissimè, omninòque ex animi sententiâ. *Pr.* Fortassè in tuam perniciem. *Put.* Avertat Deus optimus maximus. *Pr.* Non equidem invideo. *Put.* Cur ergo illud dicis? *Pr.* Ut interim te moneam, omnes licentiâ deteriores fieri. *Put.* Benè facis. Sed quid censes? Nonne uti licet parentum bonitate? *Pr.* Certè licet, modò ne abutaris. *Put.* Quomodò abutimur. *Pr.* Rogas? quùm aut patris aut matris indulgentiam in malum vertimus. *Put.* Rectè dicis: sed quotusquisque id facit? *Pr.* Imò ferè omnes: nisi qui à Domino Deo prohibentur. *Put.* Quis potest bonus esse, nisi per Dei gratiam? *Pr.* Ergo (ut sæpè monemur à Præceptore) precandus est, ut Spiritu suo nos bonos et sanctos efficiat. *Put.* Gaudeo te non attulisse jentaculum. *Pr.* Quamobrem? *Put.* Quia hoc nostro colloquio mihi videor multùm profecisse. *Pr.* Ego quoque non parum. *Put.* Tuâ operâ id factum est. *Pr.* Imò beneficiô Dei, qui quidem ita voluit. *Put.* Credo equidem. *Pr.* Et hìc igitur et in cæteris agnoscamus bonitatem ejus. *Put.* Valdè id æquum est. *Pr.* Imò valdè necessarium: siquidem volumus ingrati animi crimen effugere. *Put.* O sermonem jucundissimum! Gratiæ Deo immortales per Jesum Christum. *Pr.* Ita velim.

COLLOQ. XXXII.

Argumentum : *Panis mutuò dandus appenditur.*

ROBERTUS, ROSEIUS.

Restatne tibi multùm panis? *Ros.* Satis, gratia Deo. *Rob.* Visne mihi dare mutuò? *Ros.* Libenter. *Rob.* Sed fortassè tibi non sufficiet. *Ros.* Imò, ut spero. *Rob.* Ad quod usquè tempus? *Ros.* Ad diem Veneris. *Rob.* Undè habebis posteà? *Ros.* Domò. *Rob.* Quis afferet? *Ros.* Egomet ibo petitum. *Rob.* Quandò? *Ros.* Ipso die Veneris. *Rob.* Da mihi mutuò sesqui libram. *Ros.* Quis appendet? *Rob.* Uxor Præceptoris, aut ancilla. *Ros.* Eamus petitum ex arcâ meâ. *Rob.* Quin ito, solus : ego te in culinâ expectabo.

COLLOQ. XXXIII.

Argumentum : *Invitat Silvium ad jentandum Stephanus.* Exemplum convictûs, obedientiæ, et studii.

STEPHANUS, SILVIUS.

Vis jentare mecum? *Silv.* Non habeo jentaculum. *St.* Quid? non attulisti? *Silv.* Ego domi jentaveram. *St.* Itane semper facis? *Silv.* Minimè: sed quia benè manè surrexeram, sic matri placuit me tractare. *St.* Prosit tibi : ego igitur solus jentabo. *Silv.* Et ego interim studebo.

COLLOQ. XXXIV.

Argumentum : *Theophilus et Thomas de prandii horis inter se colloquuntur : ille maturiùs ait se prandere, hic seriùs, idque propter patrem è curiâ exspectandum, eademque de causâ Psalmorum cantioni interesse non solere.* Modus servandus. Offensiones mutuò remittendæ.

THEOPHILUS, THOMAS.

Quandò vis prandere? *Thom.* Ego jam prandi. *Theoph.* Quotâ horâ? *Thom.* Sesqui octavâ.

Theoph. Tam manè igitur prandetis? *Thom.* Sic ferè solemus in æstate; vos autem? *Theoph.* Non prandemus antè sesquidecimam: interdùm ab undecimâ. *Thom.* Papæ! cur non citiùs? *Theoph.* Exspectandus est pater, dùm è curiâ redierit. *Thom.* Tu igitur non potes adesse aulæ in cantione Psalmorum. *Theoph.* Raró admodùm intersum. *Thom.* Quomodò excusaris? *Theoph.* Exemptus sum illo munere. *Thom.* Quis te exemit? *Theoph.* Didascalus, patris mei monitu. *Thom.* Ergone omnes senatorum filii habent hujusmodi privilegium? *Theoph.* Habent: modò patres jubeant. *Thom.* Nonne mater posset tibi dare prandium antè reditum patris à senatu? *Theoph.* Posset quidem: sed pater vult à me exspectari. *Thom.* Quamobrem? *Theoph.* Quia sic illi placet. *Thom.* Nunc mihi tacendum est; os enim mihi occlusisti. *Theoph.* Cur tu es tam curiosus percontator? *Thom.* Puer sum, et pueri semper cupiunt aliquid scire novi. *Theoph.* Fateor: sed est modus in rebus, ut Præceptor nos sæpè docet. *Thom.* Ergo discedamus, ut te pransum conferas. *Theoph.* Ignosce, quæso, si quâ in re offenderim. *Thom.* Ego abs te idem peto: ego, inquam, potiùs, qui te offendere potui loquacitate meâ, sed interim nihil mali cogitans.

COLLOQ. XXXV.

Argumentum: *Theophylactus Tobiæ de suâ merendâ impertit, et simul rationem ostendit, quâ sibi ille in posterum de merendâ et jentaculo prospiciat.*

THEOPHYLACTUS, TOBIAS.

Oro te, da mihi ex pane tuo? *Tob.* Mihi non habeo nimis: tamen volo tibi impertiri, accipe.

Th.

Th. Gratias ago tibi. *Tob.* Non est quod agas ob rem tantulam. Sed dic, quæso, cur non attulisti? *Th.* Quia nemo erat domi nostræ, qui mihi daret. *Tob.* Tu verò cur non accipis? *Th.* Non audeo, nisi det mater. *Tob.* Benè facis; sed audi bonum consilium. *Th.* Ausculto, ut audiam: dic quæso. *Tob.* Quùm prandiô finito tolluntur mensæ reliquiæ, petito merendam tuam, eamque in peram statim recondito. Ita fiet, ut nunquàm immunis venias. *Th.* De jentaculo autem quid suades? *Tob.* Ut petas in exitu cœnæ, et idem facias, quod dixi tibi de merendâ. *Th.* Nunquàm vidi meliùs consilium dari. *Tob.* Fac igitur, ut memineris, et quùm voles, utere. *Th.* Ego verò utar, quoties opus erit.

COLLOQ. XXXVI.

Argumentum: *Exemplum oblivionis.*

VRANIUS, VERGILIUS.

Scin' tu, quota sit hora? *Ver.* Non certùm scio: sed video instare cœnæ tempus. *Vr.* Me miserum! oblitus sum adire matrem, quæ jusserat. *Ver.* Gurre, curre: opportunè venies, ut cœnes domi. *Vr.* Rectè mones: eo rogatum veniam. *Ver.* Eccum hypodidascalum. *Vr.* Optimè adest.

COLLOQ. XXXVII.

Argumentum: *De carnium differentiâ, et beneficiorum divinorum agnitione.* Mendacium vitandum est. Christus veritas. Christiani sunt filii Dei et Christi fratres. Charitas in pauperes.

AURELIUS, AUGUSTINUS.

Quid tibi dedit mater in merendam? *Aug.* Vide. *Aur.* Caro est, sed quænam? *Aug.* Bubula.

Aur. Utrùm recens, an salsa? *Aug.* Est bubula salita. *Aur.* Utrum pinguis, an macra? *Aug.* Eho, inepte! non vides macram esse? *Aur.* Annon malles esse vitulinam aut vervecinam? *Aug.* Utraque bona est: sed in omni genere sapit mihi hædina, præsertim assa. *Aur.* Hem, delicatule! jamne palatum tam doctum habes? *Aug.* Dico, ut sentio: non enim est mentiendum. *Aur.* Absint à nobis mendacia. Sumus enim filii Dei, et Christi fratres, qui est ipsa veritas, ut ipse de se loquens testatur. *Aug.* Sed ad rem. Suillâ quoque vescor libenter, modico sale aspersâ et benè coctâ. *Aur.* O mirificam Dei gratiam, qui dat nobis tot obsoniorum genera et tam bona! *Aug.* Quot putas esse hac in urbe pauperes, qui solo pane hordeaceo victitent, neque tamen ad saturitatem? *Aur.* Non dubito multos esse, in tantâ præsertim annonæ caritate. *Aug.* Itaque nos in tantâ bonarum rerum copiâ, quantas Deo gratias agere debemus? quas laudes illi dicere? *Aur.* Ejus igitur beneficia magnificè ubique prædicemus: atque interim precemur, ut pauperum suorum misereatur inopiæ. *Aug.* Utinam ispse corda nostra suo spiritu ad eam rem penitus afficiat! *Aur.* Ita precor.

COLLOQ. XXXVIII.

Argumentum: *De pucro contra edictum regium in foro pyra emente.*

BARBATUS, BENEDICTUS.

Undè venis? *Ben.* A foro. *Bar.* Quis te illuc miserat? *Ben.* Mater. *Bar.* Quid egisti in foro? *Ben.* Emi pyra. *Bar.* Nescis nobis vetitum esse emere fructus aliquos? *Ben.* Quis illud ignoraret? nam dictum est palàm in aulâ. *Bar.* Quî igitur ausus

es emere pyra? *Ben.* Mater dederat mihi sextantem, ut mihi emerem in merendam. Quid mali feci, si parui matri?

COLLOQ. XXXIX.

Argumentum : *Vestis manè induenda, non de die mutanda.*

CAROLUS, CUSTOS.

Undè affers istam tuniculam? *Cust.* Domô. *Car.* Quid vis facere? *Cust.* Volo induere. *Car.* Nunc non est mutandi tempus. *Cust.* Quandò igitur? *Car.* Cras manè, quùm surges è lecto. *Cust.* Benè mones, exspectabo.

COLLOQ. XL.

Argumentum : *Interrogatiunculæ de morbo,* Deus est medicorum princeps.

DIGNUS, DOLABELLA.

Quid egisti per hos quindecim dies? *Dol.* Ministravi matri, quæ graviter ægrotabat. *Dig.* Ain' tu? *Dol.* Sic est profectò. *Dig.* Quo laborabat morbo? *Dol.* Febre tertianâ. *Dig.* An convaluit? *Dol.* Paulatim convalescit, gratia Deo. *Dig.* Quis eam sanavit? *Dol.* Medicorum summus. *Dig.* Quis ille? *Dol.* Ipse Deus. *Dig.* De hoc nihil dubito : sed cujus operâ? *Dol.* Domini Sarrasini. *Dig.* Is habetur maximi nominis in medicinæ professione. *Dol.* Id quotidiè probant egregiè curationes ejus. *Dig.* Quibus remediis utebatur in curandâ matre tuâ? *Dol.* Medicamentis. *Dig.* Satis istud intelligo, etiam te tacente : sed dic planè, quæ fuerunt ista medicamenta? *Dol.* Sine me aliquantisper recordari. *Dig.* Sino : dic tandem, quæ reminisceris? *Dol.* Duo tantùm nomina mihi occurrunt, clysteres et potiones. *Dig.*

Quid ista conferunt? *Dol.* Eho, inepte! ità rogas, quasi ego medicinæ operam dederim. Itaque si cupis ampliùs scire, quære ipse tutè ab iis potiùs, qui ista profitentur, hoc est, à medicis et pharmacopolis. *Dig.* Ne mihi succenseas, oro. *Dol.* Cur tu es adeò curiosus? *Dig.* Ut addiscam semper aliquid. *Dol.* At vide interim, ne voceris percontator. *Dig.* Audi tamen item pauca. *Dol.* Loquere. *Dig.* Quandiù ægrotavit mater? *Dol.* Ferè duas hebdomades. *Dig.* Intereà ubi erat pater? *Dol.* Profectus erat Lugdunum ad mercatum. *Dig.* Sed tu, quâ horâ rediisti in gymnasium? *Dol.* Hodiè manè. *Dig.* Dedistine excusationem Præceptori? *Dol.* Dedi. *Dig.* Quid tibi respondit? *Dol.* Factum benè, inquit. Tu verò ubi eras? *Dig.* Hesterno die rus iveram cum Patruo. *Dol.* Agè videamus, quid simus reddituri horâ secundâ, nam ego quodammodò nunc novus sum discipulus.

COLLOQ. XLI.

Argumentum: *Ernestus Eudoxo ægrotanti suadet, ut quiescat: paret Eudoxus.*

Ernestus, Eudoxus.

Quid tristis es, Eudòxe? *Eud.* Ægroto. *Ern.* Quid morbi est? *Eud.* Nescio. *Ern.* Sed tamen, estne gravis morbus? *Eud.* Non admodùm, gratia Deo. *Ern.* Quidnam tibi dolet? *Eud.* Caput. *Ern.* Quid? totumne caput? *Eud.* Non certè. *Ern.* Quæ pars igitur? *Eud.* Nescio nomen. *Ern.* Estne vertex? *Eud.* Non est. *Ern.* Quid ergo? utrum sinciput, an occiput? *Eud.* Hæc pars anterior. *Ern.* Est ergo sinciput. *Eud.* Quid igitur faciam? *Ern.* Quiesce benè: mox sanus eris. Sic enim à matre accepi, nullum esse præsentius

remedium capitis doloribus, quàm quietem. *Eud.* Atqui varii sunt morbi capitis. *Ern.* Et varia fortassè remedia; sed quid est facilius, quàm id tentare, quòd dixi tibi. *Eud.* Experiri quidem nihil (ut spero) nocebit: sed ubi quiescam? *Ern.* Domi vestræ in lecto. *Eud.* Mater non sinet. *Ern.* Imò, si dixeris te ægrotare. *Eud.* At me putabit simulare. *Ern.* Fieri potest; sed quid dubitas periculum facere? *Eud.* Bonum consilium. *Ern.* Utere, si vis. *Eud.* Faciam profectò. *Ern.* Enim verò, si sapis. *Eud.* Sed unum restat. *Ern.* Quid est? *Eud.* Impetranda est à Præceptore venia. *Ern.* Adi et pete. *Eud.* Quid si nolit dare? *Ern.* Imò facillimè. *Eud.* Quî scis istud? *Ern.* Quia satis est credulus nobis: nisi illis qui aliquoties illum fefellerunt. *Eud.* Nunquàm sciens illum fefelli. *Ern.* Ito igitur fidenter. *Eud.* Nunc eo. *Ern.* Sed heus, priùs meditare, quid sis dicturus: ne fortè loquendo hæreas. *Eud.* Benè mones: non accedam imparatus.

COLLOQ. XLII.

Argumentum: *De frigoris acerbitate et hypocausti incommodo.*

FABIANUS, FORTUNATUS.

Quò nunc is? *For.* In hypocaustum. *Fab.* Quid eò? *For.* Hoccine rogandum est? non frigus sentis? *Fab.* Quotusquisque nunc non sentiat, quùm adeò sit acerbum? sed ego malim me in culinâ calefacere. *For.* Atqui Præceptor vetuit. *Fab.* Non ignoro; sed rogabo veniam. *For.* Cur non vis in hypocausto calefieri? *Fab.* Vapores clibani tentant mihi caput, quod alioqui infirmum satis habeo: undè fit, ut facilè ex capite laborem. *For.* Ego quoque sic aliquandò fui; sed paulatim

assuefeci me ad ferenda hypocausti incommoda. *Fab.* Et ego (ut spero) me assuefaciam : verùm præstat id fieri horis pomeridianis, ubi tantus ille æstus deferbuerit. *For.* Sed nunc tempus non est hic philosophandi diutiùs, jam mihi dentes frigore crepitant.

COLLOQ. XLIII.

Argumentum : *Curiosus res novas audire semper captat.*

GALENUS, GEORGIUS.

Undè venis? *Geor.* E foro. *Gal.* Quid illic audisti novi? *Geor.* Nihil. *Gal.* Nihilne? *Geor.* Nihil prorsus. *Gal.* Mirum est, te nihil audisse de bello, aut de cæteris rebus Gallicis. *Geor.* De iis, quæ nihil ad me pertinent, non soleo percontari. *Gal.* Esto : sed tamen aliquid vel transitu audiri solet. *Geor.* Ne mentiar, intellexi nonnihil in transitu. *Gal.* Narra mihi, quæso. *Geor.* Nunc non est narrandi spatium. *Gal.* Cur non? *Geor.* Est mihi aliò properandum. *Gal.* Quonam? *Geor.* Nihil ad te. *Gal.* Quandò igitur revises nos, ut ex te istud audiamus? *Geor.* A prandio, si licebit per otium. *Gal.* Amabo te; fac liceat. *Geor.* Dabo operam : sed me detines diutiùs. Vale.

COLLOQ. XLIV.

Argumentum : *Interrogationes curiosæ de rebus minutissimis, nec tamen inutiles. Præparatio in rebus omnibus.* Patris familias diligentia in re familiari.

HADRIANUS, HILARIUS.

Cur hodiè manè abfuisti? *Hil.* Occupatus eram. *Had.* In quo negotio? *Hil.* In scribendis ad matrem litteris. *Had.* Quid opus erat illi scribere? *Hil.* Quia ad me scripserat. *Had.* Undè

tibi miserat litteras? *Hil.* Rure, nempè ex villâ nostrâ. *Had.* Quandò rus profecta est? *Hil.* Superioribus diebus. *Had.* Quid agit ruri? *Hil.* Curat nostra negotia rustica. *Had.* Quid potissimùm? *Hil.* Præparat ea quæ sunt opus ad proximam vindemiam. *Had.* Prudenter agit. *Hil.* Undè istud probares? *Had.* Nam omnibus in rebus adhibenda est præparatio diligens. *Hil.* Quis te istud docuit? *Had.* Quidam pædagogus dictavit è Cicerone. *Hil.* Quâ occasione? *Had.* Quùm admoneret, ut me diligenter pararem ad reddendam hebdomadem postero die. *Hil.* Profectò rectè monebat. *Had.* Sed ad propositum revertamur. Non habetis villicum, qui curet ruri vestrâ negotia? *Hil.* Imò, et villicam habemus et famulos, et ancillas. *Had.* Quid igitur opus est illic tuæ matris operâ? *Hil.* Quia meliùs novit providere rebus omnibus, quàm isti imperiti ruricolæ. *Had.* Nihilne ampliùs? *Hil.* Sine me finire propositum. *Had.* Putabam te absolvisse: perge. *Hil.* Etiam (ut ex patre audivi) præcipua cura domini requiritur in re familiari administrandâ. *Had.* Ergo pater tuus nunc potiùs deberet ad villam esse. *Hil.* Non potest. *Had.* Quid prohibet? *Hil.* Quia totus est in arte suâ occupatus. *Had.* Majorem (ut opinor) ex eâ re fructum percipit. *Hil.* Quis dubitet? *Had.* Indè igitur fit, ut relinquat uxori omnem curam rei domesticæ. *Hil.* Omninò sic est. *Had.* Sed mater quandò est reversura? *Hil.* Vix antè perfectam vindemiam. *Had.* Quid tu? non ibis vindemiatum? *Hil.* A matre (ut spero) brevi accersar. Sed quæso te, quid cogitamus? Jam omnes in auditorium currunt. *Had.* Benè res habet: curramus et nos, ne postremi simus.

COLLOQ. XLV.

Argumentum : *Ennius de patre rogatus à Donato, Antverpiam, ait, ad mercatum abiisse, ejusque reditum in horas exspectare.* Deus ubivis locorum suos conservat.

Donatus, Ennius.

Ubi nunc est pater tuus? *E.* Puto eum esse Antverpiæ. *D.* Quid illic agit? *E.* Negotiatur. *D.* Ex quo tempore. *E.* Ab ipso initio mercatûs. *D.* Valdè miror, qui audeat illic commorari tot dies, quùm pestilentia sit per totam urbem. *E.* Non est adeò mirandum. *D.* Itane tibi videtur? *E.* Itane profectò. Fuit enim aliàs in majore periculo : sed Dominus Deus semper eum custodivit. *D.* Credo equidem, et adhuc custodiet. Sed quandò est reversurus? *E.* Nescio. In horas exspectamus. *D.* Reducat illùm Deus. *E.* Ita precor.

COLLOQ. XLVI.

Argumentum : *Lucas Latino de patris adventu gratulatur.* Temporis habenda est ratio.

Lucas, Latinus.

Quid ita lætus es? *Lat.* Quia venit pater. *Luc.* Ain' tu? Undè venit? *Lat.* Lutetiâ. *Luc.* Quandò advenit? *Lat.* Modò. *Luc.* Jamne salutasti? *Lat.* Salutavi, quùm ex equo descenderet. *Luc.* Quid ampliùs illi fecisti? *Lat.* Calcaria detraxi et ocreas. *Luc.* Miror te non mansisse domi, propter ejus adventum. *Lat.* Nec ille permisisset, nec ego vellem, præsertim nunc, quùm audienda est prælectio. *Luc.* Benè tibi consulis, qui temporis rationem habes. Sed quid pater? valetne? *Lat.* Rectè Dei beneficiô. *Luc.* Equidem gaudeo plurimùm tuâ et ejus causâ, quòd salvus peregrè

redierit. *Lat.* Facis, ut amicum decet. Sed cras pluribus verbis colloquemur. Vide Præceptorem, qui jam ingreditur auditorium. *Luc.* Eamus auditum prælectionem.

COLLOQ. XLVII.

Argumentum : *Interrogatiunculæ de profectione ad locum, et reditu ex loco.*

MERCERUS, MORELLUS.

Estne domi frater tuus? *Mor.* Cur istud rogas? *Mer.* Pater meus volebat eum convenire. *Mor.* Non est in hac urbe. *Mer.* Ubi igitur? *Mor.* Peregrè profectus est. *Mer.* Quandò? *Mor.* Nudius tertius. *Mer.* Quonam ivit? *Mor.* Lutetiam. *Mer.* Quâ iter facturus est? *Mor.* Lugdunò. *Mer.* Utrum pedes an eques ivit? *Mor.* Ivit in equo. *Mer.* Quandò est rediturus? *Mor.* Nescio. *Mer.* Sed quem terminum constituit illi pater? *Mor.* Jussit, ut hîc adesset ad vicesimum hujus mensis diem. *Mer.* Ducat illum Deus, ac reducat. *Mo.* Ita precor.

COLLOQ. XLVIII.

Argumentum : *De reditu ex villâ.*

NEANDER, NICIAS.

Ubi fuisti his diebus? *Nic.* Ruri. *Neand.* Quò in loco? *Nic.* In villâ nostrâ. *Neand.* Quid agebas illic? *Nic.* Ministrabam patri. *Neand.* Quid verò ille? *Nic.* Pastinabat vites nostras. *Neand.* Quandò illinc rediisti? *Nic.* Heri tantùm. *Neand.* Quid pater? *Nic.* Unâ mecum reversus est. *Neand.* Benè factum : sed quò nunc is. *Nic.* Rectà domum. *Neand.* Quandò repetes ludum litterarium? *Nic.* Cras juvante Deó, aut summùm perendiè. *Neand.* Ergo interim vale. *Nic.* Et tu vale, mi Neander!

COLLOQ. XLIX.

Argumentum : *Octavius et Oedipus de reditu à vindemià deque uvis allatis colloquuntur.*

OCTAVIUS, OEDIPUS.

Gratulor tibi reditum, Oedipe! quandò rediisti rure? *Oed.* Heri post meridiem. *Oct.* Quid mater? *Oed.* Quemadmodùm illa me secum duxerat, ita reduxit. *Oct.* Nonne venit in equo? *Oed.* Et quidem tolutario. *Oct.* Tu verò? *Oed.* Quid rogas? eram illi à pedibus. *Oct.* Non tibi fuit molestus labor itineris? *Oed.* Nulla mihi fuit via difficilis : adeò erat jucunda in urbem reditio, quid quæris? noluissem eques venire. *Oct.* Quantùm distat hinc villa vestra? *Oed.* Quatuor milliaribus, iisque non admodùm longis. *Oct.* Sed jam satis de reditu! nunc aliud agamus. Fuistine memor promissi tui? nùm rediisti vacuus? *Oed.* Attuli uvarum, quantùm potui. *Oct.* Quantùm igitur? *Oed.* Quasillum. *Oct.* Hui, quasillum? tibi igitur uni? *Oed.* Imò nobis duobus. *Oct.* Quid duobus tantillùm? *Oed.* Non poteram ferre ampliùs pro viribus corpusculi mei; quòd si robustus essem, asini onus asportassem, mater enim facilè permittebat. *Oct.* Quàm vellem adfuisse! *Oed.* Ego et mater te plurimùm desideravimus. Sed esto animo bono : ea reliquit famulum ruri, qui amplissimâ corbe onustus veniet : tum illa tibi dabit affatim. *Oct.* Aha, nunc optata loqueris, mi Oedipe! *Oed.* Eamus domum ad nos : videbis quasillum nostrum adhuc (ut spero) integrum. *Oct.* O lepidum caput! nam et cupiebam ire salutatum matrem tuam mihi charissimam. *Oed.* Profectò illi gratissimum feceris. *Oct.* Eamus igitur.

COLLOQ. L.

Argumentum : *Percontatur de rebus ad illum pertinentibus.*

PASTOR, PRÆPOSITUS.

Quo in statu sunt res vestræ Lugdunenses? *Pr.* Nescio, jam pridem nihil audimus. *Past.* Nihilne scripsit frater tuus? *Pr.* Post menses duos nihil litterarum misit, quod viderit pater. *Past.* Fortassè ægrotat. *Pr.* Minimè verò, nam tabellarii sæpè nobis salutem nuntiant verbis ejus. *Past.* Libenter audio illum rectè valere. Valdè eum diligo : quia fuit mihi suavissimus condiscipulus. *Pr.* Ille (ut opinor) te vicissim diligit. *Past.* Id verò mihi non est dubium. Sed nos hora vocat : eamus in auditorium. *Pr.* Maturemus. Jam recitatur catalogus.

COLLOQ. LI.

Argumentum : *Interrogatiunculæ de acceptis litteris.*

ROMULUS, REMUS.

Quid legis? *Rem.* Litteras. *Rom.* A quo? *Rem.* A patre. *Rom.* Quandò accepisti? *Rem.* Heri vesperi. *Rom.* Quis attulit? *Rem.* Nescio. *Rom.* Nescis? quis tibi reddidit eas? *Rem.* Ancilla quædam à caupone. *Rom.* Undè sunt datæ? *Rem.* Lutetiâ, credo. *Rom.* Quo die. *Rem.* Nondùm licuit inspicere. *Rom.* Nempè ego te interpellavi. *Rem.* Parum refert : non adeò sum occupatus. *Rom.* Agè : perlege tuam epistolam : ego intereà studebo. *Rem.* Ego quoque mox idem faciam.

LIBER QUARTUS.

QUI PRÆCEPTORUM VEL EORUM QUI VICE PRÆCEPTORUM SUNT, CUM DISCIPULIS COLLOQUIA CONTINENT.

COLLOQUIUM I.

Argumentum : *Pædagogus, ad exercendam suorum discipulorum memoriam, à quodam eorum exercitationis matutinæ rationem exigit. Narrat puer ordine et distinctè singula, idque memoriter et audientibus condiscipulis.* Exemplum ad pueros in simplici narratione exercendos, ut puro sermoni paulatìm assuescant.

PÆDAGOGUS, ALBERTUS.

Hodiè manè quotâ horâ expergefactus es? *A.* Antè lucem : quotâ horâ nescio. *P.* Quis te expergefecit? *A.* Venit excitator hebdomadarius cum laternâ suâ : pulsavit acriter ostium cubiculi : quidam aperuit, excitator accendit nostram lucernam, elatâ voce inclamavit : Experrecti sunt omnes? *P.* Narra mihi ordine, quid egeris ex illo tempore usquè ad finitum jentaculum. Vos pueri! auribus atque animis diligenter attendite, ut discatis hunc vestrum condiscipulum imitari. *A.* Experrectus surrexi à lecto, indui tunicam cum thorace, sed in scabello, accepi femorália et tibialia, utraque indui, calceos calceavi, femoralia ligulis adstrinxi thoraci, tibialia periscelide ligavi suprà crura, cingulo me præcinxi, caput diligenter pexui, aptavi capiti pileolum, togam indui : deindè egressus cubiculum descendi infrà, urinam in areâ reddidi ad parietem : accepi aquam frigidam è situlâ, manus et faciem lavi, os

et dentes collui : detersi mantili manus et faciem. Intereà signum ad precationem datur minore tintinnabulo : in aulam privatam convenitur ; precamur unà : accipimus ordine jentaculum à famulo culinario : jentamus in triclinio sedentes, et quidem quieti, sine murmure, sine strepitu : quos audivi ineptè garrientes aut verba loquentes otiosa, aut etiam lascivientes vidi, amicè admonui : qui non paruerunt admonitioni, detuli ad observatorem, ut eos notaret. *P.* Nemone vobis præerat, dùm jentaretis ? *A.* Imò, hypodidascalus. *P.* Quid agebat intereà ? *A.* Ille per mediam aulam ambulabat, tenens librum in manibus, et identidem monens observatorem, ut notaret ineptè garrientes. *P.* Nullumne igitur verbum tunc licet emittere ? *A.* Imo licet : verùm ii demùm notari solent, qui diù et multis verbis ineptè et sine ullo fructu confabulantur. Cæterùm licet omnibus jucundos inter se tractare sermones de bonis et honestis rebus : dùm tamen id modestè fiat, citrà clamorem et contentionem. *P.* Hactenùs satisfecisti mihi : cætera narrabis à prandio, nisi aliquod negotium intervenerit. Eamus nunc in aulam ad prandium, ne magistro in morâ simus. *A.* Audivi modò signum dari. *P.* Opportunè datum.

COLLOQ. II.

Argumentum : *Persequitur puer narrationem antè prandium inceptam.*

Pædagogus, Abrahamus Puer.

Ubi finivisti narrationem antè prandium ? *A.* Quùm vellem finem imponere de jentaculo, tu me interpellasti, Præceptor ! *P.* Perge igitur

narrare ordine reliqua. *A.* Dùm jentandi finem facimus, datur publicum signum posterius. Sumit quisque libros, imus in aulam communem, recitantur de more catalogi singularum classium: qui adsunt, ad nomen respondent, ego quoque respondeo: absentes notantur in catalogis ab ipsis nomenclatoribus. Finitâ catalogorum recitatione, Ludimagister pulpitum ascendit, ut precetur: jubet nos attentos esse, tùmque publicè precatur: ubi precatus est, recipite (inquit) vos in suum quisque auditorium. Conveniunt omnes, ego item venio cum meis condiscipulis. Sedeo in loco meo: Præceptor ingreditur, inquirit de absentibus; deindè sedet in cathedrâ suâ, et jubet pronuntiari prælectionis contextum. Pronuntiamus terni clarâ voce, ut solemus quotidiè. Tùm jubet, ut reddamus interpretationem: aliquot ex rudioribus legunt singuli: nos alii reddimus terni, idque memoriter: præter eum, qui verba ipsa auctoris præit nobis ordine. Tandem Præceptor exigit vernaculam verborum significationem: doctiores, quibus nominatim præcipit, respondent: ego quoque jussus ab eo, respondeo: laudat illos, qui benè responderunt, de quorum numero ego (quod sine jàctantiâ dictum sit) unus eram. Posteà jubet singulas crationis partes ordine tractàri ad rationem grammaticam. Postremò palàm præscribit, quid sit à prandio reddendum: auditâ horâ octavâ precationem imperat: quâ finitâ, monet, ut officium sedulò faciamus, tandem nos missos facit. Eo spectante, eximus ordine, et sine strepitu, lætique discedimus. Satisne tibi feci, Præceptor? *P.* Imò cumulatissimè. *A.* Placetne tibi, ut sub cœnæ tempus idem faciam de

reliquis hujus diei actionibus? *P.* Nihil opus erit, nam de iis, quæ horis pomeridianis aguntur, aliâs te audivi satis. *A.* Nunquid vis præterea? *P.* Estne tempus eundi in aulam communem, ad psalmorum cantionem? *A.* Tempus est. *P.* Ite igitur.

COLLOQ. III.

Argumentum : *Pædagogus puerum in divinis rebus per otium instituit. Divinorum beneficiorum commemoratio.* Christi mors salus est omnium credentium. *Laudatur pueri studium ac diligentia. Locus ex Johannis Evangelio.*

PÆDAGOGUS, AUGUSTINUS Puer.

Ades, Augustine? *A.* Adsum, Præceptor! *P.* Quid agunt duo condiscipuli tui? *A.* Adhuc docentur à subdoctore. *P.* Tu verò jamne pronuntiasti contextum prælectionis in crastinum manè? *A.* Pronuntiavi. *P.* Satisne rectè. *A.* Satis, gratia Deo. *P.* Quis te audivit? *A.* Ludimagister. *P.* Benè habet : sed est, quod monere te velim. *A.* Ego istud audire percupio. *P.* Sæpenumerò cogitandum tibi est, quantùm debeas bonorum omnium largitori Deo, qui et ingenium et memoriam tam felicem tibi dederit. *A.* Quid illi non debeam, qui mihi dedit omnia? *P.* Dic aliquot ejus beneficia præcipua, quemadmodùm docui te aliquandò. *A.* Dedit mihi cœlestis ille Pater corpus, animam, vitam, mentem bonam, parentes bonos, locupletes, nobiles, benè erga me affectos : et qui non modò suppeditant mihi copiosè omnia ad hanc vitam necessaria, sed etiam (quod est longè maximum) me bonis litteris bonisque moribus tam diligenter instituendum curant, ut nihil sit prætereà requirendum. *P.* Verè omnia ista dixisti : sed unum prætermisisti, quod

est singulare Dei beneficium. Scin' tu, quid sit? *A.* Sine me paulisper cogitare. *P.* Otiosè cogita. *A.* Nunc ego reminiscor : sed pro magnetudine rei, nescio quibus verbis id possim exprimere. *P.* Dic tamen, quo poteris modo. *A.* Cogito Etiam atque etiam. *P.* Dic tandem. *A.* Innumerabilia sunt Dei optimi maximi erga me beneficia, in corpore, in animo, in externis rebus : sed nullum majus nec dici nec cogitari potest, quàm quòd Filium suum unicum gratis mihi dederit, qui me miserrimum peccatorem, et sub Satanæ tyrannide captivum, ac morti æternæ destinatum redemit, idque morte suâ omnium crudelissimâ, et maximè ignóminiosâ. *P.* Satis aptè dixisti et totidem ferè verbis, quot aliâs te docueram. Sed nunquid Deus tibi uni hoc tantum beneficium præstitit? *A.* Minimè verò. *P.* Quibus prætereà? *A.* Omnibus, quotquot Evangelio fideliter ac verè crediderunt. *P.* Agè, profer locum ex Johannis Evangelio in eam sententiam. A. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret : ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut condemnet mundum, sed ut servetur mundus per eum. Qui credit in eum, non condemnatur; qui verò non credit, jam condemnatus est, quia non credidit in nomen unigeniti Filii Dei. Hæc est autem, etc.* *P.* Hactenùs satis : sed cujus sunt verba ista? *A.* Ipsius Christi, de se ipso loquentis. *P.* Quem alloquitur? *A.* Nicodemum, qui ad eum noctu venerat. *P.* Faxit ipse Christus unicus Servator noster, ut magis ac magis in ipsius cognitione proficias. *A.* Faciet, spero. *P.* Perge igitur, ut

cœpisti alacriter, quod benè vertat Deus in gloriam sui nominis. *A.* Ita præcor. *P.* Eamus cœnatum.

Referri in hunc quoque locum potest octavum libri quinti colloquium.

COLLOQ. IV.

Argumentum : *Quidam puer studere mavult quàm ludere.* Exemplum in pueris rarissimum.

PÆDAGOGUS, BLASIUS.

Undè venis? *B.* Venio infernè. *P.* Quod erat tibi negotium infra? *B.* Iveram redditum urinam. *P.* Sede nunc ad mensam, et manè in cubiculo, donec rediero. *B.* Quid agam intereà? *P.* Edisce prælectionem in diem crastinum, ut eam mihi reddas antè cœnam. *B.* Jam edidici, Præceptor! *P.* Lude igitur. *B.* Sed nullos habeo collusores. *P.* Satis multos invenies in hac viciniâ ex tuis etiam condiscipulis. *B.* Nihil id curo : nunc malim (si tibi placet) ediscere de Catechismo in diem Dominicum. *P.* Ut libet. *B.* Si quis te quæret : quid illi dicam? *P.* Dic, me prodiisse, sed mox reversurum.

COLLOQ. V.

Argumentum : *Quidam Pædagogus discipulum educit ambulatum.* Exercitatiò temporis. *Socratis apophthegma.* Ambulatio fit propter comites jucundior. Exemplum honestæ remissionis in studiis.

PÆDAGOGUS, BENEDICTUS Puer.

Heu, Benedicte! *B.* Hem, Præceptor! *P.* Pone libros; jam satis toto die studuisti : para te, ut eamus ambulatum. *B.* Nonne à cœnâ præstaret? *P.* Salubrior est ante cibum exercitatio corporis. *B.* Memini ex te audisse. *P.* Narra

Socratis dictum in eam sententiam. *B.* Quùm Socrates usquè ad vesperum contentiùs ambularet, interrogatus, quare id faceret, respondit: *Se quò meliùs cœnaret, obsonare famem ambulando.* *P.* Probè meministi; quis auctor? *B.* Cicero. Sed quó prodibimus, Præceptor? *P.* Extra urbem. *B.* Mutabone calceos? *P.* Muta, ne istos novos pulvere conspergas; sume etiam umbellam, ne solis ardor infuscet tibi faciem. *B.* Jam paratus adsum. *P.* Nunc sanè prodeamus. *B.* Vocabone ex viciniâ unum aut alterum comitem. *P.* Rectè admones; sic enim jucundior erit deambulatio: nam per viam sermones inter vos conferetis, et in umbrâ colludetis alicubi. *B.* Sic etiam excitabitur cibi appetentia. *P.* Ego lento gradu præcedam: ubi nactus eris comites, vos me per portam Ripariam sequimini. *B.* Nos igitur illic exspectabis? *P.* Certò. *B.* Quid si nullos invenero? *P.* Nihilominùs sequere me, audisti? *B.* Audivi, Præceptor!

COLLOQ. VI.

Argumentum: *Nomenclator officium diligenter facit in requirendis absentibus.*

NOMENCLATOR, BERNARDUS Puer.

Ubi est frater tuus? *B.* Modò ivit domum. *N.* Quid eò? *B.* Petitum nobis obsonium. *N.* Quid nunc vobis opus est obsonio? *B.* In merendam. *N.* Annon habetis in arcâ vestrâ? *B.* Non. *N.* Quid ita non? *B.* Quia mater non solet nobis dare obsonium, nisi in præsens tempus. *N.* Nempè quia novit vos esse gulosos. *B.* Quomodò gulosi sumus? *N.* Quia fortassè uno convictu devoratis, quod in tres datum fuerit.

B. Tace, ego dicam fratri, te nos gulosos vocare. *N.* Tace, ego dicam Præceptori, fratrem tuum nihil aliud quàm discurrere. *B.* Atqui prodire non solet nisi cum bonâ veniâ Præceptoris. *N.* Atqui Præceptorem fallit. *B.* Quomodò fallit eum? *N.* Non enim mens est Præceptoris, ut ter quotidiè prodeat *B.* Sine illum venire; videbis, quid tibi respòndeat. *N.* Imò ille viderit, quid Præceptori respondeat.

COLLOQ. VII.

Argumentum : *Pueri à lusu revocantur.*

NOMENCLATOR, CLAUDIUS et CLEMENS, Pueri.

Heus pueri, heus, heus! *Claud.* Quid clamitas? *N.* Desistendum est à lusu. *Claud.* Eho, inepte, nondùm quarta exacta est. *N.* Imò ferè semihora post quartam. *Clem.* Cur non dedisti signum? *N.* Quia tintinnabuli funis fractus est. *Clem.* Clama iterùm, sed attolle vocem. *N.* Heus pueri! recipite vos omnes. Festinate, festinate, inquam: urget Præceptor. *Claud.* Desine clamare : accurrunt omnes.

COLLOQ. VIII.

Argumentum : *De quodam rus profecto cum patre.*

NOMENCLATOR, CORNELIUS Puer.

Ubi est Petrus? *C.* Ivit foràs. *N.* Quò? *C.* Abiit rus. *N.* Quicum? *C.* Cum patre. *N.* Quis venerat accersitum. *C.* Patris famulus. *N.* Quandò est in urbem rediturus? *C.* Hinc, (ut dixit) ad octavum diem. *N.* A quo petivit abeundi veniam? *C.* Ab hypodidascalo. *N.* Cur non potiùs à Ludimagistro? *C.* Ad negotia prodierat. *N.* Sat habeo.

Pertinet ad hunc locum et decimum libri quinti Colloquium.

COLLOQ. IX.

Argumentum : *Exemplum diligentiæ in agendis rebus.*

DANIEL, OBSERVATOR Domesticus.

Licetne ire cubitum, condiscipuli? *O.* Cur antè horam? *D.* Quia tertiâ est mihi surgendum. *O.* Quamobrem? *D.* Scribendi causâ. *O.* Quid habes scribere? *D.* Litteras ad patrem. *O.* Cur non petis à Præceptore veniam? *D.* Benè mones : estne in museolo? *O.* Puto esse; vise.

COLLOQ. X.

Argumentum : *Publica observatoris admonitio ad condiscipulos in aulâ communi scholæ universæ. Admonitionis summa, ne pueri tempore abutantur. Extemporalis responsio cujusdam primæ classis.*

OBSERVATOR, DOLETUS.

Desinite, o pueri! garrire absente magistro
Verba, quibus summus læditur ille Pater.
De studiis potiùs tractate et rebus honestis :
Discite sermones, aptaque verba loqui.
Discite et inter vos reddenda revolvere sæpè :
Doctor enim pueris semper adesse nequit.
Discite sectari vestigia certa bonorum :
Otia vos fallant blanda, cavete, precor.
En ego præmoneo, vos ne delectet abuti
Tempore : ne tergum verbera dura præmant.
Ecce iterum vobis morum prædico magister :
Si quis erit casus, ne mihi det vitio.
D. *Desine plura loqui : nemò parere recusat :*
Est monitor nobis optimus illi pater :
Illiusque Patris natus, cui nomen Jesus :
Et qui nos renovans Spiritus intus alit.
O. *Quem mihi sperassem tam respondere paratum!*
Quis Pater Angelicos mittit ab ore sonos?

O quam te memorem nostræ doctissimæ classis?
Nam tibi divinum carnem ab ore fluit.
D. *Non sum tam felix, ut fundam ex tempore versus!*
Sed modò quæ dixi, præmeditatus eram.
O. *Si meditatus eras, qui nunc tam fundis aperte.*
Castalios latices? quis furor iste novus?
Nam tua tantis moverunt carmina flammis,
Ut mihi videar posse movere feras.
D. *Sed cur immeritum tantis me laudibus effers?*
Est tribuenda uni gloria summa Deo.
Atque utinam eloquium nobis, spatiumque daretur,
Et nostra in laudes solveret ora suas!
Sed quia tempus adest, ut voce et mente precemur,
Idque jubet doctor: desino plura loqui.

COLLOQ. XI.

Argumentum: *Observatoris diligentia in exigendâ à pueris ratione.* Benè sibi conscius securo est animo. Omnis homo mendax.

OBSERVATOR, DESIDERIUS.

Undè venis Desideri? *D.* Domo. *O.* Quid affers illinc? *D.* Merendam. *O.* Quis tibi permiserat exire? *D.* Præceptor ipse. *O.* Undè istud probabis? *D.* Adeamus illum, ut consulamus. *O.* At vide, quid agas. *D.* Hac in re nihil timeo. *O.* Adeòne securus es? *D.* Quis verum dicit, nihil timere debet. *O.* Vera quidem ista est sententia, sed quotùsquisque non mentitur? *D.* Certus sum me nihil mentiri nunc. *O.* Propemodùm persuades mihi. Abi, credo tibi: quia in mendacio nunquàm te deprehendi. *D.* Est Deo gratia: quem precor, ut me integrum et purum custodiat. *O.* Utinam ex animo sic omnes precaremur! recipe nunc te, ut edas merendam tuam.

COLLOQ. XII.

Argumentum : *Facta observatoris confabulatio cum puero ferè candido, et simplicis ingenii.*

Observator, Ennius.

Tu nunquàm studes : quandò eris doctus? *E.* Id fiet progressu temporis, Deo juvante. *O.* Rectè dicis : sed interim laborandum tibi est. *E.* Atqui ego non sum arator. *O.* Etiam rides? quasi laborare idem sit, quod arare. *E.* Scio non idem esse. *O.* Cur ergo sic respondisti? nonne istud ridere est? *E.* Et ridere non est malum, quùm sit naturale omnibus hominibus. *O.* Pergin' tu nugas dicere? *E.* Quod dixi, verum est : et verum dicere non est nugari : cur me immeritò reprehendis? *O.* Jure te arguo. *E.* Quo jure? *O.* Quia non ignoras, ridere pro irridere usitatum esse, et tamen sic accepisti, quasi de risu sim loquutus. *E.* Si defendo causam meam, quid mali facio? *O.* Pergis igitur esse pertinax? profectò seriò notaberis. *E.* Ne, quæso, mihi irascaris, mi Martine! *O.* Non irascor, sed officium meum facio. *E.* Sed audi, quæso. *O.* Quid audiam tuas nugas. *E.* Audi, inquam, nihil mentiar. *O.* Dic breviter : est mihi alibi negotium. *E.* Imprimis quùm tu me admonuisti, non eram otiosus. *O.* Quid ergo? Si nihil faciebas, nonne otiosus eras? *E.* Non eram, pace tuâ dixerim. *O.* Qui potest istud fieri? *E.* Dicam tibi : et si tutè meliùs hoc intelligis quàm ego. Nihil faciebam, ut apparebat : sed tamen cogitabam aliquid boni. *O.* Declara istud mihi. *E.* Quùm tu facis versus, sæpè meditaris diù, quasi sis otiosus : quamvis nunquàm sis minùs otiosus.

O. Pro istâ ætate nimis acutus es. Etiam si tibi (ut ais) otiosus non eras : tamen qui te viderent, possent aliter judicare. *E.* At solus eram. *O.* Verum : sed poterant aliqui intervenire. Denique non fateris culpam? *E.* Si qua fuit culpa, in eo fuit, quòd primo aspectu videbar tibi esse in otio, quùm re verâ non essem. *O.* In eo nihil requiro : sed de irrisione quid respondes? *E.* Certè nihil dixi irridendi animô. *O.* Quó igitur? *E.* Jocabar, crede mihi. *O.* Quorsùm? *E.* Ut paucis verbis fabulando aliquid ex te addiscerem. *O.* Non is sum, à quo multa doceri queas. *E.* Imò tecum multum boni sæpè didici. *O.* Quid tandem vis concludere? *E.* Ut mihi ignoscas : quandò (ut vides) malò animò nihil peccavi, quod equidem sciam. *O.* Agè, ignosco : quia videris mihi candidus et apertus, neque adhuc vidi te mendacem esse. *E.* Ago tibi gratias, Martine suavissime!

COLLOQ. XIII.

Argumentum : *Observator de minutis rebus interrogans, tentat deprehendere puerum quemdam in mendacio.*

OBSERVATOR, PUER.

Quid agis? *P.* Scribo. *O.* Quid scribis? *P.* Sententias. *O.* Quas? *P.* Ex novo Testamento. *O.* Benè facis : undè habuisti? *P.* Hypodidascalus dictavit nobis. *O.* Quandò? *P.* Heri. *O.* Quotâ horâ? *P.* Meridie. *O.* Ubi? *P.* In areâ. *O.* Qui aderant. *P.* Omnes domestici, præter primos et secundos. *O.* Ubi erant illi? *P.* In aulâ communi. *O.* Quid agebant? *P.* Disputabant. *O.* Vale, et perge scribere.

COLLOQ. XIV.

Argumentum : *Hic nihil invenit Observator, quod notet.*

Observator, Pueri Studentes.

Quid vos hîc agitis, pueri? mihi videmini garrire, et nugas agere. *Quidam puer.* Longè falleris : nam repetimus unâ. *O.* Quâ de re? *P.* De verbis anomalis, id quod reddendum est horâ tertiâ. *O.* Benè facitis. *P.* Vis audire nostrum colloquium? *O.* Imò pergite : majus opus moveo; volo tendere laqueos picis et graculis. *P.* In areâ multos ad solem invenies. O. *Retibus est illic præda parata meis.*

COLLOQ. XV.

Argumentum : *Pueros in otio deprebensos non deterret Observator; sed eos humaniter admonet.* Exemplum observatoribus imitandum in causis levioribus, præsertim quùm pueri non sunt contumaces.

Observavor, Pueri garrientes.

At at! ecce, nunc estis capti : non fatemini? *Quidam puer.* Certè fatemur ingenuè, sed non dicebamus mala verba; quæso te, mi Nicolae! ne velis notare nos. *O.* Quid garriebatis. *P.* Audivi, nescio quid, de jentaculo matutino : quia famulus non dederat nobis in tempore. *O.* Puto id fuisse : nec certè et valdè magnum malum, nisi quòd sunt otiosa verba. *P.* Sed latinè loquebamur. *O.* Audivi; sed non erat fabulandi locus. Nam (ut scitis) hoc pusillum temporis à merendâ debet vobis esse valdè pretiosum, quùm sit dicatum studio : scilicet ut se diligenter quisque præparet ad reddenda Magistris ea, quæ præscripserint : nonne verum dico? *P.* Certè verum dicis : nos debuissemus legere simul de Testamento,

mento, quæ mox opportebit reddere; sed ignosce, precor, suavissime Nicolae! posthac erimus prudentiores, et officium nostrum diligenter faciemus. *O.* Si sic feceritis, Præceptor vos amabit tanquàm minuta sua intestina. Nonne videtis, quemadmodùm diligat bonos pueros et studiosos? nec amat solùm, sed etiam laudat, et præmiolis afficit. *P.* Ista scimus, et quotidiè experimur. *O.* Ergo mementote, et promissa facite. *P.* Tacebis igitur hanc culpam? *O.* Tacebo, sed eâ lege, ut caveatis recidere. *P.* Cavebimus, Christo favente.

Potest huc etiam referri vigesimum libri quinti colloquium.

COLLOQ. XVI.

Argumentum : *Magister observatores publicos admonet de ipsorum officio.*

PRÆCEPTOR, FLORENTINUS Famulus, OBSERVATORES.

Heus Florentine! *F.* Hem, præsto sum, here! *P.* Accerse mihi huc quinque publicos observatores, quos hesterno die in hunc mensem elegi: nostin'? *F.* Optimè, nam egomet aderam. *P.* Sunt (opinor) in suo quisque auditorio : festina. *F.* Quamprimùm rediero. *O.* Adsumus omnes, Præceptor! quid tibi placet imperare? *P.* Satis erat jubere, nec enim sum Imperator, nec Magistratus. Ego vos huc accersendos jussi, ut vos officii vestri commonefacerem. Vos igitur attentis auribus atque animis audite. Non ignoratis, quantò cum timore Domini hesterno die palàm in aulâ nostrâ communi vos elegerim. Auspicati sumus à sacris precibus : sequuta est admonitio nostra atque exhortatio ad omnem cœtum scholasticum

de timore Domini deque moribus, qui deceant studiosos in scholâ versantes quotidiè : deindè non sine optimorum adolescentium testimonio, vos elegi quinque, quos ad hoc munus idoneos existimavi : postremò ventum est ad secundam, cum gratiarum actione, præcationem. Ne igitur putetis ludum fuisse aut jocum, actionem illam, in quâ nomen Domini tam studiosè fuerit invocatum. Ac licet apud imperitos aut arrogantes hoc munus et vile et abjectum videatur, vos tamen credite cùm honorificum, tùm sanctum esse vestrum istud ministerium. Quod si aliter existimabitis, fieri non potest, ut munere vestro rectè fungamini. Itaque ego vos hortor, quantùm possum, et per Jesum Christum obtestor, ut cum timore atque reverentiâ diligentiam præstetis in his omnibus, quæ intelligetis ad officium vestrum pertinere. A vobis igitur absit omnis favor, odium, gratia, studium vindicandi, et similia, quæ transversos agunt homines et sincerum corrumpunt judicium. Ne timeatis improborum minas, qui pusilli animi adolescentes ab officio solent absterrere. Quam enim habent in vos potestatem? potiùs eum timete, qui vester est Dominus, qui vitæ ac necis potestatem habet. Illius (inquam) tanti Principis timor vobis ob oculos semper observetur. Incurretis (scio) in aliquod improborum ac dissolutorum odium : sed pluris sit vobis unius Patris vestri cœlestis amor et charitas, quàm omnes omnium hominum inimicitiæ. Estote semper memores verbi illius, quo Servator noster et summus Præceptor suos discipulos ad constantiam hortabatur. *Si vos* (inquit) *odit mundus*, *scitote*, *quòd me quoque priùs odio habuerit.* Vos igitur

propter ipsum Christum omnes floccifacite nebulonum minas, offensiones, inimicitias : dummodò gloriæ Dei possitis inservire fideliter. Hæc sunt, de quibus nunc pro temporis brevitate vos admonendos esse existimavi, præter illa, quæ vos in aulâ hesterno die audivistis. *Primus Obs.* Maximas tibi gratias agimus, Præceptor humanissime! et Christum precamur, ut sua dona tibi semper adaugeat. A te verò vehementer petimus, ut (si tibi molestum non est) perscriptam des nobis hortationem tuam : quò illam inter nos quandoque relegentes, memoriæ tenaciùs infigamus. *P.* Id ego faciam primo quoque tempore : quandoquidem rem sanè honestissimam postulatis. *Primus Obs.* Optamus etiam à te (si placet) commentariolum scriptum habere de præcipuis officii nostri capitibus : ut simus certiores, quid potissimùm sit nobis hac in re observandum. *P.* In ipso tempore de hoc admones : et sic ego jam pridem in animo habebam ; sed me quotidiè aliud ex alio impedivit. Dabo igitur ejusmodi commentariolum, quod videlicet contineat, quidquid ad observatorum publicorum officia pertinebit. Id autem describetis ex ipso archetypo meo : quod ideo servare volo, ut cæteris quoque tradere possim futuris observatoribus. Nunc redite in suum quisque auditorium. *O.* Rectà imus, Præceptor!

COLLOQ. XVII.

Argumentum : *Admonitus Ludimagister de classe doctore vacuà, statim providet.*

FRIDERICUS FAMULUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor! nemo est, qui doceat in sextâ classe. *P.* Quid hoc rei est? Ubi est magister Philippus?

F. Morbo detinetur in lecto. *P.* Quî scis? *F.* Nuntiavit quidam ex discipulis ejus domesticis. *P.* Dic hypodidascalo meo. *F.* Non est in museolo suo. *P.* Quî scis? *F.* Nam ego ter aut quater pulsavi ostiolum. *P.* Dic primæ classis doctori, ut mittat è suis aliquem. *F.* Quid si nolit mittere? *P.* Abi, inepte! an putas eum esse tam impudentem, ut recuset? abi, propera.

COLLOQ. XVIII.

Argumentum: *Duo aut tres ex domesticis discipulis Præceptorem manè salutatum veniunt, ut sciat, an omnes surrexerint. Admonitio Præceptoris.* Exemplum diligentiæ observatu dignum.

FRANCISCUS unus discipulorum, PRÆCEPTOR.

Salve, Præceptor! *P.* Salus per Jesum Christum. An surrexerunt omnes? *F.* Omnes præter parvulos. *P.* Num quis ægrotat? *F.* Nemo gratia Deo. *P.* Quid agitur? *F.* Alii se induunt; alii jam student gnaviter. *P.* Adestne vobis hypodidascalus? *F.* Jamdudùm. *P.* Ite igitur precatum, vosque diligenter commendate Domino Deo per Jesum Christum deprecatorem nostrum; deindè pergite in studiis vestris, usquè ad horam jentaculi. *F.* Ita solemus, Præceptor! *P.* Credo equidem: sed quia ferè somniculosi estis, ac negligentes, idcirco vos admoneo sæpiùs. *F.* Gratiam habemus, Præceptor humanissime! Nunquid vis præterea? *P.* Dic famulo, ut mihi togam adferat.

COLLOQ. XIX.

Argumentum: *Interrogatus quidam de concione sacrâ, nihil scit respondere: objurgatur à Præceptore. Parum abest, quin vapulet, sed precibus exorat veniam.*

PRÆCEPTOR, GEORGIUS.

Adfuistine hodiè concioni sacræ? *G.* Adfui. *P.* Qui sunt testes? *G.* Multi ex condiscipulis, qui me viderunt, testari possunt. *P.* Sed producendi erunt aliquot. *G.* Producam, quùm jubebis. *P.* Quis habuit concionem? *G.* Dom. N. *P.* Quotâ horâ incepit? *G.* Septimâ. *P.* Undè sumsit thema? *G.* Ex epistolâ Pauli ad Romanos. *P.* Quoto capite? *G.* Octavo. *P.* Adhuc benè respondisti: nunc videamus, quid sequatur. Ecquid memoriæ mandasti? *G.* Nihil, quod referre possim. *P.* Nihilne? cogita paulisper: et vide, ne turberis: quin esto animô bono. *G.* Certè, Præceptor! nihil possum reminisci. *P.* Ne verbum quidem? *G.* Nihil prorsùs. *P.* Hem verbero! quid igitur profecisti? *G.* Nescio, nisi quia fortassè interìm à malis abstinui. *P.* Istud quidem est aliquid: si modò fieri potuit ut malè omnino abstinueris. *G.* Abstinui, quoad potui. *P.* Fac ita esse: non tamen satisfecisti Deo, quùm scriptum sit: *Declina à malo, et fac bonum.* Sed dic mihi (quæso) quâ gratiâ illuc iveras potissimùm? *G.* Ut aliquid addiscerem. *P.* Cur id non fecisti? *G.* Non potui. *P.* Non potuisti, nebulo? Imò noluisti, aut certè non curasti. *G.* Cogor fateri. *P.* Quæ res te cogit? *G.* Conscientia mea; quæ me accusat apud Deum. *P.* Rectè dicis: utinam ex animo. *G.* Equidem ex animo dico. *P.* Fieri potest: sed agè, quid fuit causæ, quamobrem nihil memoriæ mandaveris? *G.* Negligentia mea, non enim diligenter audiebam. *P.* Quid igitur faciebas? *G.* Identidem dormiebam. *P.* Ita soles: sed quid agebas reliquo tempore? *G.* Cogitabam

mille ineptias, ut solent pueri. *P.* An tu adeò puer es, ut non debeas attentus esse ad verbum Dei audiendum? *G.* Si attentus essem, possem aliquid proficere. *P.* Quid igitur meruisti? *G.* Verbera. *P.* Meruisti profectò, idque largissimè. *G.* Ingenuè confiteor. *P.* Verbotenus, opinor. *G.* Imò certè ex animo. *P.* Fortassè: sed interim para te ad plagas accipiendas. *G.* Ah Præceptor! ignosce, obsecro, peccavi; fateor, sed nulla ex malitiâ. *P.* Atqui tam supina illa negligentia proximè ad malitiam accedit. *G.* Non equidem diffiteor: sed tuam imploro clementiam per Christum Jesum. *P.* Quid igitur facies, si tibi ignovero? *G.* Faciam posthac officium meum, ut spero. *P.* Addendum erat, Deo juvante: sed id parum curas. *G.* Imò Præceptor! adjuvante Deo, præstabo posthac officium. *P.* Agè, condono culpam tuis lacrymis: tibique eâ lege ignosco, ut promissi memineris. *G.* Gratias ago, Præceptor humanissime! *P.* Eris apud me in maximâ gratiâ, si promissa servaveris. *G.* Faxit Deus optimus maximus, ut possim. *P.* Faxit Dominus!

COLLOQ. XX.

Argumentum: *Nimio somno deditus puer reprehenditur veniendi in gymnasium tarditate. Mendaciò et causâ frivolâ purgare se conatur. Illi, ut verum fateatur, promittitur impunitas. Pœnarum metu post aliquot tergiversationes, rem omnem confitetur: diligentiam promittit in posterum. Docetur, quâ illam ratione præstare queat. Multis verbis ad mutandos mores humanissimè commonetur. Ex pœnitentiæ signo, quod præ se fert, bonam spem promittit.* Exemplum in somniculosos.

PRÆCEPTOR, GERARDUS.

Heus Gerarde! sequere me in cubiculum: est quod ego te seorsùm monere velim. *G.* Adsum,

Præceptor! *P.* Nunquàmne maturè in scholam venies? *G.* Non possum venire citiùs. *P.* Semper istud dicis: quid impedit? *G.* Nemo est domi nostræ, qui me expergefaciat. *P.* Nemo? *G.* Prorsùs nemo. *P.* Non habetis ancillam? *G.* Habemus quidem: sed non curat me excitare. *P.* Imò tu (ut opinor) non curas surgere. Nonne verum dico? quid taces? responde nunc tandem aliquid. *G.* Me miserum! quid agam? *P.* Nihil est, quod terrearis: fatere verum. *G.* Quid si confessus ero? *P.* Ego tibi ignoscam, crede mihi. *G.* Ah! pudet. *P.* Ne pudeat verum fateri, quæso, alioqui vapulabis. Pergin' tacere? Heus observator! vise ad matrem ejus, et roga. *G.* Ne mittas oro, Præceptor! dicam tibi rem omnem, nihil reticebo. *P.* Agè, esto animô bonô. *G.* Sic est profectò, ut dixisti. *P.* Non satis istud est, volo audire sigillatim omnia. Narra mihi planè, quemadmodùm se tota res habeat. *G.* Quùm venit ancilla me excitatum, primùm nihil respondeo, quasi seriò dormiam: deindè, si magis urgeat, attollo ægrè caput: sedeo in lecto: thoracem injicio humeris, quasi statim surrecturus. *P.* Quàm pulchre narras! ita me Deus amet, nunc te magis amo, quàm unquàm feci. Perge. *G.* Quumprimùm egressa est ancilla cubiculum, tùm ego reclino caput in pulvinum, ac demitto pedes. *P.* Etiamne redormis? *G.* Ego verò redormio benè placidèque. *P.* Quandiù? *G.* Donec ancilla secundò veniat. *P.* Quùm rediit, quid tibi dicit? *G.* Exclamat, vociferatur, insanit. *P.* Quibus utitur verbis? *G.* Hem nebulo (inquit), quandò eris in scholâ? ego dicam Præceptori tuo, ut te benè verberet: tu nunquàm vis surgere, nisi bis aut ter excitatus

fueris. *P.* Bonâ fide promittis facturum te posthàc officium? *G.* Si unquàm recidero, causàm non dico, quin palàm cædar virgis, idque acerbissimè. *P.* Bellè quidem promittis: sed quomodò præstabis promissa? *G.* Adjuvante Domino Deo. *P.* Quâ ratione flectes illum? *G.* Fide, et assiduis precibus. *P.* Alioqui nihil posses obtinere. *G.* Credo equidem. *P.* Non satis est credere, nisi cures efficere diligenter. *G.* Curabo pro viribus, ac dies noctesque id unum meditabor. *P.* Optimè loqueris, dùm tamen memor esse pergas. *G.* Quomodò possem oblivisci? nunquàm desinunt istud monere concionatores: tu verò ferè quotidiè ad id nos hortaris: et benè facis Præceptor! quia omnes sumus valdè negligentes: sed ego primus omnium. *P.* Da igitur operam ut tu omnium primus mores istos mutes: at memento præcipuè semper verax esse. *G.* Faxit Deus, ut nunquàm mentiar. *P.* O quam felix esses! *G.* Satis in præsentiâ felix ero, si tantùm me absolveris. *P.* Faciam, quod tibi sum pollicitus, sed eâ lege, ut promissi tui memineris, et re ipsâ præstes, quemadmodùm nunc mihi recepisti. *G.* Quid igitur restat, quominùs abeam liber? *P.* Imò aliquid restat: mane, et audi etiam nunc. *G.* Quamdiù voles, Præceptor! *P.* Inter cætera, excutias oportet istam pigritiam, quæ te in lecto detinere solet. Non enim decet studiosum adolescentem somniculosum et inertem esse, sed alacrem et experrectum, cujusmodi vides aliquos ex condiscipulis tuis. Non tenes memoriâ divinum Petri Apostoli præceptum? *G.* Quod illud est? *P.* *Sobrii* (inquit) *estote et vigilate.* *G.* O quoties audieram! sed (proh dolor!) nunquàm usurpavi. *P.*

Fac, ut studiosè usurpes in posterum : neque illud solùm, sed etiam cætera benè vivendi præcepta, quæ toties audivisti. Quod quidem si diligenter feceris, tibi in primis benè consules : jucundus eris parentibus, et mihi, et condiscipulis tuis : (id quod est præcipuum) charus eris Deo, qui studia tua in gloriam sui nominis magis in dies promovebit. *G.* O quantum fructum sentio ex istà admonitione tuâ! *P.* Vehementer sanè gaudeo, et tuâ et condiscipulorum causâ. *G.* Quid si narras illis meam pœnitentiam? *P.* Ego verò narrabo primo quoque tempore, ut exemplo tuo discant nihil esse acceptius Deo, quàm culpam agnoscere, et ad frugem bonam redire. Vale, fili! et adesto horâ tertiâ in auditorio. *G.* Ago tibi gratias ingentes, amantissime Præceptor!

COLLOQ. XXI.

Argumentum : *Stultè interrogatur Magister à quodam discipulo de eo, quod palàm dictum est.* Exemplum est puerilis imprudentiæ, ut discant pueri ad verba doctoris attentiores esse.

GREGORIUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor! quid reddemus cras manè? *P.* Hodie manè palàm dixi ante scholæ missionem. *G.* At ego non aderam, Præceptor! *P.* Roga igitur condiscipulos : nam si vellent singuli me interrogare de rebus à me palàm dictis, quæso, quando finis esset? Itaque fac, sis posthac prudentior. *G.* Curabo pro viribus. *P.* Sed tu ubi eras? *G.* Prodieram. *P.* Quid prodieras? *G.* Ut curarem negotium aliquod, de quo pater ad me scripserat. *P.* A quo petiisti veniam? *G.* Ab hypodidascalo. *P.* Cur non à me potiùs? *G.* Quia eras occupatus. *P.* Quid agebam? *G.* Alloquebaris in areâ quos-

dam viros honoratos, qui te conventum venerant. *P.* Abi, nunc recordor.

COLLOQ. XXII.

Argumentum : *Præmium victoriæ causâ petunt pueri : datur à Magistro, sed non sine admonitione.* Obligatur quis ex promisso. Solus Deus successus dat studiis. Sine Deo omnia vana.

HENRICUS, PRÆCEPTOR, HADRIANUS nomenclator.

Præceptor! visne dare præmiolum? *P.* Quamobrem? *Hen.* Victoriæ causâ. *P.* Ubi sunt compares tui? *Hen.* Adsunt, Hugo et Audax. *P.* Heus nomenclator! suntne hi victores hac hebdomade? *Had.* Habent notas omnium paucissimas. *P.* Ergo sunt victores : quid aliud ex te quæro? Vos igitur quod præmium petitis? *Hen.* Quod tibi placuerit. *P.* Quo tandem jure debeo? *Hen.* Ex promisso. *P.* Æquum dicitis. Quicquid enim rectè promissum est, præstari debet. *Hen.* Sic ex te didicimus. *P.* Ecce vobis pennæ singulæ ad scribendum : ac ne putetis vulgares esse : ex earum sunt genere, quæ vulgò Hollandinæ appellantur. *Hen.* Gratias agimus, Præceptor! *P.* Quin potiùs agite Deo, omnium bonorum auctori, qui dat studiis vestris successus prosperos : vos autem in litterarum studio pergite diligenter. *Hen.* Dabimus operam, quantùm juvabit ille Pater optimus. *P.* Sine ejus ope, vana sunt nostra omnia.

COLLOQ. XXIII.

Argumentum : *Hugo à Præceptore petens mutuò pecuniam, mittitur ad hypodidascalum.*

HUGO, PRÆCEPTOR.

Præceptor! visne mihi mutuò dare aliquantùm

pecuniæ? *P.* Quid opus est tibi pecuniâ? *H.* Ut Sylvio satisfaciam. *P.* Quantùm debes illi? *H.* Assem cum semisse. *P.* Quo nomine? *H.* Quia scripsit mihi aliquot colloquia. *P.* Ostende. *H.* Vide, si placet. *P.* Adi hypodidascalum: dic, ut det, quantùm petis. *H.* Gratias ago, Præceptor! *P.* Non est quod agas: sed refer in codicem tuum. *H.* Quin jam retuli. *P.* Factum benè: ostende ipsi hypodidascalo.

COLLOQ. XXIV.

Argumentum: *A Præceptore chartam petens ad ejus famulum mittitur.*

JACOBUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor! non restat mihi charta ad scribendum, visne dare codicem? *P.* Quem in usum? *J.* Partim ad colloquia, partim ad exemplaria. *P.* Retulisti in codicem tuum? *J.* Retuli. *P.* Ostende. *J.* Ecce tibi, Præceptor! *P.* Quid istud? Retulisti octodecim: vis ergo de majore? *J.* Si tibi placet. *P.* Pete à famulo: ac, ne dubitet, ostende illi tuum codicem, ut idem in suum referat. *J.* Audio. *P.* Audi item, cave abutaris chartâ: ne tibi pater graviter succenseat. *J.* Faxit Deus, ut benè utar.

COLLOQ. XXV.

Argumentum: *Duo fratres ituri domum monentur à Præceptore de testimonio adferendo aut teste adducendo.*

JODOCUS, PRÆCEPTOR.

Licetne mihi exire unà cum fratre? *P.* Quid causæ est? *J.* Ut mater emat nobis calceos; deindè ut tonsorem adeamus. *P.* Quid eò? *J.* Resectum capillos. *P.* Quid nunc opus est? *J.* Ut cras (si Dominus permiserit) invisamus

patruum. *P.* Ite, et maturè redite ad studium. Sed heus, pueri, adferte mihi à matre testimonium in crastinum diem, aut testem adducite. *J.* Deo juvante id curabo diligenter. Nunquid vis, Præceptor? *P.* Ut meis verbis matrem officiosè salutetis.

COLLOQ. XXVI.

Argumentum : *Puer in villam à patre ablegandus orat veniam, et testimonium allaturum promittit.*

ISAACUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor! *P.* Quid vis? *I.* Licetne mihi ire domum? *P.* Cur ante horam? *I.* Pater jussit, ut nunc abirem. *P.* Quid eget operâ tuâ? *I.* Vult me in villam mittere. *P.* Quid eò? *I.* Petitum uvas, et eadem operâ nunciatum aliquid villico nostro. *P.* Quid si me fallis? *I.* Adferam testimonium, ut soleo. *P.* Quandò redibis? *I.* Horâ primâ, ut spero. *P.* Qui tam citò? *I.* Villa nostra non longè hinc est. *P.* Ito sanè.

COLLOQ. XXVII.

Argumentum : *Puer suam patri in scribendo navaturus operam à Præceptore petit veniam, et jubetur postero die afferre testimonium.*

LAMBERTUS, PRÆCEPTOR.

Licetne abesse horâ secundâ? *P.* Quid habes negotii? *L.* Pater eget operâ meâ. *P.* Quâ in re? *L.* Ut sibi aliquid scribam. *P.* Sed interim non reddes, quæ præscripta sunt vobis? *L.* Jam edidici. *P.* Factum benè. *L.* Placetne tibi audire me? *P.* Cras audiam, quùm licebit per otium. *L.* Permittisne igitur, ut absim, Præceptor? *P.* Agè, permitto : sed ita ut crastino die scriptum adferas testimonium. *L.* Ego semper tibi adfero

aut à patre scriptum, aut à nostro famulo, patris nomine. *P.* Rectè facit pater. Sunt enim multi, qui me pascunt mendaciis. Nunc abi, et patri dic salutem verbis meis. *L.* Faciam, Præceptor!

COLLOQ. XXVIII.

Argumentum: *Iturus ad patrem in cauponam.*

LAMBERTUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor! accersor à patre. *P.* Ubi is est? *L.* In diversorio. *P.* Quandò venit? *L.* Advenit modò. *P.* Quis tibi tam citò nuntiavit? *L.* Misit ad me famulum. *P.* Ubi est? *L.* Præ foribus me exspectat. *P.* Cur illum non intromisisti? *L.* Noluit intrare. *P.* Quid ita? *L.* Quia (ut ait) festinatione urgetur. *P.* Voca illum, ut paucis conveniam, deindè abi, sed cura, ut quamprimùm huc adsis. *L.* Eo vocatum.

COLLOQ. XXIX.

Argumentum: *Lucius, scribendi causâ iturus ad tutorem, veniam impetrat, sed priùs diligenter interrogatus.*

LUCIUS, MAGISTER.

Licetne mihi, Præceptor! adire tutorem? *M.* Quæ te causa movet? *L.* Jusserat ille, ut se hodiè convenirem, si liceret per otium. *M.* Quandò jusserat? *L.* Nudius tertius. *M.* Ubi illum vidisti? *L.* In areâ, quæ est è regione templi. *M.* At vide, ne mentiaris. *L.* A me absit mendacium. Si vis, dabo testes ex condiscipulis, qui mecum aderant. *M.* Qui sunt illi? *L.* Daniel et Corberius; visne ut eos accersam? *M.* Mane, ego illos conveniam. Sed dic, quid eget tutor operâ tuâ? *L.* Ad aliquid describendum. *M.* Quâ igitur horâ vis illum adire? *L.* Nunc, si tibi

placet. *M.* Quandò huc redibis? *L.* Quamprimùm me dimiserit. *M.* Nunc abi, atque illi ex me dic salutem plurimam. *L.* Faciam libenter.

COLLOQ. XXX.

Argumentum : *Ituri ad nuptias pridiè veniam petunt, ut domi vestimenta mutent.* Admonentur paucis à Præceptore.

MARCUS, PRÆCEPTOR.

Licetne Præceptor! ut ego et patruelis eamus domum? *P.* Quid eò? *M.* Ad nuptias consobrinæ. *P.* Quandò est nuptura? *M.* Crastino die. *P.* Cur tàm citò vultis ire? *M.* Ut mutemus vestimenta. *P.* Per me licet eatis, hac tamen lege, ut cras huc redeatis cubitum. *M.* Quid si volet patruus, ut exspectemus repotia? *P.* Non detinebit vos, satis scio; dummodò dicatis ei, quâ lege dimiserim. *M.* Verum fatebimur. *P.* Abite, et ab omni cavete intemperantia : faciteque, *ut luceat lux vestra coram omnibus, undè glorificetur noster ille cœlestis Pater.* *M.* Ita quidem speramus fore, ipso nos in omnibus adjuvante.

COLLOQ. XXXI.

Argumentum : *Iturus ad forum. Proverbium de pane.*

MARTINUS, PRÆCEPTOR.

Licetne exire, Præceptor? *P.* Quæ tibi est exeundi causa? *M.* Ut quæram in foro aliquem ex nostratibus. *P.* Quid istud opus est? *M.* Mandare illi volo, ut meos admoneat de pane mihi aut adferendo, aut mittendo. *P.* Ubi panis deficit, omnia sunt illic venalia. *M.* Istud vulgatum est apud nos proverbium. *P.* Imò est ubiquè pervulgatum : adeò panis mortalium vitæ est necessarius. Sed ad rem : tu nunc prodire vis?

M. Si tibi placet, Præceptor! ne mei negotii occasionem amittam. *P.* Abi, et festina ante prandium redire. *M.* Dabo equidem operam.

COLLOQ. XXXII.

Argumentum: *Michaël ad forum iturus paucis interrogatur à Præceptore.*

MICHAEL, PRÆCEPTOR.

Præceptor! licetne mihi prodire? *P.* Quid eò tibi est prodeundi causa? *M.* Est mihi eundum ad forum. *P.* Quid eò? *M.* Ut emam corium. *P.* In quem usum? *M.* Ad calceorum soleas. *P.* Quis te adjuvabit in emtione? *M.* Quidam oppidanus, cui hoc mandavit pater meus. *P.* Debueras adire me cum cæteris, qui ad forum prodierunt. *M.* Occupatus eram. *P.* Quâ in re? *M.* In scribendis ad patrem litteris. *P.* Quandò eas dabis? *M.* Hodiè, si quem in foro nostratem offendero. *P.* Abi, et memineris ad horam solitam adesse. *M.* Meminero.

COLLOQ. XXXIII.

Argumentum: *Nicolaus et frater panem petitum ituri, diligenter à Præceptore, ne fallant eum, interrogantur.* Exemplum notandum ad diem, quod superiùs.

NICOLAUS, PRÆCEPTOR, NICOMACHUS et NOÆUS Pueri.

Præceptor! licetne cras ire domum? *P.* Quid eò? *N.* Petitum panem. *P.* Non tibi restat? *N.* Restat quidem, sed parùm admodùm. *P.* Quid frater? estne tecum iturus? *N.* Jussit pater. *P.* Quandò convenisti illum? *N.* Die Jovis, quùm venisset in hanc urbem. *P.* Ubi illum vidisti? *N.* Apud forum. *P.* Non mentiris? *N.* Non mentior. *P.* Undè probabis? *N.* Sunt ex con-

discipulis qui aderant. *P.* Qui tandem? *N.* Ad sunt Nicomachus et Noæus. *P.* Estne verum, pueri? *Pueri.* Omninò verum. *P.* Quî scitis? *Pueri.* Vidimus ejus patrem, et audivimus ipsa verba. *P.* Si ita est, permitto, ut eas domum cum fratre. N. Vale, Præceptor! *P.* Vos servet Dominus Deus. *N.* Idem tibi precamur ex animo. *P.* Sed heus, quandò huc aderitis? *N.* Crastino die vesperi, Deo juvante. *P.* Cura ut promissi memineris. *N.* Curabo. *P.* Scilicet, ut soles. *N.* Imò meliùs spera. Nunquid vis? *P.* Ut verbis meis salutem dicas parentibus. *N.* Faciam libenter. Iterum vale, Præceptor! *P.* Vos quoque valete, et lento gradu ambulate, propter æstum solis. *N.* Ita facere solemus.

COLLOQ. XXXIV.

Argumentum: *Emturus cultellos admonetur, ut sibi imponi caveat.* Deus cultores suos juvat.

OBERTUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor! licetne prodire? *P.* Quamobrem? *O.* Ut emam cultellos mensarios. *P.* Ubi sunt quos habebas? *O.* Reliqui domi. *P.* Quid ita? *O.* Quia jam obtusi erant et inutiles. *P.* Habesne pecuniam ad emendos alios? *O.* Mater dedit mihi. *P.* Quis erit adjutor ad emendum? *O.* Gerardus. *P.* Ite sanè, et cavete, ne vobis imponatur. *O.* Cavebimus, Deo juvante. *P.* Omnes quidem juvat, sed eos potissimùm, qui ad ejus honorem omnia referunt.

COLLOQ. XXXV.

Argumentum: *Orontius sartorem aditurus.*

ORONTIUS, PRÆCEPTOR.

Licetne exire? *P.* Quò? *O.* Ad sartorem. *P.*

Quid eò? *O.* Ut mihi tunicam faciendam metiatur. *P.* Quæ tibi est materia? *O.* Niger pannus. *P.* Ubi est? *O.* In arcâ meâ. *P.* Sartor autem quis tibi est? *O.* Petrus Sylvius. *P.* Estne peritus artifex? *O.* Sic audivi : et est notus patri meo, qui jussit, ut illum adirem. *P.* Ubi habitat? *O.* In vico Xenodochii. *P.* Non nimis longè est, cave discurras. *O.* Cavebo. *P.* Facilè à me veniam impetrant, qui nunquàm fallunt. *O.* Avertat Deus, ut unquàm fallam.

COLLOQ. XXXVI.

Argumentum : *Iturus ad sartorem.*

ORESTES, PRÆCEPTOR.

Præceptor! licetne prodire? *P.* Quò prodire cupis? *O.* Ad sartorem. *P.* Quid eò? *O.* Petitum femoralia. *P.* Jamne facta sunt? *O.* Sunt opinor. *P.* Rectè (opinor) dicis, quia res incerta est. *O.* Atqui promiserat mihi in hunc diem. *P.* Quid si fallat? *O.* Nihil mirum fuerit. *P.* Nunc quoque verè locutus es. Nam raró ad promissum tempus fidem præstant artifices. *O.* Viso tamen, Præceptor! si mihi permittis. *P.* Nihil impedio. *O.* Nunquid vis, Præceptor? *P.* Imò, ut properes : ne desis prælectioni. *O.* Bene mones : abeo.

COLLOQ. XXXVII.

Argumentum : *Paulus ad sartorem iturus, et eadem operâ ad tonsorem.*

PAULUS, PRÆCEPTOR.

Licetne prodire, Præceptor? *Pr.* Quò? *Paul.* Primùm ad sartorem, deindè ad tonsorem. *Pr.* Cur ad sartorem? *Paul.* Ut curem tibialia reficienda. *Pr.* Suntne lacerata? *Paul.* Adeò lacerata,

ut vix induere possim. *Pr.* Cur ad tonsorem? *Paul.* Ut illi ostendam ulcus, quod mihi his diebus subortum est in femore. *Pr.* Detege, ut videam. *Paul.* Vide, quandò ita placet. *Pr.* Est furunculus. *Paul.* Ita conjiciebam. *Pr.* Quùm aperueris tonsori, roga illum, ut emplastrum ulceri aptum adhibeat. *Paul.* Faciam quod suades. *Pr.* Sed nunquis est, qui tecum prodire velit? *Paul.* Imò, Johannes Fluvianus. *Pr.* Quod habet negotium? *Paul.* Tonsorem quoque vult adire. *Pr.* Ite igitur unâ, et redite similiter. *Paul.* Nunquid vis præterea? *Pr.* Ut maturetis reditum, ne merendâ vestrâ mulctemini.

COLLOQ. XXXVIII.

Argumentum : *Petrejus de variis negotiis obeundis veniam petit.*

PETREJUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor! licetne mihi exire! *Pr.* Quò tibi eundum est? *Petr.* Ad tonsorem. *Pr.* Non est tibi aliud negotium? *Petr.* A tonsore volo ire emtum ligulas, illinc me ad sutorem conferre. *Pr.* Cur ad sutorem? *Petr.* Ut uni ex calceis meis annectat corrigiam. *Pr.* Ista omnia quandò confeceris? *Petr.* Intra horæ spatium, ut spero. *Pr.* Erunt multi fortassè in tonstrinâ exspectantes. *Petr.* Fieri potest; sed si videro diutiùs mihi morandum illic esse, exspectabo in diem Sabbathi. *Pr.* Estne alius, qui prodire velit? *Petr.* Pontanus ait, se velle chartam emere. *Pr.* Scisne illi opus esse? *Petr.* Scio. *Pr.* Ite igitur unà : curate diligenter suum uterque negotium, nec sitis cessatores. *Petr.* Deo juvante cavebimus.

COLLOQ. XXXIX.

Argumentum : *De suburbanâ deambulatione. Prætorius et Quintinus veniam impetrant eundi ambulatum : ut, cæteris ludentibus, liberiùs et jucundiùs colloquantur.* Dei laudandi argumentum cultoribus ejus nunquàm deest.

QUINTINUS, PRÆCEPTOR, PRÆTORIUS.

Præceptor! licetne pauca? *P.* Loquere. *Q.* Nos duo proponebamus, si tibi ita videretur, ire, dùm cæteri ludunt, foras ambulatum. *P.* Quò vultis exire? *Q.* In proxima suburbana. *P.* Quid autem agetis ambulantes? *Q.* Tractabimus colloquium aliquod. *P.* Sed de bonis et honestis rebus. *Q.* Hæc temporis serenitas, et tam pulchra terræ facies præbebunt nobis honestum aliquod argumentum. *P.* Nunquàm deest Dei laudandi materia, duntaxat veris ejus cultoribus. *Q.* Nunquàm profectò : sed ut ad propositum revertamur, permittis nobis, Præceptor! extra urbem prodire? *P.* Nisi mihi perspecta esset vestra perpetua fidelitas, et verus amor litterarum, nunquàm permitterem : præsertim quùm pravi adolescentes me sæpè in hoc genere fefellerint. Vos igitur pródite : deindè maturè ad cœnam revertimini.

COLLOQ. XL.

Argumentum : *Robertus multorum nomine, veniam petit prodeundi ad mercatum.*

ROBERTUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor! licetne nobis prodire? *P.* Estisne multi, qui prodire vultis? *R.* Fermè omnes. *P.* Quid hoc sibi vult? *R.* Est hodiè mercatus : indè fit, ut ferè sibi quisque velit aliquid emere. *P.* Nunc ego sum occupatior, quàm ut singulorum prodeundi causam possim cognoscere : adite

igitur subdoctorem, qui cognoscat, et si vacat, vos deducat ipse. *R.* Gratias agimus, Præceptor humanissime!

COLLOQ. XLI.

Argumentum: *Iturus ob levem causam, non impetrat, ideòque objurgatur.* Exemplum observatu dignum: ne pueris cursitare temerè permittatur.

RUDOLPHUS, PRÆCEPTOR.

Licetne prodire? *P.* Quò? *R.* Domum. *P.* Hem, tam sæpè itare domum? *R.* Mater jusserat, ut ego et frater se adiremus hodiè. *P.* Cujus rei gratiâ? *R.* Ut ancilla vestimenta nobis excuteret. *P.* Quid istud? suntne vobis pediculi? *R.* Et multi quidem. *P.* Cur uxorem meam non admonuistis? *R.* Non ausi sumus. *P.* Quasi verò illa sit usquè adeò difficilis. Ancillam habet ea potissimùm gratiâ, ut vestrum omnium curet munditias: nec vos ignoratis illud, sed gaudetis matris invisendæ occasionem vobis dari. Vos igitur manete: cras ego curabo, ut vobis excutiantur vestes. *R.* Sed mater nos objurgabit. *P.* Egomet eam placabo, quiescite.

COLLOQ. XLII.

Argumentum: *Quidam prodire volentes objurgantur, ac in posterum diem rejiciuntur.*

RUFUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor! licetne nobis ire ad tonsorem? *P.* Quid eò? *R.* Ut capillum tondeamus. *P.* Libenter quotidiè exiretis sexies: quin exspectatis in crastinum diem, ut eatis unà cum cæteris? *R.* Atqui propter forum turba erit in tonstrinâ. *P.* Quid tùm? satis habetis otii ad exspectandum. Recipite vos ad studium. *R.* Ut libet, Præceptor!

COLLOQ. XLIII.

Argumentum : *Sebastianus jubetur scribere ad patrem cujusdam pueri de remittendo ad scholam filio.*

PRÆCEPTOR, SEBASTIANUS.

Hodiè igitur Petrum convenisti? *S.* Hodiè? *P.* Ubi? *S.* In templo. *P.* Quotâ horâ? *S.* Octavâ matutinâ. *P.* Nunquid rogasti, quandò sit repetiturus scholam? *S.* Rogavi. *P.* Quid ille? *S.* Nescio, inquit. *P.* Debuisti illum ad reditum exhortari. *S.* Id ego feci, et multis quidem verbis. *P.* Benè fecisti: sed quid ille respondit? *S.* Se adhuc à patre detineri ad fructus colligendos. *P.* Quid si ad ipsum patrem scribas de statu nostro scholastico? fortassè enim movebitur, ut filium citiùs remittat. *S.* Si tibi ita videtur, faciam, idque diligenter. *P.* Fac igitur primo quoque tempore: sed audi, scribe plenissimè: deindè litteras tuas mihi ostende, priusquam des perferendas. *S.* Sedulò faciam, Præceptor!

COLLOQ. XLIV.

Argumentum : *Stephanus à negotio reversus, Præceptori, ut moris erat, se sistit.*

STEPHANUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor! tuo permissu horâ primâ prodieram: nunc redeo. *P.* Curasti negotium tuum? *S.* Curavi, gratia Deo. *P.* Factum benè. Quota est hora? *S.* Instat secunda. *P.* Voca mihi famulum: deindè ito ad merendam cum cæteris.

COLLOQ. XLV.

Argumentum : *Seriùs quidam ad scholam accedens excusat se, quòd fratrem exspectaverit, eumque in foro restitisse ait, ut atramentum emeret.* Inter fratres omnia debent esse communia. Fraternitas.

PRÆCEPTOR, SIMO.

Cur non venisti citiùs? *S.* Exspectabam fratrem. *P.* Ubi est? *S.* Restitit in foro. *P.* Cur eum non adduxisti? *S.* Volebat emere atramentum. *P.* Imò pyra, mala, aut aliquid è cæteris fructibus. *S.* Nescio, tamen illud dicebat. *P.* Quùm sitis fratres, cur non habetis domi commune atramentum in ampullâ? *S.* Frater nihil vult habere commune mecum. *P.* Vult igitur omnia sibi propria. *S.* Illud est. *P.* Admone me, quùm venerit: ego illum docebo, quid sit fraternitas. *S.* Faciam, Præceptor? *P.* Abi in locum tuum.

COLLOQ. XLVI.

Argumentum: *Puer interrogatus de absentiâ causam adfert honestam, eamque scriptam profert.*

PRÆCEPTOR, TIBALDUS.

Quid sibi vult, quòd abfueris hac totâ hebdomade? *T.* Oportuit me manere domi. *P.* Quamobrem? *T.* Ut matri adessem, quæ ægrotabat. *P.* Quod illi officium præstabas? *T.* Sæpiùs ei legebam. *P.* Quid legebas? *T.* Aliquid ex sacris litteris. *P.* Sanctum istud et laudabile ministerium. Utinam sic omnes studerent verbo Dei. Sed quid? nihil prætereà? *T.* Quoties opus erat, illi ministrabam cum ancillâ. *P.* Hæccine vera sunt omnia? *T.* Habeo testimonium. *P.* Profer illud. *T.* Ecce. *P.* Quis scripsit? *T.* Famulus noster matris nomine. *P.* Agnosco ejus manum, quia sæpè ab illo mihi attulisti. *T.* Licetne igitur redire in sedem meam? *P.* Quidni liceat, quùm mihi satisfeceris. *T.* Gratias ago, Præceptor!

COLLOQ. XLVII.

Argumentum : *Excusat se quidam, quòd inconsulto Præceptore prodierit : cujus rei testes producit.*

TREBANIUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor ! placetne audire excusationem meam ? *P.* Quandò abfuisti ? *T.* Hesterno die. *P.* Quotâ horâ ? *T.* Primâ. *P.* Quæ fuit causa ? *T.* Accersitus fui. *P.* A quo ? *T.* A patre. *P.* Quis tibi nuntiavit ? *T.* Famulus noster. *P.* Cur me non adiisti ? *T.* Quia dicebat ille, se urgeri festinatione. *P.* Suntne tibi testes ? *T.* Adsunt, Præceptor ! *P.* Abi, sede in loco tuo : ego interim eos interrogabo.

COLLOQ. XLVIII.

Argumentum : *Arguitur, qui exierat injussu Præceptoris : sed veniam exorat.*

PRÆCEPTOR, TERENTIUS.

Demiror, undè nunc venias ? *T.* Domô redeo, Præceptor ! *P.* Cur iveras domum ? *T.* Petitum merendam. *P.* Quamobrem non attuleras ? *T.* Mater erat occupata. *P.* Quid tùm ? debuisti exire injussu meo ? *T.* Non debui, fateor. *P.* Quid igitur meruisti ? *T.* Plagas accipere ; sed ignosce mihi (quæso), Præceptor ! *P.* Cur non petivisti exeundi potestatem ? *T.* Quia non audebam interpellare. *P.* Quid agebam ? *T.* Tenebas libellum quemdam, et legebas aliquid. *P.* Fieri potest ; sed vos tamen sæpè me interpellatis ob rem leviorem. Nunc igitur para te ad vapulandum. *T.* Parce mihi, obsecro, Præceptor ! *P.* Sine, ut priùs cogitem aliquantisper. Agè, parco : tùm quia ingenuè confiteris, tùm quòd

satis studiosus mihi videris. *T.* Gratias ago maximas, Præceptor humanissime!

COLLOQ. XLIX.

Argumentum: *Queritur Præceptor de famuli absentiâ.*

PRÆCEPTOR, EMANUEL.

Ubi est Martinus? *E.* Ivit ad forum. *P.* Quid eò? *E.* Emtum (ut dixit) cingulum. *P.* Injussu meo non exire debuit: sed hoc nihil ad te. Quis dabit vobis merendam? *E.* Dixit se horâ secundâ reversurum, ut det nobis. *P.* Quid si fallat? *E.* Id non est moris ejus. *P.* Nisi ad horam adfuerit, admone uxorem de vestrâ merendâ. Habet enim clavem alteram cellæ penuariæ.

COLLOQ. L.

Argumentum: *Præceptor de Casparo cognitâ fratris ejus valetudine, jubet domum ut eum Valerius deducat.*

PRÆCEPTOR, CASPARUS.

Heus Caspare! *C.* Hem Præceptor! *P.* Quid flet frater tuus? *C.* Ægrotat. *P.* Quî scis? *C.* Satis apparet. *P.* Quo signo? *C.* Quia vomuit. *P.* Quid illi dolet? *C.* Caput et stomachus, ut dicit. *P.* Cur non recepit se domum? *C.* Non ausus est. *P.* Tu verò non audebas me admonère? Agè, duc illum tu ipse domum usque, et matri narra diligenter, ut ille se habeat. Propera, quid cessas? Duc eum lento gradu. *C.* Ducam, Præceptor.

COLLOQ. LI.

Argumentum: *Præceptor à puero patris nomine salutatus; et ubi parentes sint, quique valeant, percontatus, vicissim patri salutem nunciat.*

VINCENTIUS,

VINCENTIUS, PRÆCEPTOR.

Pater meus tibi salutem plurimam dicit. *P.* Ain' tu? quandò rure rediit? *V.* Heri tantùm. *P.* Ut valet? *V.* Optimè. *P.* Mater verò ubi est? *V.* Adhuc est in Galliâ. *P.* Ubi in Galliâ? *V.* Aureliæ. *P.* De illâ quid auditis? *V.* Esse bonâ valetudine præditam, Dei beneficio. *P.* Dominus Deus conservet eam. *V.* Ita precor. *P.* Dic vicissim patri salutem plurimam verbis meis. *V.* Faciam sedulò.

COLLOQ. LII.

Argumentum: *Quidam puer patris nomine Præceptorem in hortos invitat. Præceptor obiter aliquid docet ad mores pertinens.*

ADOLPHUS, PRÆCEPTOR.

Salvus sis, Præceptor! *P.* Auspicatò adveneris, quid nuncias? *A.* Orat te pater meus, ut animi causâ eamus unâ in hortos suos suburbanos. *P.* Ad eam rem nos invitat serenitas: et nunc sumus feriati. Sed quid illic aspectu jucundum videbimus? *A.* Varias et pulchras arbores cum suis fructibus, item herbarum et florum miram varietatem. *P.* Nihil est illis rebus hoc tempore jucundius. *A.* Est ea Dei erga nos beneficentia. *P.* Quam quidem assiduis laudibus prosequi debemus. *A.* Sed vereor, ne patri in morâ simus. *P.* Tantisper exspecta, dùm togam muto, ut sim ad ambulandum expeditior. Jam paratus sum: nunc eamus. Sed estne domi pater? *A.* Præ foribus nos exspectat. *P.* Benè res habet: vide, ut eum decenter salutes. *A.* De hoc, te docente sæpè admoniti fuimus.

COLLOQ. LIII.

Argumentum : *Magister ad prandium invitatus excusationem mittit.*

ALBERTUS, MAGISTER.

Præceptor! pater te invitat ad prandium, si tibi placet. *M.* Estne solus? *A.* Solus (opinor) præter domesticos. *M.* Excusa me illi. Jam enim aliundè invitatus eram. Age tamen illi meis verbis gratias. *A.* Nunquid vis aliud? *M.* Nihil, nisi ut maturè ad scholam redeas. *A.* Maturè, juvante Deo.

COLLOQ. LIV.

Argumentum : *Præceptor docens evocatur ex auditorio.*

ARNOLDUS, PRÆCEPTOR.

Præceptor! *P.* Hem, quid est? *A.* Sunt quidam, qui te conventum volunt. *P.* Ubi sunt? *A.* Te exspectant in vico. *P.* Nunc adibo. *A.* Atqui urgent. *P.* Præcurre tu, et eos intromitte in aream; ego te sequor. Vos interim exspectate cum silentio : mox ego adero, ut vos ad cœnam dimittam. *A.* O quàm bonum verbum!

Magistri et hypodidascali colloquium est quintum libri sequentis.

LIBER QUINTUS.

DE REBUS GRAVIORIBUS, QUÆ JUDICIUM REQUIRUNT ATQUE EXERCENT.

COLLOQUIUM I.

Argumentum ; *Nuntius lætus de Evangelio.*

AARON, BAPTISTA.

ECQUID habes novi? *B.* Accepi litteras à fratre, qui Lugduni habitat. *A.* Quandò accepisti? *B.* Heri sub noctem. *A.* Quis attulit? *B.* Piscarius. *A.* Quidnam intellexisti ex istis litteris? *B.* Omnia benè illic habere, quod ad Evangelium pertinet. *A.* Verane prædicas? *B.* Exspecta : litteras ipsas ostendam tibi à prandio. *A.* Est profectò, quod nostris fratribus gratulemur. *B.* Scilicet, quodque Deo nostro gratias maximas agamus. *A.* Id quidem præstare debemus omni tempore : sed nunc maximè, quùm audimus ea quæ ad gloriam ejus præcipuè pertinent. *B.* Utinam hoc semper habeamus in memoriâ! *A.* Communicabis igitur mecum tuas litteras? *B.* Ut promisi. *A.* Ergo post prandium. *B.* Etiam dubitas? *A.* Intereà vale. *B.* Vale et salve, Aaron!

COLLOQ. II.

Argumentum : *Agitur de Evangelio diligenter audiendo, ut Deum secundum illud colamus, et justè sobrièque vivamus. De vocibus item, justè et sobriè, quid nimirum illæ denotant.*

AUGUSTINUS, BONIFACIUS.

Cur diligenter audire debemus Evangelium? *B.* Ut discamus Deum colere ex voluntate ejus.

A. Nihil aliud respondes? *B*. Quid responderem? Nihil enim scio præterea. *A*. Nonne etiam, ut sobriè et justè vivamus? *B*. Declara mihi illa duo adverbia: quæso. *A*. Sobriè, id est, continenter: Justè, id est, in justitià, nempè ut suum cuique tribuamus. Ita fit, ut *sobriè* ad vitam cujusque privatam pertineat: *justè* autem ad charitatem, quam proximo debemus. *B*. Sed audi, mi Augustine! Nonne cultus Dei omnia illa complectitur? *A*. Probè sentis, Bonifaci! sed volui experiri, an responsionem tuam rectè intelligeres. *B*. Benè fecisti. Nam de sincero verbi divini intellectu nihil nimis dici potest. Et de hac re quidem tecum pluribus verbis libenter agerem: sed nos hora ipsa admonet, ut discedamus.

COLLOQ. III.

Argumentum: *Divinis rebus omnia postponenda sunt, sed ferè contrà fit. Homo semper homo est, nisi divino Spiritu renovatus.* Exemplum hominis, qui eadem facit, quæ in aliis reprehendit. *Turpe est doctori, etc.*

BAPTISTA, CLEMENS.

Cur non interfuisti hodiernæ concioni? *C*. Occupatus eram in scribendis litteris. *B*. Non poteras differre negotium? *C*. Urgebat tabellarii festinatio. *B*. Atqui Præceptor docet nos, omnia postponenda esse Dei negotiis. *C*. Docet quidem; neque id mihi dubium est: sed nunquàm sumus adeò perfecti, quin sæpè Deum terrenis istis postponemus. *B*. Istud malum. *C*. Pessimum verò: sed semper homines sumus, nisi Deus nos Spiritu suo immutaverit. Sed dic (quæso), fuitne frequens auditorium? *B*. Non admodùm: pro more solito. *C*. Undè fit istud? *B*. Ignoras, populum nunc esse occupatum in vindemiis? *C*. Non ignoro:

sed non possunt homines divinis rebus unicam horam impendere? *B.* De hoc non est meum reddere tibi rationem; hoc tantùm dico: *Turpe est doctori, quùm culpa redarguit ipsum.* *C.* Papæ! quantum colaphum impegisti mihi! Vale, verbum non ampliùs addam. *B.* Esto igitur aliâs prudentior.

COLLOQ. IV.

Argumentum: *Puer à patre commendatus Præceptori. Verus amor patris in filium.* Correctio necessaria puero. Pœna etiam injusta ferenda est: et quare Christus pro nobis passus immeritò. Optatum pium et sanctum. Hortatio ad diligentiam. Exemplum pueri studiosi et obedientis.

BONIFACIUS, CLAUDIUS.

Audivi patrem tuum venisse hodiè in gymnasium. *C.* Verum audivisti. *B.* Quâ venerat gratiâ? *C.* Ut pro meis alimentis Præceptori numeraret pecuniam, simul ut me illi commendaret. *B.* Nunquamne te commendarat? *C.* Imò sæpissimè. *B.* Quid sibi vult ista commendatio tam frequens? *C.* Amore vero me prosequitur. *B.* Quid tùm? *C.* Ideò cupit me diligenter erudiri. *B.* Quid si commendat, ut sæpiùs vapules? *C.* Ea est fortassè causa: sed quid indè? non propterea me diligit minùs. *B.* Undè istud colligis? *C.* Quia puero tàm necessaria est correctio, quàm alimentum. *B.* Verum quidem dicis; sed pauci ita judicant. Nemo etiam est, quin panem, quàm virgam malit. *C.* Illud est naturale omnibus; quis neget? sed tamen patienter ferenda est pœna, præsertim justa. *B.* Hæc habetur in libello morali sententia: *Quod meritò pateris, patienter fere memento.* Sed quid si pœna sit injusta? *C.* Ea quoque patienda est nihilominùs. *B.* Cujus causâ? *C.* Propter Jesum Christum, qui mortem injus-

tissimam eamque acerbissimam tulit pro peccatis nostris. *B.* Utinam id nobis in mentem veniret, quoties aliquid patimur. *C.* Præceptor id nos sæpè monet, quoties occurrit occasio : sed *surdis narratur fabula*, ut est in proverbio. *B.* Ergo demus operam, ut simus posthac diligentiores. *C.* Ita faxit Deus.

COLLOQ. V.

Argumentum : *Officium domestici apud Ludimagistrum hypodidascali.*

CLEMENS magister, DOMINICUS hypodidascalus.

Quid, quod hisce diebus inter nos egeramus, satisne cogitasti? *D.* Etiam atque etiam cogitavi. *C.* Ecquid placet tibi conditio, quàm obtuli? *D.* Maximè. *C.* Quid mensa, seu convictus? *D.* Nihil in eâ re desiderò. *C.* Quid restat igitur? *D.* Ut (si tibi non molestum est) præscribas mihi, quas operas à me tibi præstari velis. *C.* Id verò est æquissimum. Accipe igitur præcipua officii tui capita, quorum

Primum est, quotidiè manè diligenter curare, ut omnes domestici mei discipuli maturè cubitu surgant, pro ratione temporis tùm hiberni, tùm æstivi. Ubi surrexerint, ea curent, quæ ad cultum et munditiem corporis pertinent : postremò, ut adsint privatæ nostræ precationi.

Secundum, ter quotidiè in aulam deducere manè scilicet, et ante horam undecimam ac tertiam pomeridianam. Illic (nisi egomet adero) exspectare, donec aliquis ex doctoribus adfuerit : intereà curare recitandos catalogos, et precationem dicendam. Item observare sedulò, nùm quis ex ipsis doctoribus absit ab auditorio suo :

si quis aberit, mihi statim renunciare, aut ejus partes agere.

Tertium, manere cum pueris domesticis, quoties non docentur in scholis suis: intereà minores ad lectionem et scripturam instituere cæterorumque repetitiones audire, quantùm tempus et opportunitas patietur: omnes deniquè in officio retinere, admonere, arguere, objurgare, virgis etiam, ubi opus fuerit, castigare.

Quartum, feriatis diebus eos ad sacras conciones ordine deducere, ac domum similiter reducere.

Quintum, quoties ludere permissum erit, subindè observare, ne quid præter officium et bonos mores vel factis vel dictis admittant.

Sextum, suppeditare illis ex pecuniâ quam tibi in manus dabo, chartam, pennas, atramentum, et alia quædam duntaxat parvi pretii, necessaria: eaque omnia in expensorum codicem referre. Id autem Mercurii et Sabbathi potissimùm diebus fieri solet.

Septimum, quæ ad eorum libros, vestimenta, et curam corporis pertinebunt, non negligere, hoc est, interdùm ab illis librorum et vestimentorum rationem exigere, valetudinis et cultus corporis rationem habere, et alia ejusmodi in pueris, præsertim minoribus, curanda et observanda.

Octavum, docere pueros tùm in classe meâ, tùm in cæteris, præter tres superiores, si quandò necessitas postulabit.

Nonum, interdùm (si opus fuerit) me et domi et foris in privatis negotiis adjuvare.

Hactenùs audisti, quæ mihi abs te præstari vellem officia, quæque etiam ab aliis domesticis

hypodidascalis exigere soleam. Eorum tamen omnium non adeò severus exactor fuero, quin ipse, quoties per otium licebit, aliqua tibi remittam, in quibus ego quasi vicarii partes agam. Intellexistin hæc omnia? *D.* Ego verò diligenter omnia: sed unum te oro, ut ad memoriam renovandam des mihi eorum commentariolum, et simul cogitandi ac deliberandi spatium. *C.* Quantùm temporis postulas? *D.* Diem unum naturalem. *C.* Ego verò duos integros dabo. Intereà (ut cœpisti) nullo tuo sumptu nobis perges convivere et commorari, tàm liberè, quàm si esses domi tuæ. *D.* Istud non sine humanitate facis: quo fit, ut majori beneficio me devincias. *C.* Habebis à prandio, quod requiris, commentarium, quumprimùm meâ tibi manu conscripsero. *D.* Quid si mihi dictares? *C.* Malim egomet scribere, ne quid fortè inter dictandum excidat. *D.* Ut libet.

COLLOQ. VI.

Argumentum: *Studiosus quidam adolescens apud familiarem conqueritur de habitationis suæ incommoditate ad litterarum studia. Cupit in ædibus scholasticis habitare. Narrat, cur non liceat. Accenditur à condiscipulo. Consultant unà de ineundà ratione ad rem perficiendam. Consilium proponit amicus; docetque exequendi modum. Hortatur ad Deum invocandum.* Non prodest consilium nisi juvante Deo. Deus, qui dat consilium bonum, dat etiam effectum. *Exemplum, quale est supra et in colloquio bujus Libri quarto et vicesimo quarto.*

CLAUDIUS, DESIDERIUS.

Quàm doleo me non interfuisse manè repetitioni vestræ? *D.* Cur non venisti in ludum citiùs, ut ferè soles? *C.* Me miserum! non surrexi in tempore. *D.* Quamobrem? *C.* Quia nemo expergefecit. *D.* Quis te solet excitare? *C.* Hospes

noster, aut ejus ancilla: sed absente illo, aut illa sæpè obliviscitur, aut certè negligit. *D.* Ubi erat hospes? *C.* Sub auroram prodierat ad sua negotia, ut posteà rescivi. *D.* Quid hospita? nihilne curat? *C.* Quid putas eam curare? quotidiè, ex quo surrexit, semper intenta est partim curandis filiolis, partim cæteris domesticis rebus. *D.* Nullosne habes contubernales scholasticos? *C.* Prorsùs nullos. *D.* Ah! puer infelix qui neminem habes, quocum de studiis conferas! *C.* Ob eam rem mea est miserrima conditio, quantùm ego judico. Non enim possum arbitrio meo studere propter tantam mercatorum turbam, qui domum illam frequentant, et mihi toto die obstrepunt. *D.* Non habes tibi cubiculum? *C.* Quid mihi prodest habere? est enim ita conjunctum gradibus et cochlidi, ut ne felis quidem ascendat, aut descendat quin feriat aures meas aliquis strepitus. *D.* Magna profectò molestia. *C.* Illa verò multò major, quòd supra meum cubiculum est amplissimum conclave, ubi merces asservantur. Undè fit, ut horis omnibus aliquæ graves farcinæ vel importentur vel exportentur. *D.* O Deum immortalem! quomodo illic potes vivere? *C.* Quid ais vivere? equidem non vivo, sed langueo potiùs, neque unquàm mihi videor esse liber, nisi quùm sum in scholâ tecum unà et cum cæteris nostris condiscipulis. *D.* Quàm doleo vicem tuam! *C.* Utinam mihi liceret tecum habitare in his ædibus scholasticis! *D.* Nihil esset mihi jucundius, sed quid impedit? *C.* Patris vetus amicitia cum illo hospite meo. *D.* Deberes patrem admonere de studiorum tuorum incommodis. *C.* Sæpè quidem monui, et coram, et per litteras. *D.* Quid ille

respondet? C. Frustrà monetur, quasi surdo narretur fabula. D. Quid ita? C. Quia nunquàm in discendi ludo versatus est: ideòque in studiorum ratione nihil intelligit. D. Ego tamen, si mea res ageretur, omnem moverem lapidem, ut voti compos efficerer. C. Quid si Præceptor ipse ad patrem meum scriberet? D. Nunquàm istud illi persuaderes. C. Cur non? D. Quia non vult ambire quempiam, ut discipulorum turbam sibi comparet. Abhorret enim ab omni tùm ambitione, tùm avaritiâ. C. Quid igitur mihi faciendum suades? D. Unicum habeo consilium. C. Ne mihi, obsecro, reticeas. D. Ea res per amicos tentanda est. C. Idem mihi quoque aliquandò in mentem venerat, sed nunquàm ausus sum experiri. D. Quid dubitas? C. Vereor, ut hoc parum succedat. D. Rei exitus est in manu Domini: sed quid tentare nocebit? C. Tentemus sanè. Nihil enim mali (ut confido) indè potest accidere. At ego nescio, quà ratione hîc utendum sit. D. Dic mihi, non exspectas, ut brevi pater in hanc urbem veniat? C. Spero venturum propediem. D. Quandò igitur? C. Ad Kalendas Quintiles. D. Optimè est. Scin' igitur, quid sit opus facto? C. Doce, quæso. D. Fac singulatim convenias duos aut tres in paternis amicis præcipuis, qui sint viri graves et honorati: nempè, ut plus valeat eorum auctoritas apud patrem tuum. C. Benè mones, quid illis dicam? D. Narrabis diligenter omnes incommoditates studiorum tuorum. C. Nihilne ampliùs? D. Docebis insuper, quonam modo tibi provideri possit, ut tempus redimas, quod apud istum hospitem tam miserè hactenùs perdidisti: quod nisi eo remedio tibi

maturè consulatur, actum esse de tuis studiis et eorum progressu. Deniquè, ne ante destiteris monere, orare, obsecrare, donec persuaseris, ut tibi promittant, se acturos esse seriò cum patre tuo negotium. *C.* Quid si recusabunt? *D.* Vix fieri potest, ut recusent omnes. *C.* Non est verisimile, præsertim quùm sint mei amantissimi, et mihi patris nomine gratificentur adeò libenter. *D.* Ad hæc, res ipsa urgebit eos, nempè tanta studiorum tuorum jactura. *C.* Pluribus verbis opus non est. Auxilio Dei fretus aggrediar primo quoque tempore. *D.* Sed interim memor esto, ut in divinas preces die nocteque incumbas. *C.* Ipso volente Deo, id curabo pro viribus. Satis enim scio, nullum consilium mihi esse profuturum, nisi quoad ille juverit. *D.* Sed jam tempus est, ut domum te recipias, ne fortè hospes offendatur, quid cesses? *C.* Cogito, ne quid prætermiserim, de quo esses admonendus. *D.* Si quid alterutri nostrum prætereà occùrrerit, cras otiosè tractabimus. *C.* Vale igitur, mi Desideri! et perge, quæso, me tuis precibus adjuvare: quemadmodùm juvisti optimo consilio. *D.* A Domino Deo profecta sunt omnia, qui ut consilium dedit, sic dabit effectum. *C.* Ita fore confido. Iterum vale. *D.* Vale, Claudi suavissime!

COLLOQ. VII.

Argumentum: *Quidam ultrà vult venire habitatum in Gymnasio: gaudet amicus ejus, eumque ad maturandum hortatur.* Patris lenitas in filium. Consilium ex Deo profectum. *Plerique pueri habitationem in scholâ tanquam carcerem refugiunt: Improbi adolescentes à studio probos absterrent: aliquot genera exercitationis scholasticæ præcipuè in Latinè loquendo.* Hominum maledictis augetur opus Dei: tantùm abest ut retardetur. *Præceptor in scholâ severior quàm inter*

domesticos: et quare Magistri gravitate schola in officio contineatur. Disciplinæ scholasticæ bonæ. *Quibus rebus inducantur adolescentes ad amorem litterarum.* Præceptor bonus à studiosis diligatur. Disciplina severior quibus adhibenda. Mens bona et sincerum judicium à Deo. *Exemplum rarissimum adolescentis qui ultrò quærit in scholâ habitare.*

DOMINICUS, ERASMUS.

Nescis, quid mihi his diebus in mentem venerit? *E.* Quid istud, quæso? *D.* Cogito in Gymnasium me recipere. *E.* Quid! Gymnasium? habitandi causâ? *D.* Non ut inquilinus habitem, sed ut vobis convivam in mensâ Præceptoris. *E.* O utinam istud ex animo ac verè diceres! *D.* Ex nostrâ mutuâ consuetudine atque amicitiâ deberes satis intelligere, me nihil apud te, neque simulare, neque dissimulare solitum. *E.* Planè istud jampridem intelligo: sed audito ex te isto verbo, me rapuit affectus in eam exclamationem: ita prorsùs oblitus eram mei. *D.* Non aliter dictum tuum accipio: sed ad rem. Pater quidem non cogit me, sed ex vultu et verbis ejus satis video, id illi placere maximè. *E.* Nempè hoc istud est: novit pater tuus, vir prudentissimus, liberalia ingenia cogi nolle, duci facilè; sed tamen non dubito id fieri divini instinctu numinis: tu verò quid judicas? *D.* In eadem sum sententiâ: præsertim quùm ego quoque in eam partem spontè propendeam. *E.* Magnum argumentum, istud esse ex Deo consilium. *D.* Id ego crediderim. Nam qui ad eam rem coguntur à parentibus, ferè quærunt subterfugia, quibus detrectent imperium. *E.* Ego (ut fatear ingenuè) aliquandò id in me sum expertus, antè scilicet quàm ingressus essem. Quid enim censes? au-

diebam ex istis Satanæ mancipiis tot maledicta, tùm de Præceptore, tùm de disciplinâ, ut mihi viderer carcerem aut pistrinum ingredi veriùs, quàm Gymnasium. Quòd si tu quoque in aliquam ejusmodi pestem incidisses, non dubium est, quin ille manibus pedibusque obnixè conatus esset te absterrere ab isto tam sancto proposito. *D.* Nemini adhùc palàm feceram. *E.* Quod mihi dicis, non est palàm facere. *D.* Satis scio : sed mihi istud excidit ex Terentio. Nunc pergamus ad reliqua. *E.* Quid restat, nisi ut Deum preceris, et pergas gnaviter in sententiâ? *D.* Audies; de quotidiano victu in vestrâ mensâ, de Præceptoris et hypodidascali familiaritate in audiendâ prælectionum repetitione, de facilitate Præceptoris in ipso convictu, de illo à cœnâ placido studiorum certamine, de libertate colloquendi per otium de honestis rebus, de liberâ inter vos reprehensione, de his (inquam) omnibus satis multa narrasti mihi aliàs : quæ quidem valdè placent omnia : mihi tamen nihil videtur utiliùs, quàm illa perpetua Latinè loquendi exercitatio. Quis enim major est studiorum fructus? quid honestiùs? quid jucundum magis : præsertim ubi alius alium sine odio aut invidiâ liberè reprehendit. *E.* Quid, quòd victi in earum rerum certamine, pudore tantùm puniuntur, victores etiam præmio donantur? *D.* Omnes deniquè vestræ exercitationes, vel auditu ipso me delectant mirificè. *E.* Quantò magis illud diceres, si videres ista, si dùm geruntur, interesses? *D.* Ego (Deo volente) interero. *E.* Utinam propediem. *D.* Ita spero quidem : unus tamen restat mihi scrupulus, quo me facilè (si voles) liberabis. *E.* Faciam bonâ fide, si potero; sed

interim vide, ne nodum in scirpo quæras, ut anteà vidimus in Terentio. Agè, qui tandem scrupulus iste est? *D.* Suspecta mihi est vestra disciplina scholastica: non quòd velim ob id incepto desistere: sed ut alacriùs veniam et jucundiùs, ubi eâ de re te audiero. *E.* Nisi tu is esses qui (ut ego novi) me nec vanum, nec mendacem existimas, equidem mallem de hoc omninò tacere, quàm ea tibi referre, quæ sentio. *D.* Quid ita tandem? *E.* Quia difficile est ea verisimilia facere, quanquam alioqui verissima, quùm de his vulgus hominum pessima quæque dicat et judicet. *D.* Quorsùm istud quæso? *E.* Nam improborum mendaciis adeò malè audit nostra disciplina inter istos idiotas, ut mirum sit unum aliquem habitare in scholâ nostrâ velle, tametsi (quod est opus Dei) quò pejus audimus, eò plures ad nos conveniunt. *D.* Nihil opus est tam longâ insinuatione: dic mihi planè omnia: ne timeas, non me absterrebis. *Omnia percepi, atque animo mecum ante peregi.* *E.* Adverte igitur animum: dicam brevissimè, quicquid alicujus esse momenti videbitur. In primis, illud velim tibi persuadeas, Præceptorem esse nobis multo humaniorem, quàm in scholâ appareat. Tam enim familiariter versatur inter nos, quàm prudens pater solet inter liberos. Cur igitur (inquies) est palàm tam severus? Respondeo: quia sine tali severitate (ut ex ipso audivi, quùm aliquandò familiari cuidam narraret) tantâ turbâ scholasticâ, tamque variis moribus prædita, nec coërceri, nec in officio contineri posset. Suo enim quisque more, suo quisque arbitratu vellet vivere. *D.* Quin etiam miror ego mecum sæpissimè, tantam esse in totâ scholâ

reverentiam, tantum silentium, tantam deniquè modestiam. *E.* Multò magis mirarere, si unquàm vidisses scholas paganicas. *D.* Vidi aliquandò, atque consideravi diligenter. Plus est silentii in Gymnasio nostro sexcentenario, quàm quadraginta puerorum, imò triginta, in istis scholis trivialibus. Sed perge quæso : vereor ut sis orator Asianus. Jam enim incipit oratio tua quasi longiùs aberrare. *E.* Atqui etiam interpellas ipse. *D.* Nihil extra propositum dixi : sed nunc persequere. *E.* Vis, in summa dicam tibi? Disciplina hæc domestica, licet paucis improbis odiosa videatur, bonis tamen et studiosis propter utilitatem valdè placet. Nam si domi res esset dissoluta, quid nobis tutum foret contra lasciviorum et petulantium insultus? quæ nobis quies? quæ studiorum tranquillitas? Itaque disciplina ipsa veris studiorum amatoribus est perfugium et quasi propugnaculum, non secus ac nautis portus in tempestate. Deniquè quisquis est inter nos pacificus et ad rectè semper agendum paratus, is est à disciplinâ tutissimus. Nec verò id agit Præceptor, ut nos plagis et verberibus trahat ad litterarum studia : sed nos potiùs inducere nititur his maximè rebus; honestâ et liberali tractatione, benevolentiâ, humanite, facilitate morum, beneficiis, deniquè virtutis et studiorum amore. Ex quo fit, ut major pars nostrum sic affecta sit, ut illi ex animo parere studeat; eum caveat offendere, eum tanquàm parentem diligat, observet, revereatur. *D.* Alioqui discipulorum officio non fungeremini. *E.* At sunt quidam verberones, qui nec Deum timent, nec parentes, nec verbera; qui et litterarum studia oderunt cane pejus et

angue, ut verbis utar Horatii: talibus (inquam) severa interdùm adhibetur disciplina, quia videlicet necessitas cogit. *D.* Sat habeo. Nunc enim video, quorsùm spectet vestræ disciplinæ severitas. *E.* Nimirùm ut mores bonos tueatur, malos autem aut corrigat aut expellat. *D.* Ego disciplinam istam sanè deosculor, tantùm abest, ut reformidem. Te autèm, mi Erasme! amo equidem de ista loquendi libertate, quâ mihi stimulos acriores reddidisti. *E.* Ego verò immortales gratias ago Patri cœlesti, qui tibi mentem bonam dederit, et sincerum judicium. *D.* Vale igitur, et me (si Dominus permiserit) exspecta in proximam hebdomadem. Iterum vale, et inceptum nostrum tuis precibus Christo commenda etiam atque etiam. *E.* Precor tibi noctem quietam, et somnum placidum.

COLLOQ. VIII.

Argumentum: *Tres pueri Pædagogum suum quasi de improviso adeunt: suam quisque pronuntiat sententiam, ut ipsos ducat deambulatum: ille concedit libenter. Sic studiosos pueros tractare decet, ut sint ad suum munus obeundum alacriores.*

DESIDERIUS, ERASTUS, FRANCISCUS, FONTANUS, PÆDAGOGUS.

Quod caret alterna requie, durabile non est,
Hæc reparat vires, fessaque membra novat. Ovid.

E. *Nec me offenderit lusus in pueris: est et hoc alacritatis signum.* Quintilianus.

Fr. *Nulla res est, quæ perferre possit continuum laborem.* Quintilianus.

P. Video quorsùm spectent ista, nimirùm ut vos ambulatum ducam, sed eandem cantilenam semper ferè recantatis, ut solent vestræ aviculæ. *D.* Quid ergo vis dicamus Præceptori? *P.* Dicite

posthac suam quisque sententiam ex novo Testamento. *E.* Euge, nihil erit nobis faciliùs, habemus enim in promptu multam earum copiam. Vis ergo, Præceptor? ut jam nunc incipiamus? *P.* Sanè velim, quandò (ut ais) tanta est vobis copia. *E.* Quis incipiet? *P.* Tu, Desideri? vis honoris tui causâ hujus rei specimen edere? *D.* Id ego libenter faciam : sed Dei honoris causâ. *P.* Laudo istud verbum. Divinus enim honor et gloria omnibus in rebus est præferenda. Eia, incipe, si quid habes. D. *Nisi abundaverit justitia vestra plus quàm Scribarum et Pharisæorum, non potestis ingredi in regnum cœlorum.* Matth. quinto capite.

E. *Deposito mendacio, loquimini veritatem quisque proximo suo.* Ad Ephesios capite quarto.

F. *Filii! obedite parentibus in omnibus, hoc enim placet Domino.* Ad Colossenses tertio.

P. Euge, bonam speciem : videte, ut progressus respondeat, hoc est, ut pergatis in posterum diligenter. *D.* Qui nobis principium dedit, dabit idem successus prosperos. *P.* Ita sperandum est. Parate vos, ut prodire maturemus. *D.* Mox aderimus paratissimi. *P.* Sumite suum quisque pallium, ut prodeatis honestiùs. Sed heus pueri! *E.* Quid vis, Præceptor? *P.* Videte, ut Psalmos etiam adferatis, alicubi in umbrâ cantabimus. *E.* Ita fiet ambulatio nostra jucundior.

COLLOQ. IX.

Argumentum : *Patientia in parvis excitata paulatim crescit. Volente Deo nobis accidunt mala. Providentia Dei. Memoria fluxa eam non exercentibus. Memoriæ exercendæ ratio. Negligentia. Spiritus Dei nos excitat.* Brevis exhortatio ad excutiendam negligentiam, pigritiam, tarditatem.

FRANCISCUS, GEORGIUS.

Quo ludi genere hodiè te exercuisti? *G.* Juglandium. *F.* Ecquid lucri fecisti? *G.* Imò perdidi. *F.* Fortuna igitur tibi adversa fuit. *G.* Nescio, quæ fortuna: tantùm scio, meâ culpâ id accidisse, sed ita volente Deo. *F.* Cur Deus id voluit? *G.* Ut hinc discam ferre graviora, quùm acciderint. *F.* Quasi verò Deus lusiones puerorum curet. *G.* Curat profectò: quinetiam nihil fit in rerum naturâ sine divinâ providentiâ. *F.* Siccine philosopharis? quisnam te ista docuit? *G.* Non tutè audisti toties ex concionatore nostro? *F.* Fieri potest, ut audierim: sed quid agam; fluxa est mihi memoria. *G.* Nimirùm, quia illam non exerces. *F.* Quomodò exercenda est? *G.* Primùm diligenti attentione, hoc est diligenter advertendo ad ea quæ audimus et legimus: deindè eadem sæpè repetendo: deniquè docendo alios ea, quæ didicimus. *F.* Ista nobis sæpiùs inculcantur à Præceptore: sed me miserum! quàm supina est hæc mea negligentia! *G.* Sic sumus omnes, nisi Spiritus ille Dei nos excitet. *F.* Quid igitur faciam? *G.* Expergiscere, mi Francisce! toto animo totisque viribus ad Deum aspira: illum assiduè et pio affectu precare: vigilans esto: pravos fugito, versare cum bonis: tum moribus facillimis effice, ut eos tibi familiares reddas. *F.* Quid tandem consequar? *G.* Rogas? si te istis moribus assuefeceris, Dominus Deus suâ clementiâ tui miserebitur, brevique animum tuum immutatum senties. *F.* O quàm opportunus hic mihi congressus fuit! obsecro te, mi Georgi! ut sæpiùs colloquamur. *G.* Per me non stabit, quoties utrique licebit per otium. *F.* Gratias ago maximas. *G.* Non est quod agas; recipiamus nos in auditorium.

COLLOQ. X.

Argumentum : *De negligentiâ quidam admonetur. Admonitio ad somniculosos. Præceptorum moralium usus. Quotidiè proficiendum. Vitia naturalia.* Armis spiritualibus pugnandum cum vitiis.

FONTANUS, GERARDUS.

Non satis mirari possum te non esse diligentiorem. *G.* Quâ in re videor tibi negligens? *F.* Quòd manè ferè nunquàm ades in tempore : atque indè fit, ut penè quotidiè noteris in catalogo. Cur tu es adeò somniculosus? *G.* Mea sic fert natura. *F.* Corrige naturam istam, hoc est, naturæ vitium : quid tibi profuit Catonis nostri dictum? *G.* Quodnam quæso? F. *Plus vigila semper : nec somno deditus esto.* *G.* Ne plura, ego probè memini. *F.* Nihil prodest meminisse, nisi ad usum tuum accommodes. *G.* Utinam et hoc, et alia præcepta salubria tàm facilè ad benè vivendi usum transferremus, quàm ea facilè ediscimus. *F.* Ut verum fatear, præcipere quàm præstare multô est faciliùs. Sed tamen eniti debemus, ut vel monitis vel precibus proficiamus aliquid, et indies evadamus meliores. *G.* Qui id non facit, ejus salus desperanda est : sed nihil difficiliùs emendatur, quàm naturale vitium. *F.* Omnia ferè vitia nobis sunt naturalia : et nisi Dei bonitas servaret nos, essemus omnes sceleratissimi. *G.* Quid igitur faciendum? *F.* Fortiter cum vitiis nostris pugnandum est. *G.* Quo duce? *F.* Ipso Deo. *G.* Quibus armis? *F.* Divinis et spiritualibus. *G.* Ubi tandem inveniuntur? *F.* In Epistolâ sancti Pauli ad Ephesios. *G.* Quoto capite? *F.* Sexto. *G.* Quid si locum per me non intellexero? *F.* Non omninò intelliges, satis scio : sed Præceptor erit consulendus. *G.*

Quid si mecum adfueris? *F.* Adesse volo, certum est: verùm captanda erit opportunitas. *G.* De hoc igitur aliâs consilium capiemus. *F.* Quandò isthuc erit? *G.* Proximo die Mercurii, si tibi ita videtur. *F.* Quotâ horâ? *G.* Post meridiem primâ. *F.* Placet sententia. *G.* Nunc igitur discedamus.

COLLOQ. XI.

Argumentum: *De studiorum tempore amisso. Ejus recuperandi spes, et quibus modis id fieri possit. Viva Magistri vox.* Hortatio ad animum bonum.

GEORGIUS, HERMINIUS.

Tantùm igitur hodiè è villâ revertisti? *H.* Hodiè tantùm, idque paulò ante prandium. *G.* Atqui dixeras te futurum illic modò biduum. *H.* Ita sperabam fore, et sic pater promittebat. *G.* Quid igitur obstitit, quò minùs redieris citiùs? *H.* Mater me detinuit: tametsi etiam cum lacrymis eam obsecraram, ut me missum faceret. *G.* Sed cur te tam diù remorata est? *H.* Ut se comitarer in reditu. *G.* Quid verò agebas intereà? *H.* Colligebam fructus cum rusticis nostris. *G.* Quos fructus? *H.* Quasi non sint tibi noti, fructus autumnales et serotini, pira, mala, juglandes, castaneæ. *G.* O jucunda exercitatio! *H.* Non est jucunda solùm, sed etiam frugifera. *G.* Sed hoc malum, quòd interim quinque aut sex prælectionum fructus tibi perierunt. *H.* Non omninò perierunt, spero: curabo pro viribus, ut aliquâ ex parte recuperem. *G.* Quid facies? *H.* Describam, quam diligentissime. *G.* Quid tùm posteà? *H.* Ediscam ipsam auctoris orationem. *G.* Sed sententiam non satis intelliges. *H.* Ipsa me juvabit Præceptoris interpretatio, ut sensum magnâ ex parte assequar. *G.* Nec tamen id satis erit. *H.* Tu (si

placet) aderis mihi per otium, ut conferamus unà. *G.* Libenter equidem faciam : sed ne istud quidem sufficiet. *H.* Non habeo, quid possim ampliùs. *G.* Quantò præstitisset vivam audire Magistri vocem! *H.* Multò sanè præstiterat: sed quandò id mihi non contigit, nec meâ culpâ factum est: nihil habeo, quòd me accusem in hac parte. *G.* Rectè dicis : fac igitur habeas animum bonum. Nam quòd ego tecum pluribus verbis de hac re disputavi, non ideò feci, ut vellem te adducere in desperationem : sed totum illud profectum est ex meo in te amore singulari. *H.* Haud mihi dubium istud est : quo fit, ut majorem tibi habeam gratiam. *G.* Sed ecce, vocat nos ad cœnam tintinnabulum. *H.* Nuntius opportunus.

COLLOQ. XII.

Argumentum: *Præceptoris accusatio in vernaculè loquentes. Ejusdem ad Latinè loquendum exhortatio. Interpretatio edicti de vetito vernaculo sermone.* Malè acturi quærunt latebras. Iniquorum perversitas. Nitimur in vetitum. Doctrina Christi et timor Dei avocant à malo. Exhortatio ad rectè vivendi studium.

GERARDUS, HONORIUS.

Adfuisti matutinæ præcationi? *H.* Adfui : tu verò ubi eras? *G.* Iveram ad patrem in cauponam. *H.* Quid eò? *G.* Heri vesperi jusserat, ut se convenirem benè manè. *H.* Quî ausus es tam manè prodire, idque inconsulto Præceptore? *G.* Jam heri veniam impetraram, antequam iret cubitum. Sed dic mihi, quid ille à precatione palàm admonuit? *H.* Audivi (inquit) esse inter vos, qui sæpenumerò vernaculè fabulentur : et nemo intereà vestrûm mihi quicquam indicat : quod est argumentum consensionis omnium in eodem peccato. Hæc fuit accusationis summa:

deindè in eam sententiam multa dixit, quæ meminisse non potui. G. Sed quæ tandem fuit conclusio? H. Quamobrem (inquit) admoneo vos, ut alius alium ad latinè loquendum cohortemini diligenter, et eorum nomina, qui parere noluerunt, ad me quamprimùm deferatis, ut huic malo remedium adhibeam. G. Nullum igitur verbum licebit efferre vernaculum? H. Quantùm ex verbis ejus colligere potui, non ita rem intelligit. Non enim, ut scis, usquè adeò est severus exactor, ut statim puniat, si cui verbum aliquod inter colloquendum exciderit. G. Aliquoties (ut memini) palàm dixit, edictum suum ad eos demum pertinere, qui cum Latinè sciant, tamen semper latibula quærunt, ut vernaculè fabulentur, idque de rebus ineptissimis. H. Ea est quorundam pertinacia, ut malint sæpissimè vapulare, repugnando præceptis honestissimis, quàm laudari atque etiam diligi obsequendo. G. Meministi audire ex ipso Præceptore: *Nitimur in vetitum?* H. Memini: atque adeò est verissimum: tamen qui doctrinam Christi libenter amplectuntur, non studiò peccant, neque malitiâ. G. Istud præstat verus ille timor Domini. H. Tales igitur, quoad licet per naturæ infirmitatem, sedulò cavere nituntur, ne quid scientes faciant, dicant aut cogitent, quò Deus vel minimùm offendatur. G. Ergo studeamus et nos idipsum cavere: studeamus rectè vivere, et Dei nostri parere voluntati: non modò ne vapulemus, sed magis, ut illi optimo Patri nostro placeamus. H. Ita fiet, ut verè simus non tenebrarum, sed lucis filii. G. Sed de his aliâs pluribus: nunc ad disputationes recipiamus nos. H. Ecce, vocat signum.

COLLOQ. XIII.

Argumentum : *Discessurus quidam ante vacationem scholasticam, reprehenditur à condiscipulo.* Consilia humana à Deo reguntur. Sua cuique tractanda scientia. Modestè sapiendum.

HERMINIUS, JACOBUS.

Tu igitur cras (ut audio) discessurus es. *J.* Cras, si Dominus permiserit. *H.* Eho cur tam citò? *J.* Urget me pater. *H.* Imò tu urges patrem. *J.* Itane tibi videtur? quomodò patrem urgere possum? *H.* Assidua missione litterarum. *J.* Tantùm semel scripsi instare vacationem scholasticam. *H.* Quandò misisti litteras? *J.* Hebdomade superiori. *H.* Quo die? *J.* Veneris. *H.* Quid facies domi? *J.* Instat vindemia : interim colligendi sunt fructus arborum. *H.* Poteras exspectare dimissionis diem. *J.* Nescio, quandò sit futurus. *H.* Spero fore ad finem proximæ hebdomadis. *J.* Sed istud non est in nostro situm arbitrio. *H.* Ne in Præceptoris quidem. *J.* Cujus igitur? *H.* Solius Dei, qui hominum consilia suo nutu gubernat. *J.* Atqui Satanas videtur interdùm gubernare. *H.* Quantùm Deus ipsi permittit. Sed ista sapientioribus relinquamus. *J.* Tutius est : monet enim proverbium : *Ne sutor ultra crepidam.* *H.* Sæpè istud ex Præceptore audivimus. *J.* Idem quoque non semel docuit nos illam Pauli sententiam : *Noli altum sapere ; sed time.* *H.* Illud etiam frequenter habet in ore : *Altiora tu ne quæsieris.* *J.* Sed audin' tu ad cœnam signum dari? *H.* Adhuc pulsat aures meas tintinnabulum. *J.* Eamus in aulam, ne desimus precationi. Cras ante discessum te salutabo.

COLLOQ. XIV.

Argumentum : *In vacatione scholasticâ studiosi adolescentes libenter quidem relaxant animos, non tamen omninò cessant, nec otio ille per ignaviam abutuntur.* Fides etiam inimico servanda. Agendi affectus addit celeritatem. Solus Deus suorum ductor. Exemplum studiosis observatu dignissimum.

HONORIUS, JUSTUS.

Fuistine hodiè in Gymnasio? *J.* Ubi ergo fuissem? tu verò quid agebas? *H.* Eram domi occupatus. *J.* Id evenit præter morem tuum, soles enim abesse rariùs. *H.* Quàm possum rarissimè. Quid autem actum est? *J.* Nihil prorsùs. *H.* Ergone remissionem habemus? *J.* Certò. *H.* Quamobrem? *J.* Propter mercatum hodiernum. *H.* Quis dedit? *J.* Ludimagister, permissu tamen Rectoris. *H.* Quid concessit? *J.* Vacationem ab omni munere scholastico. *H.* An in totum diem? *J.* A manè ad occasum usquè Solis : tametsi diligenter et multis quidem verbis admonuit, ut in otio de negotio cogitaremus, ne cras in ludum veniremus imparati. *H.* Quid igitur nos? hoccine abutemur otio? *J.* Id verò ætatem nostram decet minimè. *H.* Tu ergo quid paras facere? *J.* Me recipere in museolum : nisi fortè tibi magis placet, ut sesquihoram aliquò prodeamus ambulatum. *H.* Egone recusarem? imò nihil est quod nunc magis velim. Nam et nos intereà tractabimus aliquem sermonem litterarium, et simul corpus exercebimus. *J.* Eamus igitur extra muros. *H.* Quònam? *J.* Usquè ad ripam lacûs. *H.* Valdè istud mihi arridet : sed tu (si placet) me exspectabis. *J.* Quandiù? *H.* Tantisper dùm crepidas eo mutatum calceis. *J.* Ubi vis exspectari? *H.* Ad portam Franciscanam. *J.* At vide ne me fallas.

H. An

H. An ego amicum fallerem, quùm sciam etiam inimico servandam esse fidem? *J.* Abi, festina: ego, dùm te operior, aliquid interim legam. *H.* Salve Justi? *J.* Quis iste salutator? *H.* Ecce, redii. *J.* Eho tam citò! mihi videris volasse. *H.* Nimirùm affectus ipse pedibus alas addidit. *J.* Eamus nunc, ducente Deo. *H.* Solus Deus est, qui suos ducit ac reducit. *J.* Maturemus, satis longè hinc lacus abest. *H.* Tantò meliùs prandebimus: perge.

COLLOQ. XV.

Argumentum: *De exercitationibus post vacationem scholasticam revocatis. De classium probatione ante promotiones. De spe præmii. De eadem in adversis rebus. De fructibus autumnalibus. De maximo vini proventu. De abusu vini in summâ copiâ. De admonitionum contemtu. De iis, qui se dociles præbent ad verbum Dei audiendum.*

JACOBUS, LAMBERTUS.

Salve Lamberte optatissime! *L.* Salve et tu vindemiator jucundissime! *J.* Quomodò se habet schola? *L.* Optimè. *J.* Jamne redierunt multi? *L.* Vix quarta pars nunc abest. *J.* Quid agitur? *L.* Docetur, legitur, scribitur, repetitur. *J.* Ista sunt generalia et quotidiana; sed quid fit in nostra classe? *L.* Idem quod fit in cæteris, et quod fiebat ante vacationem. *J.* Ergone jam seriò habentur prælectiones? *L.* Jam ab hinc octo dies. Nam quid aliud fieret? *J.* Solebamus per aliquot dies exerceri in iis repetendis, quæ anteà didiceramus. *L.* Tribus diebus totis nihil aliud actum est. *J.* Quid probatio? jamne incepta est? *L.* Hui, incepta! propemodùm finita est: cras sexta classis interrogabitur. *J.* Me miserum! exclusus sum à præmio. *L.* Etiamne præmium sperabas? *J.* Quidni

sperarem? unicuique sperare licet, præsertim studioso. *L.* Malim ego nihil sperare. *J.* Quid ita? *L.* Nam si nihil contigerit, nulla mihi erit frustratio, neque molestia: sin consequar aliquid, id ego in lucro deputabo. *J.* Nunquamne legisti: *Vivere spe vidi, qui moriturus erat?* *L.* Imò verò legi, et memoriâ teneo: sed hîc nihil ad propositum. *J.* Cur nòn? *L.* Quia illic loquitur Ovidius de spe illâ, quæ in rebus adversis retinenda est, quem sensum expressit Cato noster hoc disticho:

Rebus in adversis animum submittere noli;
Spem retine: spes una hominem nec morte reliquit.

J. Tu igitur nihil speras? *L.* Spero vitam æternam. *J.* Dicebas modò sperandum esse in adversis rebus. Quæ tibi sunt adversa? *L.* Ea, quæ me oppugnant quotidie. *J.* Quæ tandem sunt illa? *L.* Propria caro, Satan, et improbi homines, qui me injuriis afficiunt. *J.* Ex quo tempore factus es Theologaster? *L.* Nec sum Theologus, nec Theologaster: sed quod dico, id ego didici è sacris concionibus. *J.* Laudo equidem: sed age, dic mihi seriò, estne acta classis nostræ probatio? *L.* Jam tibi seriò dictum puta. *J.* Dolet mihi non interfuisse. *L.* Si citiùs venisses, quid agebas? *J.* Mater me coëgit vindemiæ exitum exspectare. *L.* Credo, sed tu tua voluntate coactus es. *J.* Ut fatear ingenuè, libenter exspectavi: sed quid ages? homines sumus, ut ajunt. *L.* Imò pueri. *J.* Sed vix credas, quàm sit jucundum rusticari, præsertim ubi tanta est omnium fructuum affluentia. *L.* Estne vobis magnus vini proventus? *J.* Tantus profectò ut majorem vidisse non meminerim. *L.* Quid ajunt rustici in hac tantâ uber-

tate? *J.* Nihil aliud quàm potationes et crapulas crepant; quin etiam vino jam perindè abutuntur, quasi aqua fontana sit. *L.* Ea est stultæ plebis dementia, ut Dei beneficiis nunquàm rectè uti sciat. *J.* Scilicet illud est, quod dicitur: *Nunquàm sapiunt stulti nisi in angustiis.* *L.* Ergo plectuntur meritò. *J.* Quid quod admonitiones etiam irrident? *L.* Sunt qui nullam omninò ferre possunt: quin benè et comiter etiam monentibus irascuntur. *J.* Audi aliquid gravius: fuerunt, qui mihi verbera minarentur, quùm eos humanissimè admonerem. *L.* Illud mihi novum non est. Nam et quidam mihi aliquando pugnum intentavit: quòd nisi veritus esset mei patris auctoritatem, profectò vapulassem acerrimè. *J.* Sed omittamus eos, quia cæci sunt, nec tamen se tales esse intelligunt: jactant se probè callere, quid sit Evangelium, quùm revera Evangelio adversentur. *L.* Si verbi divini Ministros et pastores suos non audiunt, quî putas fieri posse, ut nos audiant? *J.* Sequamur ergo, quod præcepit Christus: *Nolite sanctum dare canibus.* *L.* At sunt quidam simplices et benevoli, qui auditione verbi divini mirum in modum delectantur: hi sunt, quos docere est jucundissimum. *J.* Quàm gaudeo, quoties in tales incido! ut ego illos complector libenter! *L.* Nec immeritò. Nam ubi eos docueris, tùm demùm frueris laboris tui fructu, non sine voluptate maximâ. *J.* Sed nos quid cogitamus? non vides, ut nox ferè nos oppresserit? *L.* Discedamus igitur: et cras (si Dominus permiserit) pluribus verbis agemus unà de studiis alacriter repetendis.

COLLOQ. XVI.

Argumentum : *Ludovicus à Præceptore deprehensus in delicto amicum Justum consulit, quo remedio pœnas evadat. Deo volente adversa nobis accidunt. Falso nobis adscribimus, quæ soli Deo tribuenda sunt. Cupediæ tentant pueros. Magistri in pueris deprehensis prudentia : Excusationes frivolæ. Pœnarum metus ad remedium quærendum impellit. In adversis ad Deum imprimis confugiendum est. Consilium sine Deo nihil prodest. Salus omnis à Deo speranda. Præceptoris prudentia in tractanda ingeniorum varietate. Consilium utile ad pœnas evadendas. Occasio captanda in adeundis hominibus.* Exemplum fidelis amicorum consilii in rebus adversis.

Justus, Ludovicus.

Quid est, quòd ita te tristem video? *L.* Me miserum! vix sum compos animi, ita sum timore perculsus. *J.* Quid (inquam) istud est? *L.* Præceptor nos deprehendit. *J.* Quâ in re? furtone? *L.* Ah! minimè gentium. *J.* In quo igitur? *L.* In secretâ compotatione. *J.* Indignum facinus. *L.* Heu me miserum, me miserum! quid agam? *J.* Ah! ne te afflictes tantoperè : qui aderant tecum? *L.* Fluvianus et Forensis. O perditos, qui me huc impulerunt! *J.* Ubi id factum fuit? *L.* In cubiculo Fluviani, quòd utinam hodiè è lecto non surrexisset? *J.* Quomodò tandem deprehensi estis? non erat obseratum cubiculum? *L.* Imò erat : sed (ut scis) Præceptor claves habet omnium conclavium : prætereà putabamus illum in conventum hodiernum fratrum accessisse : alioqui pessulum obdidissemus ostio. *J.* Utcunque res habet, Deo volente accidit. *L.* Sic omninò sum persuasus : sed ferè ita solemus nostra omnia, sive bona sive mala, vel prudentiæ nostræ attribuere, vel imprudentiæ. *J.* Quâ occasione compotationem istam occœperatis? *L.* Illi duo (quod

satis nosti) non sunt convictores. *J.* Quid tùm? *L.* Domo allatæ fuerant eis ad victum nescio quæ cupediæ : quæ utinam in viâ periissent! *J.* Sed noluit Deus : perge. *L.* Et quia illos interdùm per otium doceo, heri post cœnam ad istas epulas me invitarant in hodiernum jentaculum. *J.* Tibi infaustum jentaculum : sed quid eratne caninum? *L.* Imò plus satis erat vini. Habent enim vini doliola in cellâ Præceptoris. *J.* Quid Præceptor, ubi vos sic epulantes vidit? annon excanduit gravissimè? *L.* Nihil prorsùs commotus est : sed subridens, volo, inquit, esse de isto symposio, si placet. *J.* O molestum convivam! quid vos? *L.* Attoniti omnes obmutescimus. Nam eo dicto statim se proripuit. *J.* Omnia signa video hìc esse pessima. *L.* Quis ita non judicet? *J.* Oportet Præceptorem alicundè rem olfecisse. *L.* Suspectus est mihi quidam, qui nos indicaverit. *J.* Quem suspicaris? *L.* Dicam tibi post rei exitum. *J.* Quod invenietis huic malo remedium? *L.* Nescio; valdè stupemus omnes : tametsi duo illi convivatores mei nihil videntur esse solliciti. Habent enim in promptu causam. *J.* Quid tandem causari queunt? *L.* Iveramus jentatum, inquient : quia manè, quùm cæteri jentarent, eramus cum parentibus, qui heri nobis attulerant alimenta. *J.* Istud quidem est aliquid : sed non tamen sic pœnas evadent. *L.* Cur non? *J.* Quia id fieri debuit in triclinio palàm, non autem clanculùm in cubiculo. Illud etiam causam gravabit, quòd te, cùm sis convictor, quasi ad crapulandum abduxerint : quod quidem ipsi Præceptori est maximè odiosum; tua tamen causa est longè pessima. *L.* Cedò igi-

tur, quid faciam, mi Juste? *J.* Agè conferamus consilia, quibus (si fieri potest) absolvaris. *L.* Nihil est, quòd à me exspectes in eo genere. Neque enim consilii locum habeo, neque ullam remedii copiam. Sed tu, obsecro, explica vires ingenii tui ad me citò juvandum. Animus pendet mihi: instat pœna, satis vides: ea (nisi quid impediat) post cœnam exigetur. *J.* Id nequaquàm fiet, quùm enim crimen publicum non sit, non erit pœna publica. *L.* Sive publicè, sive privatim id futurum est, non differetur. *J.* Rectè judicas. *L.* Id causæ est, quamobrem nunc ad opem tuam confugerim: quòd si me deseris, actum est: dabo pœnas gravissimas. *J.* Ad Deum potiùs confugiendum fuit, sine quo nullum valet consilium: à quo item salus omnis et petenda et speranda est. *L.* Res est manifesta satis: et ego priusquàm te audirem, non prætermisi precandi officium: sed tamen vult ille pater clementissimus, ut iis utamur auxiliis, quæ nobis offert ipse, et quasi in manum dat. Quare te oro per nostram arctissimam necessitudinem, ut consiliô tuo nunc mihi succurras. Hìc non est cessandi aut tardandi locus: huc igitur vires tuas intende: hanc causam suspice, obsecro. *J.* Quandoquidem sic instas, ut vim adferre quodammodò videaris, dicam ex animo et verè, quod sentio. Nostin' Præceptoris ingenium? *L.* Novi (opinor) ex parte aliquâ. *J.* Ergo memoriâ tenes, nihil esse illo clementius, iis quidem, quos videt summissos esse, et culpam ingenuè confiteri: superbis autem et contumacibus vix aliquid potest ignoscere. *L.* Egomet ista non semel observavi. *J.* Scin' igitur quid facies? *L.* Dic mihi quæso. *J.* Dùm tua res adhuc integra

est, tibi suasero, ut hominem solus adeas in museum, et orationem habeas in hanc sententiam : En ego, Præceptor humanissime! graviter peccavi, fateor : sed (ut scis) prima est noxa, quam admiserim. Nunquàm enim anteà quicquàm admiseram, quod flagris dignum videretur. Quamobrem, clementissime Præceptor! hanc primam culpam (si tibi placet) pristinæ integritati meæ condonabis. Quod si unquàm posthac recidero, causam non dico, quin plectar severissimè. Hac aut simili oratione illum (ut spero) exorabis. *L.* O consilium prudens et opportunum! *J.* Utere, si tibi videtur, tale certè est, quale mihi dare vellem in ejusmodi malo. *L.* Sed unum restat, de quo sum sollicitus. *J.* Eho! quid restat? *L.* Non potero tam breviter et commodè dicere in conspectu Præceptoris, quàm tu nunc dixisti. *J.* Non debes adeò de verbis meis esse sollicitus, modò teneas sententiam. *L.* Propemodùm teneo. *J.* Benè habet : scribe nunc crasso modo, ut poteris; deindè conferemus unà : posteà edisces ad verbum diligenter. *L.* Hoc nihil est neque tutius, neque certius : sed quo tempore censes illum adiri posse opportunè? *J.* Quumprimùm videbis eum à prandio se recipere in bibliothecam : aut si fortè (ut solet) ambulatum in horto solus iverit, tunc illum statim sequere. *L.* Quonam utar exordio. *J.* Non opus est alio, quàm quo apud illum uti solemus omnes. *L.* Quod est illud? *J.* Præceptor! licetne pauca? *L.* Benè vertat Deus omne consilium tuum. Nunc eo scriptum quod dixisti, deindè te revisam. *J.* Matura : nam instat hora prandii.

COLLOQ. XVII.

Argumentum : *De moribus adolescentis ingenui tam absente patre quàm præsente. De quinto Decalogi præcepto. Locus Pauli de honore liberorum erga parentes.* Exemplum simulatæ repugnantiæ ad eliciendum colloquium.

LAMBERTUS, MARTINUS.

Pater tuus (ut accepi) rediit è Gallia. *M.* Rediit sanè. *L.* Quandò? *M.* Die Lunæ vesperi. *L.* Adventus ejus non tibi molestus fuit? *M.* Quid molestus? imò verò jucundissimus : Sed cur istud rogas? *L.* Quia forsitan illo absente liberiùs vivendi tibi est potestas. *M.* Nescio, quàm mihi libertatem narres. *L.* Potandi, ludendi, cursitandi. *M.* An igitur putas me nihil aliud agere, dùm pater abest? *L.* Sic ferè solent omnes. *M.* Dissoluti quidem. Nam quod ad me attinet, absente patre sic vivo, ut eo præsente. Non poto, sed bibo, quantùm satis est : ludo, quùm tempus postulat : non discurro, sed cum bonâ matris veniâ in publicum prodeo, quùm aliquid habeo negotii. *L.* Etiamne matri tantoperè subditus es? *M.* Æquè ac patri, quid enim putas? nonne de utroque æquale est præceptum Domini? L. *Honora* (inquit) *patrem tuum et matrem tuam.* *M.* Quid Ethnicus ille auctor distichorum moralium?

Dilige non ægra charos pietate parentes :
Nec matrem offendas, dùm vis bonus esse parenti.

Quid Paulus noster? *Filii! obedite* (inquit) *parentibus in Domino.* Nonne parentis nomine pater et mater continentur? *L.* Istud à Latinis observatur auctoribus. *M.* Quinetiam si quod esset reverentiæ discrimen, videremur optimo jure plus debere matribus, ut quæ dolores tantos ac

labores propter nos pertulerunt. *L.* Novi ego ista : et quæ dixisti, placent mihi omnia. *M.* Cur ergo mihi repugnabas? *L.* Ut ea quasi repugnantiâ nobis accerserem sermonis materiam. Nam (ut tutè nosti) Præceptor sæpè nos exhortatur, ut nostrum otium in ejusmodi sermonibus impendamus. *M.* Bonum sanè otium, quod honesto in negotio consumitur. *L.* Huc pertinet illud Africani apophthegma, qui dicebat : *se nunquam minùs otiosum esse, quàm quùm otiosus esset*, ut ex Cicerone didicimus. *M.* Sed jam tempus monet, ut huic sermoni finem imponamus. *L.* Rectè mones, fortassè enim tuâ causâ cœna tardatur domi. *M.* Plura (si Dominus permiserit) in proximo congressu. *L.* Precor tibi noctem prosperam. *M.* Et ego tibi placidam per membra quietem.

COLLOQ. XVIII.

Argumentum : *Quidam consolatur amici desiderium ac dolorem de patris absentiâ.* Exemplum charitatis in afflictis consolandis.

LUDOVICUS, MARCUS.

Subtristis mihi videris, Marce! quid rei est? *M.* Dies noctesque de patre absente cogito : et ob eam rem interim mœrore conficior. *L.* Quam pridem abest? *M.* Quatuor ab hinc menses. *L.* Nihil ad vos intereà scripsit? *M.* Ex quo discessit, ne verbum quidem audivimus. *L.* Fieri potest, ut scripserit, sed ut litteræ interciderint, aut fuerint interceptæ. *M.* Quod dicis, verisimile est : Nam anteà, ubicunque esset, solebat nobis scribere. *L.* Nonne hac æstate iverat Lutetiam? *M.* Eo certè consiliô tunc sese in viam dederat. *L.* Confido salvum esse.

M. Ego quoque non diffido : sed non ideò meus allevatur dolor. *L.* Quid ait mater? *M.* Ferè semper lamentatur : indè fit, ut mihi dupliciter ægritudo. *L.* Sed tamen non usquè adeò te macerare debes. Potiùs enim de illo benè sperare oportet, quàm te sic macerare. Quid enim sunt quatuor menses? quotula est pars eorum, qui tot annos domo absunt, interim jactati per varios casus, per tot discrimina rerum? *M.* Sed quid me consolantur aliorum casus et pericula? *L.* Vide tamen, ne sis nimiùm delicatus, qui patris desiderium tantillo tempore ferre non queas. *M.* Ferrem equidem æquo animô, modò illi benè esse saltem intelligerem. *L.* Cui potest esse malè, qui in Deo spem omnem collocavit? *Sive enim vivimus, sive morimur, Dei semper sumus*; ut divus Paulus ait. *M.* Nihil dubito istud esse verissimum : sed ea est carnis hujus infirmitas. *L.* Quid faceret igitur, qui in Christo spem nullam habet? *M.* Nescio. *L.* Sed cave tamen, ne istâ tuâ impatientiâ Deus ipse offendatur. *M.* Delictum meum subindè agnosco, et supplex imploro veniam. *L.* Facis, ut debes. Sed audi, quæso, quid mihi nunc in mentem venerit. *M.* Quid istud est? *L.* Quid si pater tuus navigaverit in Britanniam negotiandi causâ? illic enim nunc est libertas maxima. *M.* Quam libertatem dicis? *L.* Evangelii, quod illic auditur liberrimè. *M.* Ain' tu Evangelium nunc esse in Britanniâ? *L.* Certa res est? *M.* Atque idololatriam profligatam? *L.* Omninò. *M.* O auditu jucunda Evangelia! *L.* Imò jucundissima. *M.* Sed undè scis ista? *L.* Undè sciam, rogas? miror ego te adhuc ignorasse quod in ore est omni populo. *M.* Mirari

desines, si scias, ubi nos habitemus. *L.* Ubi, quæso? *M.* In angulo totius urbis remotissimo. *L.* Atqui putabam vobis esse domicilium in vico ad Molardum. *M.* Jam antè migraveramus, quàm peregrè pater esset profectus. *L.* Quod igitur ignorabas, nunc habeto certissimum, utque magis credas, hoc audi præterea : major pars Britannorum, qui ob Evangelium in hanc urbem, tanquàm ad asylum sese receperant, in patriam remigrant jam antè dies quindecim. *M.* O mi Ludovice! quantùm me isto nuntio de Britannicis rebus hodiè recreasti! qualem adhibuisti meo dolori medicinam! *L.* Sic solet Deus noster suis adesse in extremis angustiis. *M.* Mirùm ni pater est in Britanniâ, jampridem enim sæpiùs querebatur quod non esset tutus illuc accessus ad mercaturas obeundas. *L.* Quin etiam Britannus quidam, homo neque levis neque nugator, narrabat his diebus patri meo, se litteras certas illinc accepisse, in quibus hoc erat inter cætera, omnes undiquè ob Christi nomen profugos, in ipsâ Britanniâ excipi humanissimè, tractarique benignissimè. *M.* Quid est igitur, quòd ampliùs dubitemus? *L.* Nulla (ut audis) restat eâ de re dubitatio. *M.* Tantùm superest, ut in primis Dei optimi maximi bonitatem extollamus, quanta possimus, laude et gratiarum actione : deindè seduló atque assiduè precemur, ut sua beneficia non modò confirmet, sed etiam in dies magis ac magis augeat. *L.* Igitur, mi Marce! memineris, patris salutem ipsi Deo per Christum sæpissimè commendare, idque votis et precibus ardentissimis. *M.* Utinam ille suo Spiritu sic afficiat animum meum, ut ex imo pectore ejusmodi preces

effundere valeam, quas ipse dignetur exaudire. *L.* Votum sanctissimum modò (quod quidem credo) ex animo profectum. *M.* O mirabilem consolatorem Deum nostrum! O quantum valet in adversis rebus veri amici consilium et consolatio! *L.* Sed quò nunc is? *M.* Domum rectà propero, ut hæc matri quamprimùm nuntiem, atque ejus animum omni expleam gaudio. *L.* Faxit Deus, ut illa seriò exhilaretur. *M.* Ita precor.

COLLOQ. XIX.

Argumentum : *Nicolaus narrat Martino de inopinato patris adventu, ob falsum de morbo rumorem. Citò irascens facilè placatur. Ira puerorum brevis.* Exemplum paternæ diligentiæ in liberorum curâ.

MARTINUS, NICOLAUS.

Quâ pecuniâ emisti librum istum? *N.* Quâ censes, nisi meâ? *M.* Miror, undè habueris. *N.* Quid miraris? An tibi debeo reddere rationem? *M.* Egone exigo? *N.* Videris exigere. *M.* Non exigo, inquam, sed sic solemus inter nos familiariter et liberè fabulari, ut Latinè semper condiscamus aliquid. *N.* Ea res, fateor, plurimùm confert nobis ad Latinè loquendi facultatem. Sed nemo est tam lenis, quin interdùm subirascatur. *M.* Est, ut dicis : sed est brevis puerorum ira. *N.* Quod autem de pecuniâ rogabas, eam à patre acceperam. *M.* Quandò venerat? *N.* Abhinc octo dies. *M.* Miror, quòd eum non viderim. *N.* Non est quòd mireris. *M.* Quid ita? *N.* Quia vix sesqui horam hîc moratus est. Quùm enim de equo descendisset, meque paucis esset alloquutus, ascendamus, inquit, in tuum cubiculum, ut tecum liberiùs colloquar. *M.* Sed antequàm narres cætera, velim scire, quid sibi vellet adventus ejus tam ino-

pinatus. *N.* Falso quodam rumore (ut fit) audierat me ægrotum esse. *M.* Quid ille, quùm præter spem te valentem invenit? *N.* Mirificè affectus est gaudio. *M.* Quis dubitet? *N.* Prætereà Deo optimo maximo maximas egit gratias. *M.* Libenter hæc audio: perge quæso. *N.* Tunc me de valetudine percontatur: unà precamur, non sine gratiarum actione: tandem quærit, ecquid mihi opus sit. Opus (inquam) pater? Quâ (inquit) re eges? Libro (inquam) decem assium. Tum ille promit ex marsupio decussem: eum mihi in manum dat, et valedictô, statim conscendit equum, atque abit. *M.* Cur tibi plus dedit, quàm petiveras? *N.* Istud ineptè quæris. Scilicet ita lætus erat, quia me, præter spem, benè sanum offenderat: quòd si vel coronatum petivissem, tam facilè dedisset mihi. *M.* O quantùm debes illi summo patri, qui tibi adeò bonum patrem dederit! *N.* Ne cogitari quidem potest, quantùm debeam. Nam etiamsi malum dedisset, deberem tamen non parùm. Sed quid cessamus auditum ire prælectionem? *M.* Jam instat hora tertia. *N.* Parata sunt mihi omnia. *M.* Mihiquoque. *N.* Eamus ergo in auditorium.

COLLOQ. XX.

Argumentum: *Ab observatore monetur quidam adolescens, ut in admonendo fratre natu minore sit diligentior. Pergendum constanter in admonendis omnibus, præcipuè qui nobis conjuncti sunt. Bonæ indolis signum quoddam in puero.* Exemplum fraternæ admonitionis.

MARCUS Observator, NICASIUS.

Frater tuus semper in concione aut garrit, aut ineptit, aut aliquem incitat: ex quo fit, ut sæpè notandus sit, deindè vapulet. *N.* Quid vis

faciam? *M.* Cur non sæpè mones? *N.* Nunquàm desisto monere. *M.* Perge precor. *N.* Nihil est, quod me preceris; nunquàm cessabo, donec (volente Deo) aliquâ ex parte se correxerit. *M.* Sic usurpabis Catonis præceptum: *Quandò mones aliquem*, nosti cætera. *N.* Sed oro te, mi Marce! ut, quoties eum notaveris, id mihi renunties. *M.* Nunquàm finis esset, adeò frequens est nomen ejus in meis commentariolis. *N.* Saltem fac me semel certiorem, quumprimùm commiserit, quo sit accusandus: tum ego dicam patri, cujus verba magis timet quàm verbera. *M.* Istud non est parvum bonæ indolis argumentum. *N.* Ita spero quidem. Facies igitur, quod rogo? *M.* Ego verò, atque libens.

COLLOQ. XXI.

Argumentum: *Nicolaus Oberto arcanum commissum extorquere frustrà conatur. Amicus alter idem.* Exemplum taciturnitatis in celandis amicorum consiliis. Item in curiosos arcanorum scrutatores.

NICOLAUS, OBERTUS.

Quid consilii tractabas modò cum Præceptore! *O.* Si scire cupis, illum percontare. *N.* Cur me celas? *O.* Ut ne palàm facias. *N.* Non ideo (crede mihi) te rogo, ut id proferam; quid enim proficerem? *O.* Quamobrem igitur tam cupidè rogas? *N.* Nimirùm ut mecum tacitus gaudeam, siquid boni audieris. *O.* Itane paratus advenis, ut à me extorqueas, quod mihi uni, idque à Præceptore, creditum est? *N.* Quod mihi dixeris, surdo et muto dictum puta. *O.* Egone tergum meum in fidem tuam committam? *N.* Id profectò potes, et quidem sine periculo. *O.* Nunquàm dices tam commodè, ut istud mihi per-

suadeas. *N.* Dabo fidem, me taciturum. *O.* Etiam si ter quaterve sanctissimè juraveris, non prodam. Proindè, tu desine percontari. *N.* Hem, ubi est illa nostra amicitia? *O.* Nescis dictum illud sapientis: *Quod tacitum esse vis, nemini dixeris?* *N.* Audivi aliquoties: sed quod amico dictum sit, nemini dictum videtur. *Est enim amicus quasi alter idem.* *O.* Eadem tibi dicet, qui scire ex te volet, et item alius, qui ex illo: atque ita ad aures omnium perveniret. Itaque si me tibi posthac vis amicum esse, me missum facito. *N.* Non sum imperator, ut te missum faciam. *O.* Pergin' molestus esse? *N.* Abire malim, quàm tibi molestiam exhibere.

COLLOQ. XXII.

Argumentum: *Non est mentiendum, ne in rebus quidem levioribus. Apud Deum nullum est leve peccatum. Peccata nostra Deus in Christo condonat. Christus deprecator noster et advocatus. Nemo non peccat sæpissimè, etiam in bonis operibus. Quid agendum sit, ut peccata remittantur. Paulus veniam consequutus, et quare. Divini verbi studium inter exercitationes scholasticas annumerandum. Quorsùm in litteris humanis instituendi sint pueri.*

NICOLAUS, OBERTUS.

Ecquid hodiè precatus es domi? *O.* Cur quæris istud? *N.* Quia non interfuisti matutinæ præcationi. *O.* Quî scis? *N.* Observavi. *O.* Atqui tu non es observator. *N.* Non sum. *O.* Quamobrem igitur observabas? *N.* Quia mihi es charissimus. *O.* Quid tùm? *N.* Dolebit mihi, si vapulabis. *O.* Quid? an ego notatus fui? *N.* Etiam dubitas? *O.* Quùm recitaretur catalogus, nemo me excusavit? *N.* Nemo, quod sciam. *O.* Si me tantoperè amas (ut dicis) cur tutè non excusasti me? *N.* Quid causæ dixissem? *O.* Commentus esses

aliquid. *N.* Ergo mentitus essem? *O.* Quid indè? *N.* Sed ex verbo Dei mentiri vetitum est. *O.* Fateor : sed erat leve mendacium. *N.* Nihil leve judicandum est, quò Deus offenditur. *O.* Negare istud non possum : sed levia ista facilè remittit nobis propter Jesum Christum, qui est deprecator noster et advocatus. Nam quotusquisque non peccat quotidiè sæpissimè? *N.* Profectò nullus : quin etiam vix precamur, aut aliquid boni operamur, in quo non insit aliqua peccati species. *O.* Quid ergo futurum esset nobis, nisi Deus facilè ignosceret? undè et quotidiè precantes dicimus : *Remitte nobis debita nostra.* *N.* Nihil dubitare debemus quin remittat, si errata nostra seriò et verè agnoscamus, si ex animo petamus veniam, si fidem habeamus nobis ignosci. *O.* Quid igitur restat? *N.* Illud restat, ut neque delectemur peccatis, neque in his persistamus : neque malitiosè, scienter et de industriâ peccatum committamus. Nimis enim multa sunt, quæ per carnis infirmitatem peccamus, aut etiam per ignorantiam. *O.* Nihil dubito de peccatis illis, quæ ex carnis imbecillitate perpetramus, qualis fuit Petri abnegatio : sed quí fit, ut peccemus per ignorantiam? *N.* De hoc Pauli exemplum habes, qui scribens ad Timotheum, in priore epistolâ palàm profitetur se, quamvis Ecclesiam Dei persequutus fuerit, tamen veniam esse consequutum, quia ignorans id fecerit. *O.* Isto exemplô mihi abundè satisfecisti; nam et ego id legisse memini : sed scin' tu, quoto epistolæ capite id scriptum sit? *N.* Equidem non soleo vexare memoriam in retinendis capitum numeris, mihi hoc tempore satis esse videtur, aliquot

sententias quasi raptim annotare, quas memoriæ mandare liceat, si quid interdùm otii suffurari possim ex quotidianâ studiorum præsentium occupatione. *O.* Utinam ego quoque id facere possem! N. Quid impedit? *O.* Vix ego queo satis Præceptori facere in exercitationibus scholasticis: tantùm abest, ut aliis studiîs aliquid temporis impertiri concedatur. *N.* Satis profectò quotidiè sumus occupati: sed hæc tamen ferenda sunt, quamdiù nobis opus esse ipsi Deo et parentibus nostris visum fuerit. *O.* Ego propterea libenter fero ac tolero omnes ejusmodi labores. *N.* Quâ spe toleras? *O.* Quia futurum spero, ut primi sint gradus, quibus ad majora aliquandò perveniam. *N.* Sed de his aliàs pluribus: nunc agamus quod instat. *O.* Quid istud est? *N.* Audin' tu ad cœnam signum dari? *O.* Bonum signum nuntias; jam sentiebam esuriem. *N.* Nimirùm quia merendam prætermisisti. *O.* Utinam eâ tam facilè semper abstinere possem, quàm hodiè carui libenter. *N.* Ego verò non libenter careo, nisi occupatus necessario negotiô.

COLLOQ. XXIII.

Argumentum: *Obertus Patritio commodatum reddit cum gratiarum actione. Beneficia ultrò citròque oblata.* **Exemplum aulicæ civilitati propemodùm simile.**

OBERTUS, PATRITIUS.

Ecce, reddo tibi commodatum, et gratias ago maximas. *P.* Non est quòd agas: sed tù satisne usus eras? *O.* Satis diù usum concessisti, quæ tua est humanitas. *P.* Quoties opus erit, quæso ne parcas rebus meis. *O.* Non parcam, quandò ita jubes. *P.* Pergratum mihi feceris. *O.* Gratiam

habeo maximam; tu verò nostris vicissim utere, si quid usui fuerit. *P.* Non est quod moneas; satis meâ sponte sum impudens. *O.* Imò verecundus nimis. *P.* Esto: aliquandò tamen senties. *O.* Ita velim, benè vale. *P.* Te servet Dominus Deus.

COLLOQ. XXIV.

Argumentum: *Quidam reprehenditur, quòd animi causâ nocuerat. Peccatum per ignorantiam. Deus ad usum nostrum creavit omnia. Beneficiis Dei non abutendum. Ignoscendum puero sponte delictum confitenti. Ad precandum admonitio. Singulorum secretæ preces, perseverantia in verbo Dei.* Exemplum rarissimum pueri, qui admonitus culpam libenter confitetur.

OLIVARIUS, PAULUS.

Cur hîc dispergebas pisa? *P.* Quandò? *O.* Post prandium. *P.* Id faciebam animi causâ. *O.* Sed pisa illa undè habueras? *P.* Acceperam è conchulâ, ubi reposita erant, ut crastino die coquerentur. *O.* Debuistine animi causâ malum facere? *P.* Non putabam id esse malum. *O.* Annon est malum conculcare panem pedibus? *P.* Istud ego nollem facere. *O.* Cur nolles? *P.* Quia panis est nobis maximè necessarius. *O.* Et pisa ipsa, et cætera, quæ eduntur, Deus in usum nostrum creavit. *P.* Non ignoro: quinetiam pisis libenter vescor, si benè cocta et condita sint. *O.* Præterea vellesne abuti rebus tuis? *P.* Minimè. *O.* Tantò minus alienis debes. *P.* Istud satis intelligo. *O.* Ergo non rectè fecisti. *P.* Non rectè, fateor: non tamen animô malô. *O.* Cur igitur fecisti? *P.* Mea ineptia me ad illud incitavit. *O.* Quid indè meruisti? *P.* Plagas. *O.* Rectè dicis: sed (opinor) non ex animo. *P.* Imò certè: ne me accuses, oro. *O.* Quandoquidem sponte fateris,

non accusabo. Sic enim velle se dixit Præceptor sæpissimè. *P.* Quid ille dixit? *O.* Ut de rebus ejusmodi levioribus neminem ad ipsum deferamus, qui modò culpam libens agnoverit. *P.* Istud ergo beneficium tibi debebo, mi Olivari! *O.* Nihil velim mihi debeas hoc nomine: sed mecum precare Deum, ut à malo nos liberet. *P.* Quotidiè in scholâ quater aut quinquies palàm precamur. *O.* Quid tùm? *P.* Prætereà privatim, quoties cibus sumitur, quoties cubitum itur, quoties cubitu surgitur. Nonne satis hæc sunt? *O.* Præter illa, sæpè monet Præceptor, ut interdùm pro se quisque precandi causâ secedat aliquò in secretum locum: meministin'? *P.* Memini probè: sed (ut scis) difficilè videtur esse, ut pueri secretis precibus assuescant. *O.* Et tamen paulatim assuescere optimum fuerit. *P.* Progressu temporis Deus ipse noster ad eam rem nos incitabit atque assuefaciet. *O.* Ita fore sperandum est, si tamen, in verbi ejus tùm lectione, tùm auditione sedulò pergamus.

COLLOQ. XXV.

Argum.: *Non est malum malò, sed malum bonò compensandum.*

PATRITIUS, QUARTUS.

Licetne malum malô rependere? *Q.* Cur istud quæris? *P.* Ut iis respondere possim, qui hâc in re mihi contradicunt. *Q.* Breviter interrogasti, respondeo brevissimè: Non licet. *P.* Cur non? *Q.* Quia vetuit Christus, et post eum Apostoli. *P.* Quid igitur faciendum est? *Q.* Malum bonô compensandum. *P.* Annon satis est bonum bonô rependere? *Q.* Non satis, Christiano quidem. *P.* Quamobrem? *Q.* Nam Christianum oportet

Christum Præceptorem imitari. *P.* Quid fecit Christus in eo genere? *Q.* Sanavit eum, qui ipsi colaphum impegerat: precatus est pro iis, qui ipsum in crucem sustulerant: alia item multa fecit ejusmodi. *P.* Nihil igitur facit qui gratiam pro gratiâ rependit? *Q.* Tantùm facit, quantùm faciunt Ethnici. *P.* Quid illi faciunt? *Q.* Amicos diligunt, et referunt gratiam, à quibus acceperunt. *P.* Nihilne ampliùs? *Q.* Nihil, nam quid ampliùs exspectes ab iis, qui verum Deum non noverunt? *P.* Quid faciunt inimicis. *Q.* Quibuscunque modis possunt, eos persequuntur. *P.* Estne Christiano peccatum? *Q.* Si non licet, (ut jam tibi probavi) conclude, id peccatum esse. *P.* Atqui (ut vulgò dicitur) *vim vi repellere licet.* Quam sententiam novus quidam poëta etiam latiùs interpretatus est his verbis:

Pellere vim vi jura sinunt et vulnere vulnus.

Quid ad hoc respondes? *Q.* Istud quidem permittunt Ethnicorum leges: sed lex divina longè aliter loquitur. *P.* Quid divina lex? *Q.* Idem quod Dei verbum. *P.* Quicquid ergo fit contra Dei verbum, estne peccatum? *Q.* Procul dubio peccatum est. *P.* Potesne ista probare ex divinis litteris? *Q.* Quidni possim? nihil faciliùs. *P.* Adfer mihi (quæso) sententias. *Q.* Non credis id, quod est omnibus in confesso? *P.* Imò verò indubitanter credo. *Q.* Quid igitur opus est testimoniis? *P.* Ut contradicentibus certò respondere possim. *Q.* Rectè intelligis: sed quia non posses ex tempore memoriæ mandare, exspecta, dùm tibi describam in chartulâ, in quâ etiam fit locorum annotatio, ut possis, quibus voles, etiam digitò demonstrare. *P.* Optimum ex tempore

consilium, quanto istud mihi commodius fuerit! sic enim per otium ediscam, ut ad manum habeam, quoties erit opus. Sed quandò mihi dabis? *Q.* Cras (si libet) huc ad me revertere. *P.* Quotâ horâ? *Q.* A meridie primâ. *P.* Sat habeo, intereà vale. *Q.* Te servet Dominus Deus.

COLLOQ. XXVI.

Argumentum: *De scholasticâ societate in conferendis merendæ cibis. Auspicantur merendam à carmine in Dei laudem. Cura de pauperibus. Matrum in filios amor ineptus. Divinare ex conjecturis non est malum. Exhortatio ad divinas laudes et gratiarum actionem. Notatur voracitas in edendo. Reprehenditur abusus in verborum notione. Latinè loquendi servanda est proprietas. Ex pravâ institutione vitia contrahuntur. Deteriora pertinaciùs hærent.* Exemplum permissæ hilaritatis in christianorum conviviis.

Paulus, Quintus.

Tytire! qui patulæ resides sub tegmine mori,
Tunc hic solus eris tam lætus tamque supinus?
Q. O Melibœe! Deus nobis hæc otia fecit:
Ille Deus magnus, qui nostrum fecit in usum
Omnia, dans proprium cunctis animalibus escam:
Qui mare, qui terras, et tegit omnia, cælum
Condidit: ille opifex rerum qui summus habetur.
P. Carmina mitte loqui: nunc me liquere camenæ.
Est mihi mens alibi: cupio certare merendâ.
Q. Sed tamen hac mecum poteris residere sub umbrâ.
Namque hic (ut cernis) locus est satis amplus utrique.

P. Mittamus ergo versiculos: et merendas nostras conferamus. *Q.* Per me non stabit: scrutemur peras: age explica tuam. *P.* Exspecta parumper. Dic mihi priùs, quid habes in merendam? *Q.* Panem. *P.* Quasi verò sine pane merenda esse soleat. *Q.* Ne panem quidem pauperes semper habent. *P.* In tempore admones: ponendæ erunt

reliquiæ nostræ in eorum corbulam. *Q.* Quid si reliquiarum nihil fuerit? *P.* Saltem restabit panis, et hoc satis erit: Sed dic tandem, nunc quid habes obsonii? *Q.* Etiam dubitas? mater mea nunquàm committeret, ut me in scholam mitteret sine aliquo obsonio. *P.* Dic ergo, quid est? *Q.* Divina. *P.* Non sum vates: nec velim hanc merendæ horam in nugis terere. *Q.* Saltem periculum facies, quàm valeas conjecturis: quâ de re jam aliquid in Rhetoricis audivimus. *P.* Aut caseus, aut caro est residua ex prandio. *Q.* Neutrum. *P.* Dic sodes, ut accingamus nos operi. *Q.* Ne te diutiùs torqueam, sunt pyra precocia. *P.* Ain' tu? res nova: nondùm hoc anno videram. *Q.* Vide nunc. *P.* Quàm matura sunt! *Q.* Cur non addis etiam, quàm bona. *P.* Sed nondùm gustavi. *Q.* Satis acutè me reprehendis. Accipe et gusta. *P.* Papæ, quàm mitia, quàm boni succi! *Q.* Nonne meritò maximas gratias agere debemus nostro tàm benigno Patri, qui nobis indignis tot bona, tàm varia largitur. *P.* Qui id non facit, is est profectò ingratissimus. *Q.* Agè dum, vescamur bonis ejus cum gaudio et gratiarum actione. *P.* Jamdudùm esurio. *Q.* Sed tu nullum habes obsonium? *P.* Vide, frustum crassum vetusti casei. *Q.* Edamus primùm pyra: caseó claudemus stomachum. *P.* Sed maturemus, ne fortè hora nos opprimat. *Q.* Neutrum cessare video, certè quod ad me pertinet, non queo comesse citiùs. *P.* Ne tamen ita devores, porcorum more, ecquid pudet? *Q.* Quia dicebas esse festinandum. *P.* Maturemus, dixeram, non autem festinemus. *Q.* Ego non adeò scrupulosè inter hæc verba discrimen facio. *P.*

Vult tamen Præceptor, ut propriè loquamur, quantùm per ingenii captum licebit. Nam benè loquendo, benè etiam scribere condiscimus. Q. Contrà diligenter scribendo, consuescimus etiam rectè loqui. P. Hæc duo inter se conjuncta sunt. Sed heus otiosè (inquam) edamus : satis habemus temporis. Q. Nonne tota hæc hora ad merendam libera est? P. Hodiè quidem libera : sed tamen desinamus, ne panis deficiat nobis, et nihil reliqui fiat pauperibus. Q. Eamus ergo ad puteum, ut aliquantùm potemus. P. Hem, verborum proprietate semper abuteris : istud *bibere* est, non *potare*. Q. Quòd mihi non parcas, habeo sanè gratiam. Ex pravâ institutione primâ hæc vitia contraxi. P. Verissimè igitur Quintilianus dixit : *Hæc ipsa magis pertinaciter hærent, quæ deteriora sunt.* Meministin'? Q. Memini : sed interim juva me, ut hauriamus aquam è puteo. P. Enitere validiùs, nimiùm me laborare sinis. Q. Tantò bibes jucundiùs. P. Bibitum satis est : recipiamus nos in aulam, ne precationi desimus et actioni gratiarum. Q. Tu præcede, dùm urinam illuc eo redditum.

COLLOQ. XXVII.

Argumentum : *Simulatione quadam hîc quæsitum est colloquendi argumentum. Lex scholastica, ne pueri res suas alienare audeant. Christi exemplo adversa ferenda propter ipsum. Sine divini Spiritus auxilio nihil fieri potest boni : precibus autem illud est impetrandum.*

QUARTUS, REMIGIUS.

Vis emere hoc cingulum? R. Cur emerem? unum mihi satis est : tu verò cur vis vendere? Q. Quia sunt mihi duo. R. Nec tamen licet ut vendas, nisi vis in pœnam incurrere. Q. Quid

vetat me vendere res meas? *R.* Nihil adhuc tuum habes. *Q.* Eho! nihil? undè probas istud? *R.* Quia nondùm es tui juris, sed sub patria potestate: denique vis audire breviter, tibi istud non licere? *Q.* Maximè velim. *R.* De hoc lex est scholastica, cujus hæc est sententia: *Pueri injussu parentum, nec vendant aliquid, nec emant, nec permutent, nec alienent quovis alio modò. Qui contra fecerit, verberibus plectetur.* *Q.* Istud ego non ignorabam, sed volebam periculum facere, an constans esses in observandis legibus. *R.* Tu igitur es simulator. *Q.* In hâc simulatione nihil video esse mali, nam tu interpretaris malè. *R.* Minimè verò, nihil enim nocuisti mihi. *Q.* Quid si nocuissem? *R.* Tulissem æquó animó, ut Christianum decet. *Q.* Utinam adversa omnia sic feramus propter Christum, qui nihil non tulit salutis nostræ causâ. *R.* Feremus certè, si exemplum ejus semper nobis proponamus ob oculos. *Q.* Difficile id quidem est. *R.* Imò impossibile, nisi illius Spiritu semper adjuvemur: quod quidem assiduis precibus est impetrandum. *Q.* O quàm suavi sermone tantillum otii consumpsimus.

COLLOQ. XXVIII.

Argumentum: *Simulatâ oratione quidam condiscipulum familiariter objurgat, quòd pecuniam à patre non petierit. Condiscipuli super eâ re prudens responsum. Oblata occasio non est negligenda. Locus ex distichis moralibus. Natura tenacissimi sumus eorum, quæ rudibus annis percepimus. Beneficiorum divinorum agnitio. Jocari et irridere. Patrum prudentia in suppeditando filiis, quæ opus sunt. Pueri tractandæ pecuniæ minimè sunt idonei. Improbi pueri neque objurgationibus, neque flagris moventur. Omnis boni laus soli debetur Deo. Fallendi consilium nemo dare debet. Simulatio vultu tegitur. Honestæ confabulationes in otio utiles sunt. Latina lingua quibus adjumentis potissimùm comparetur.*

QUINTUS,

QUINTUS, RODOLPHUS.

Siccine me insciente abiit pater tuus, ut mihi non licuerit eum convenire? *R.* Cur à prandio non venisti in diversorium ejus. *Q.* Quia putabam tantùm cras illum esse discessurum. *R.* Ego quoque idem arbitrabar : sed noluit occasionem prætermittere, quæ se ex tempore obtulerat. *Q.* Adhuc ille meminit Catonis distichon illud :

Quamprimùm rapienda tibi est occasio prima;
Ne rursùs quæras, quæ jam neglexeris ante.

R. Illud opusculum sic memoriâ tenet, ut in eo videatur ætatem contrivisse. *Q.* Vide, quanta vis sit memoriæ in iis, quæ rudibus annis didicimus. *R.* Ea est Quintiliani super hac re sententia, cujus verba (ut opinor) meministi. *Q.* Memini, sed (ut ad rem) quæ fuit patri occasio, ut ante discesserit, quàm instituerat? *R.* Quidam Lugdunenses, quibuscum ad mercatum huc venerat. *Q.* Aderasne, quùm profectus est? *R.* Præstolabar illum in diversorio. *Q.* Undè scieras mutasse consilium de profectione? *R.* Eram in prandio, quùm inter ipsos convenerat, ut expeditis quibusdam reliquis in urbe negotiis, equos sub horam secundam conscenderent. *Q.* Quod superest, satis ne ex animi sententiâ rem suam fecit? *R.* Ita feliciter, ut me ob eam rem ad divinas laudes vehementer hortatus fuerit. *Q.* Tu nunc igitur (opinor) benè nummatus redis. *R.* Mene rides? *Q.* Cur ego animi gratiâ soleam irridere cæteros? *R.* Atqui ita putabam. *Q.* Longè aberrabas. Nam aliud est jocari, aliud irridere. Alterum caret vitio, estque inter amicos satis frequens : alterum est vitiosum, atque odio dignum, utpote quod ex contemptu ferè proficiscitur.

R. Ignosce igitur mihi. *Q.* Non gravis est culpa. Sed dic, rogo, nihil tibi pecuniæ dedit pater? *R.* Ne petivi quidem. *Q.* Tamen sponte dedit. *R.* Aliquantulum. *Q.* Quantum igitur? *R.* Perpusillum. *Q.* Dic sodes. *R.* Cur tam avidè inquiris? *Q.* Ut amicorum more tibi gratulor. *R.* Nihil est gratulatione dignum. *Q.* Fatere tandem, quid sit. *R.* Soli asses quinque. *Q.* Hui tantillum! O stulte, qui non petieris duos aut tres decusses argenteos! *R.* Non ausus sum. *Q.* Quid verebare? *R.* Ut planè denegaret, atque ægrè ferret, quòd peterem. *Q.* Nunquàm id fecisset: modò petendi causam addidisses. *R.* Credo equidem: sed quid causæ attulissem? *Q.* Rogas? nonne sunt res sexcentæ, quibus indiget usus scholasticus? *R.* Multæ sunt, fateor. *Q.* Tu verò, adeòne abundas rebus omnibus, ut tibi desit nihil? *R.* Imò desunt plurima: sed quibus facilè caream. Præterea satis novit pater, quæ mihi opus sunt tum studiorum causâ, tum ad victum cultumque corporis. *Q.* Novit quidem: sed alia multa sunt illi et curanda et cogitanda. *R.* Credo esse illi præcipuam liberorum curam. *Q.* Sed nimis ab eo remotus es. *R.* Sine me pervenire, quò volo. *Q.* Agè, sino. *R.* Novit etiam pater, me nondùm esse idoneum ad rectè tractandam pecuniam. *Q.* Cur non? an tu ad eam rem non satis ætatis habes, atque prudentiæ? *R.* Istinc absum longissimè. Itaque pater dedit Præceptori in mandatis, ut omnia mihi suppeditet ad usus vitæ studiorumque necessarios: ad quam rem præbet illi, quantùm satis est pecuniæ. *Q.* Esto. *R.* Ergo si quid è patre peterem, me statim ad Præceptorem remitteret; fortassis etiam irasceretur,

et me graviter objurgaret. *Q.* Facilè est objurgationem pati, modò ne sequantur verbera. *R.* Facilè est (credo) sed iis duntaxat, quos neque pudor movet, neque ulla parentum reverentia. Ego autem ipsa verbera ferre malim quàm patris irati objurgationem. Ex quo fit, ut sedulò caveam, ne quid illi præbeam causæ ad irascendum, id enim sub quinto præcepto divinæ legis continetur. *Q.* Facis, ut pium decet adolescentem. *R.* Ejus rei laus non mihi, sed soli Deo tribuenda est. *Q.* Nempè à quo proficiscitur, quicquid nobis inest boni. *R.* Faxit ille, ut quæ bona inspirat nobis, ea sequamur animò promptissimo. Sed ut ad te redeam, seriòne reprehendebas, quod nullam pecuniam à patre rogassem? *Q.* An ego te vellem ad fallendum patrem inducere? *R.* Mihi quidem non fit verisimile: me tamen ipsum fefellisti. *Q.* Quomodò? *R.* Quia seriò loqui videbaris: adeò aptè vultum verbis ipsis accommodabas. *Q.* Sed quid censes de hâc nostrâ confabulatione? *R.* Argumentum satis aptum dedisti nobis in hoc otio nostro vespertino. *Q.* Ecquid habuit sermo noster, quod reprehendisset observator, si fortè (ut solet) nos observasset ex insidiis? *R.* Nihil, ut opinor. *Q.* Profectò verum est, quod sæpè nobis Præceptor inculcat. *R.* Quid illud est? *Q.* Latinæ linguæ copiam et facultatem comparari his potissimum rebus: sæpè scribendo, confabulando, legendis auctoribus, vernacula Latinè, aut Latina vernaculè convertendo. *R.* Ergo his rebus diligenter nos exerceamus, adjutore Domino Deo, in cujus manu sita sunt studia nostra omnia. *Q.* Idem faxit, ut ejus erga nos beneficia vero cultu dignisque laudibus perpetuò celebremus. *R.* *Hoc*

opus, hoc studium parvi properemus et ampli. Hæc sit votorum summa suprema precor. *Q.* Sed audi horologium. *R.* Nos oportunè admonet: itaque desistamus. *Q.* Alioqui Solis occasus nos hic opprimet.

COLLOQ. XXIX.

Argumentum: *De quodam convivio. Qui convivæ, quæ ferculorum varietas et copia; quis ordo fuerit, etc. Notatur obiter conviviorum luxus. Gratiarum actio. Objurgatur ipse convivator de luxu.*

REMIGIUS, SAMUEL.

Quid est, quòd hodiè tam citò à patruo redieris, præsertim quùm fuerit convivium? *S.* Quid illic fecissem diutiùs? *R.* Cœnam exspectasses, ut ederes de prandii reliquiis. *S.* Satis ederam in prandio. Præterea jussit patruus, ut domum reducerem Præceptorem, quem ego ad convivium deduxeram. *R.* Quid frater tuus patruelis? cur in ludum vobiscum non rediit? *S.* A matre retentus est in unum aut alterum diem. *R.* Quamobrem? *S.* Ut illi refarciantur vestimenta. *R.* Illa est mulierum cura. Sed agè, quoniam nunc otiosi sumus, narra mihi (quæso) aliquid de convivio. S. Quid de illo scire cupis? *R.* Primùm qui convivæ fuerint: deindè quàm lautum et opiparum convivium? *S.* Convivæ fuerunt hi præcipui, quatuor syndici, subpræfectus urbis, et alii duo primæ notæ è senatorum numero. *R.* Nostine? *S.* De facie quidem; sed eorum non teneo nomina. *R.* Nulline præterea? *S.* Duo item ex patrui mei familiaribus. *R.* Quotus accumbebat Præceptor? *S.* Quotus esset, non observavi: sed erat in mediâ ferè mensâ è contrariâ parte mei patrui. *R.* Tu vero? *S.* Hui inepte, qui istud roges? Egone

homunculus cum tantis viris epularer? Satis hoc mihi honorificum fuit, quòd ministrarem. *R.* Nullæne erant mulieres? *S.* Nullæ præter uxorem patrui: quæ quidem sedebat in mensâ extremâ. *R.* Quid ita tam remota? *S.* Sic voluit ipsa, ut identidem commodiùs surgeret, propter ordinem ministerii. *R.* Quid filius? *S.* Juxta matrem assidebat. *R.* Habeo de convivis: nunc exspecto de convivio. *S.* Onus mihi valdè magnum imponis ac difficilè, maximè propter memoriam; sed quandò (ut dixisti) plusculum otii nacti sumus hoc pomeridiano tempore, dabo equidem operam, ut aliquâ ex parte expleam desiderium tuum. *R.* Pergratum mihi feceris. *S.* Ea tamen lege, ut par pari referas, si quandò dabitur occasio. *R.* De hoc nihil est, quod dubites. Incipe. *S.* At ego intereà sedere volo: quia longa est narratio. *R.* Eamus sub pergulam, ut in umbrâ commodiùs fabulemur. *S.* Audi nunc jam. *R.* Quia (ut ais) longa est narratio, dic mihi primum quotâ horâ accubitum est? *S.* Ferè decimâ. *R.* Quotâ surrectum? *S.* Pauló antè meridiem. *R.* Sedebantne omnes commodè? *S.* Commodissimè. *R.* Nunc ad rem aggredere. *S.* Accipe igitur mensæ præludia. *R.* Appone, quùm voles. *S.* In primis apposita sunt tenella crustula mellita operis pistorii, cum aromatite. *R.* Optimum sanè exordium, et ad conciliandos animos aptissimum. *S.* Omitte, quæso, istas interpellationes, ne mihi perturbetur memoria. *R.* Posthac non interpellabo, nisi si quid opus erit requirere. *S.* Sequutæ sunt pernæ salitæ, hilla infumata, lucanicæ, linguæ bubulæ, sale quoque et fumo induratæ. Atque hæc ad excitandam appetentiam, et sitim acuen-

dam. *R.* Quasi verò non satis acueretur solis æstu et fervore. *S.* Sic docti solent facere convivatores. *R.* Isthæc audio libenter, præsertim quùm exprimas omnia propriis et significantibus verbis. Perge porrò. *S.* Eodem ordine interposita sunt acetaria è lactucis capitatis, avium intestina frixa, minutalia ex vitulina, cum ovorum vitellis integris. Et hæc hactenùs de præludiis, qui missus primus fuit. *R.* Nihil interim bibitum est? *S.* Indigna homine quæstio. Quis enim vino hîc parceret? vix tres, et quidem strenuissimi fundendis potibus sufficiebamus. Sed de potibus agam posteriùs: sine me cibos expedire. *R.* Agè, sino. *S.* In secundo missu hæc ferè fuerunt: artocreas, pulli gallinacei elixi cum lactucis, bubula, vervecina, vitulina, suilla recens salsa, jus carnium ovorúm vitellis, croċô et omphaciô suavissimè conditum, aliquot item juscula ex oleribus. *R.* Hîc plus opinor fabulatum quàm esum fuisse, quia scilicet assa exspectabantur. *S.* Vix mensam attigerant, quùm illa tollere jussi sumus. Venio igitur ad tertium missum, in quo assa hæc fuerunt exposita: pulli gallinacei, pulli columbini, anserculi fartiles, et succuli, item cuniculi, armi vervecini: postremò ferina duorum generum, opere pistorio incrustata. *R.* Quid præterea? *S.* Quid hem (penè prætermisi), duæ perdices interjectæ cum lepusculo, fabæ virides frixæ, et pisa cocta cum siliquis. *R.* Nihilne piscium? *S.* In tempore admones. Erat truta ingens, quæ divisa fuerat in partes quatuor, præter caudam: prægrandis item Lucius, ad eundem modum quadripartitus. Taceo minutos pisces, et mediocres, partim elixos, partim assos aut frictos,

item cancros fluviatiles, magno omnia numerô: sed hæc magis ad ostentationem quàm ad necessitatem, de iis enim ferè nihil gustatum est? *R.* Unum mihi videris prætermisisse. *S.* Quid illud est? *R.* Nulline erant intinctus? *S.* Imò singulis propemodùm ferculis addita erant scitissimi saporis embammata, quæ coquus ipse mirò artificiô concinnaverat. Nec verò defuerunt capparides ex oleo et aceto; mala citrea, olivæ conditivæ cum suâ muriâ, acetum rosaceum, et succus oxalidis. *R.* O quot et quanta gulæ irritamenta! *S.* Adde etiam, corporis et animi impedimenta. *R.* Sed quis, quæso, fuit ultimus actus fabulæ? *S.* Tandem quùm jam nec carnes, nec pisces ullus ederet, jubet patruus apponi bellaria: in quibus hæc fuerunt præcipua; caseus recens pinguissimus, itemque vetus multiplex, scriblitæ, placentulæ, oryza in lacte cocta et benè saccharata, persica præcocia, ficus, cerasa, uvæ passæ cacariotæ, tragemata serotina, salgama multorum generum, et alia quæ nunc mihi non occurrunt. Tanta denique fuit omnium esculentorum affluentia, ut mensa ipsa vix sustineret. Quidquæris, quater aut quinquies mutati sunt orbes et quadrulæ: Cibos crassos et duriores magna ex parte integros in culinam referebamus: adeò pauci attingebant propter delicatiorum copiam. *R.* Quid confert tanta cibariorum abundantia et diversitas? *S.* Ad gravandum stomachum et morbos complures generandos. Sed quid agas, sic ferè hoc tempore vivitur. *R.* Qui talibus viris convivia faciunt, certare videntur de copiâ, de apparatu, de splendore et lautitiâ. *S.* Et tamen extant inter hujus civitatis leges quædam (ut audivi) sumptuariæ.

R. *Silent leges inter convivia*, ut obiter è Cicerone detorqueamus aliquid. S. An putas, omnes convivas illa sumptuum immanitate delectari? R. Non puto: nisi fortè sint lurcones, aut asoti, aut apiciani (ut ita dicam) ventricolæ. Cæterum quid est in causâ? S. Rogas? convivatorum non modò stultitia, sed etiam insania. R. *Maxima pars hominum morbo jactatur eodem*, ut ait Horatius. S. Sed nos hanc censuram omittamus, juxta proverbium: *Ne sutor, etc.* R. Redeamus igitur ad propositum. Quale vinum appositum est? S. Si de colore quæris, album, nigrum, fulvum, sanguineum: deque singulis coloribus vina multiplicia; si de bonitate, omnia ferè generosissima: sed in primis commendabant illud vini genus ex Burgundia, quòd vulgò vocatur Arbosium. R. Undè hoc petebatur? S. E patrui cellâ vinariâ. R. Habetné multum ejusmodi? S. Duos cados vini nigri: duos item albi limpidissimi. R. Quis fuit prandii exitus? S. Ubi videt patruus, convivas omnes penè defessos edendo, bibendo, colloquendo, tunc vinum fundi jubet singulis: omnes ad extremum potum invitat. Hinc ordine tolluntur omnia: insternuntur mensis latiora mantilia ex lino tenuissimo: datur aqua odorifera manibus leviter abluendis; ego et patruélis de more Deo gratias agimus: ipse verò patruus clarâ voce agit universo cœtui: tandem primus Syndicus convivarum nomine, satis accurato sermone, publicas agit convivatori: simul objurgat eum, quòd tam magnifico et sumptuoso apparatu convivatus fuerit. Imò (inquit patruus) mihi quæso ignoscite, quòd vos pro dignitate non satis ampliter tractaverim. His dictis surgent è

mensâ universi : magna pars valedictô statim discedit : cæteri manent stantes et colloquentes in aulâ. *R.* Quid vos intereà, qui ministraveratis ad mensam? *S.* In culinam ad prandium nos recepimus : corpus illic otiosè et ex animi sententià curavimus. *R.* Ubi erat interim Præceptor? *S.* Patruus illum seorsùm vocaverat ad colloquium. *R.* Credo, ut te et filium suum de meliore notâ commendaret. *S.* Istud est verisimile. *R.* Nescis quæ fuerit causa tanti convivii? *S.* Quid meâ scire refert? *R.* Tantò minùs igitur meâ. *S.* Rectè colligis : et sic exspectabam. *R.* Atqui non sum dialecticus. *S.* Tibi est naturalis dialectica. *R.* Eandem habent et rustici. *S.* Sed agè, dic mihi seriò, non ego te tractavi magnificè? *R.* Tali convivio nunquàm interfueram. *S.* Gaudeo stomacho tuo satis esse factum. *R.* Est Deo gratia, qui dedit nobis otium tam jucundum. *S.* Surgamus tandem, nam audio pueros à lusu discedere.

COLLOQ. XXX.

Argumentum : *Famulum herus quid et quanti obsonatus sit, interrogat, et ægrè fert, eum cibos, quibus delectari solebat, non emisse.* Exemplum prudentiæ in emendo.

RODOLPHUS herus, STEPHANUS famulus.

Fuistine hodiè in foro? *S.* Fui. *R.* Quandò? *S.* Post concionem sacram. *R.* Quid emisti nobis? *S.* Ferè nihil. *R.* Quid autem. *S.* Butyrum. *R.* Quanti? *S.* Quadrante. *R.* Tantillum! *S.* Non ausus sum ampliùs emere. *R.* Quid timebas? *S.* Ne bonum non esset. *R.* Satis prudenter factum. *S.* Cur istud dicis, here? *R.* Quia malim te esse hac in re timidiorem quàm audaciorem. Sed nunquid emisti præterea? *S.* Nihil. *R.* Eho nihilne? *S.* Nihil prorsùs. *R.* Vah, quàm parcè

nobis obsonatus es! *S.* Quid aliud emere potuissem? *R.* Quasi nescias, quibùs cibis oblectari soleam. *S.* Scio te amare caseum molliusculum, et pyra, et alios fructus recentes. *R.* Rectè dicis, cur ergo non emebas? *S.* Caseus ipse carior erat pro nostrâ pecuniolâ. *R.* Quid fructus? *S.* Alii erant non satis maturi: de aliis ego dubitabam essentne boni. *R.* Miser, non poteras gustare? *S.* Atqui istæ mulieres nihil gustari permittunt, nisi te emturum affirmes. *R.* Nihil mirum: multi enim gustarent animi tantùm gratiâ. Tu igitur esto aliâs prudentior. *S.* Quomodò? *R.* Si videris pulchrum aliquem fructum, eme aliquantulum denariolo, ut facias periculum. *S.* Quid tùm præterea? *R.* Si tibi sapuerit, tùm emito ampliùs: sin minùs, relinquito, et aliò te conferto. *S.* Bona est ista cautio. *R.* Memineris igitur, ut ipse posteà utaris. *S.* Ego, ut spero, meminero diligenter. Nunquid vis præterea? *R.* Ut cures, quæ tui sunt officii, deindè litteris incumbas.

COLLOQ. XXXI.

Argumentum: *De carnis emtione. Divinatio ex conjecturis contrà vulgi opinionem de fortunâ. Mali mores tenaciùs retinentur. Solus Deus adjutor. Linguæ lapsus ex imprudentia. Memoria exercenda. Dociles proficiunt admonitu.*

SAMUEL, THOMAS.

Undè redis? *T.* E foro. *S.* Quid emisti? *T.* Carnem. *S.* Qualem? *T.* Vitulinam. *S.* Ostende, quæso: ferè nova res est hoc tempore. *T.* Vide. *S.* Bona videtur mihi. *T.* Non falleris opinor. *S.* Quot sunt libræ? *T.* Nolunt lanii appendere vitulinam. *S.* Cur non? *T.* Propter novitatem. *S.* Vide astutiam: scilicet quisque vendit, quàm potest carissimè. *T.* Rem acu attigisti. *S.* Quan-

tùm putas pendere? *T.* Duas libras, et pauló ampliùs. *S.* Quanti emisti? *T.* Age, divina. *S.* Non sum divinus. *T.* Atqui multi divinant, qui tamen divini non sunt. *S.* Fieri potest, sed ex quibusdam conjecturis: alioqui divinatio vetita est in divinis litteris. *T.* Divina igitur ex conjecturâ. *S.* Emisti totum duobus assibus? *T.* Pauló minoris. *S.* Quanti ergo. *T.* Tenta iterum. *S.* Viginti denariolis. *T.* Nolo te diutiùs torquere de nihilo. *S.* Dic igitur, sodes. *T.* Hoc totum constitit mihi sex quadrantibus. *S.* Profectó fortuna tibi pulchrè favit. *T.* Quam mihi narras fortunam? *S.* Hic mos est loquendi. *T.* *Mos* (ut dicitur) *tyrannus est pessimus.* Atque utinam bonos mores tam studiosè coleremus, quàm obstinatè retinemus malos. *S.* Tunc meliùs se haberent omnia. *T.* Nos igitur fortunam istam ethnicis et impiis relinquàmus. Fortuna nihil est: solus est Deus, qui favet nobis, solus est adjutor et protector noster. *S.* Istud quidem certó scio, fideliter credo, et verè confiteor: sed quid agas? sæpè labitur lingua, nihil cogitante animo. *T.* Oportebat te illud meminisse: *Ne lingua præcurrat mentem.* *S.* Istud quidem didicimus è septem sapientum dictis: sed non semper occurrunt ejusmodi pulchrè dicta, licet ea mandaverimus memoriæ. *T.* Tantó igitur magis illa est exercenda, ut nobis, quùm opus est, suppetat. *S.* Isto tuo admonitu discam esse aliàs prùdentior. *T.* Sed audio signum dari: desinamus.

COLLOQ. XXXII.

Argumentum: *Aliquot nomina carnis generum. Reprehenditur imperitè loquutus. Vivarium ferarum. Hortatio ad agnoscenda beneficia Dei. Eleemosyna.* Locus ex Evangelio.

STEPHANUS, TREBATIUS.

Nunc demùm redis à foro? *T.* Quid demùm? tanta est ad lanienam turba, ut vix accedere potuerim. *S.* Quas attulisti nobis carnes in diem crastinum? *T.* Bubulam et vervecinam. *S.* Estne in foro carnium magna copia? *T.* Tanta profectò, ut mirer adeò caras esse. *S.* Nihil mirum; ut multæ sunt carnes, ita multi, qui carnes edunt quotidiè. Sed quæ potissimùm vidisti carnis genera? *T.* Vidi bubulam, vitulinam, ovillam, vervenicam, suillam, hœdinam, agninam. *S.* Nihilne amplius? *T.* Quid velles prætereà? *S.* Nihil igitur erat ferinæ? *T.* Non queò referre simul omnia: imò etiam ferinam vidi. *S.* Qualem? *T.* Cervinam et aprugnam, ô quàm pinguis est aprugna! S. O quàm ineptus es? *T.* Quid ità? *S.* Quia falleris in rerum nominibus. Nam quod in sue domestico dicitur aprugna, id in sue fero (id est apro) callum vocatur, et est in eo genere durissimum. *T.* Istud quidem audire non memini. *S.* Nunc audisti: manda (si vis) memoriæ. *T.* Tu verò doctor undè istud didicisti? *S.* Domi nostræ ferina caro res est frequentissima. *T.* Undè vobis tanta est copia? *S.* Pater habet ruri ferarum multarum vivarium, ex quo interdùm solidi apri in urbem adferuntur. *T.* Quale est vivarium istud? *S.* Locus est ferè quadrangulari formâ, amplissimus, muris altissimis septus undique, consitus multis et proceris arboribus: inter quas sunt dumeta maximè densa. *T.* Quales sunt illic arbores? utrum urbanæ, an silvestres? *S.* Silvestres ferè omnes: sed in his sunt potissimùm quercus et fagi: quarum glandè pascuntur cervi, apri, damæ. *T.* O quantas meritò gratias Deo

debetis, qui vobis largitus est tantam rerum omnium abundantiam? *S.* Non sumus immemores beneficiorum ejus : Pater enim plurima bona in pauperes erogat : quod tamen tibi uni dictum esse velim. *T.* Cur ita? *S.* Quia talia non vult prædicari. *T.* Tantò magis laudandus, quòd Christi præceptum verè sequitur, cujus verba apud Matthæum scripta sunt : *Quum facis* (inquit) *eleemosynam*, et quæ sequuntur. *S.* Quoto capite? *T.* Sexto, nisi me fallit memoria. *S.* Sed hæc hactenùs. Satis enim sumus collocuti : et jam ad disputandum convenitur. *T.* Eamus igitur. *S.* Sequere me : aut (si mavis) præcede. *T.* Ego neutrum faciam, sed unà ibimus.

COLLOQ. XXXIII.

Argumentum : *Colloquuntur pueri inter se de vindemiâ et arborum fructibus. Prudens responsio. Proverbium :* Sæpè etiam est olitor verba opportuna locutus. *Per occasionem pauca de Præceptoris in dictandis proverbiis diligentia, et pueris pædagogorum prælectione non onerandis interseruntur.*

THOMAS, VARRO.

Salve, Varro! *V.* Thoma! auspicato advenisti: valesne benè? *T.* Optimè, gratia Deo : tu verò ut vales? *V.* Rectè sanè, Dei beneficiô. Sed quandò rediisti domò? *T.* Nudius tertius. *V.* Benè habet : opportunè venisti. *T.* Nempè sciebam instare vacationis terminum. *V.* Placetne, ut otiosè aliquandiù confabulemur? *T.* Maximè, dummodò semoti simus ab hac turbâ clamosâ ludentium. *V.* Benè mones : secedamus in auditorium illud, quod est apertum. *T.* Quàm aptè hîc sedemus! Agè, loquemur liberè. *V.* Suntne paratæ vestræ vindemiæ? *T.* Omninò. *V.* Quantùm temporis posuistis in toto opere? *T.* Dies

circiter quindecim. *V.* Tu igitur semper interfuisti. *T.* Nullum intermisi diem. *V.* Quid agebas? *T.* Uvas sæpius colligebam. *V.* Verbo *colligebam* debuisti aliquid addere. *T.* Quidnam, quæso? *V.* Et edebam. *T.* Quid opus fuit? de hoc nemo dubitare potest. Quis enim fructus bonos et maturos legit, quin edat etiam ex optimis? *V.* Profectò rectè loqueris: euge, responsum laudo. *T.* Jamne putabas te os occlusisse mihi? *V.* Istud ne cogitavi quidem. *T.* Quid igitur? *V.* Non exspectabam tam promptum tàmque prudens responsum. *T.* Nihil est quod mireris. Nam ut est in proverbio: *Sæpè etiam est olitor verba opportuna loquutus.* *V.* Cui debes hoc proverbium? *T.* Magistro Juliano. Is enim dictat nobis interdùm proverbia ejusmodi, et pulchras sententias ex bonis auctoribus. *V.* Optimè vobis consulit: sed quibus horis id solet facere? *T.* Nonnunquàm à cœnâ; sæpiùs autem quùm in auditorio nihil habemus reddere. *V.* Utinam sic omnes facerent, dummodò non essent impedimentò quotidianis scholæ exercitationibus. *T.* Benè subjunxisti istam exceptionem per adverbium *dummodò*. Sunt enim quidam pædagogi, qui suis dictatis et privatis lectionibus sic onerant pueros suos, ut non possint in scholâ satisfacere. Indè fit, ut ipsi Præceptores interdùm conquerantur de talibus pædagogis. Sed quid agimus? redeamus ad sermonem institutum. *V.* Placet. *T.* Fuistine semper occupatus in uvis colligendis? *V.* Opus illud in paucis diebus absolvitur: propterea quòd ita magnus operariorum numerus ad id locari solet. *T.* Quid deindè fit? *V.* Calcantur uvæ: vinum hauritur è cuppis majoribus; eadem operâ diffun-

ditur in dolia, deindè uvæ ipsæ nondùm expressæ subjiciuntur prelo in torculari : postremò exportantur et abjiciuntur vinaciâ. *T.* Atqui non curabas ista? *V.* Imò curabam aliquâ ex parte. Nam agendis omnibus intereram, maximè ut sollicitarem operarios. *T.* Eras ergo illis tanquàm præfectus et quasi magister operum. *V.* Imò etiam revera magister operum et præfectus. Pater enim me præfecerat. *T.* Quàm gaudebas isto magisteriò! quàm pulchrum erat videre te cum tuâ gravitate aliis imperantem, alios exhortantem, alios deniquè arguentem! *V.* Profectò si vidisses me, dixisses alium esse quàm in scholâ discipulum. *T.* Ut video, non eras otiosus. *V.* Imò ut bonus pater-familiâs adhibebam sæpenumerò manus operi, ut ipsos operarios meo exemplô instigarem. *T.* Non abs re (ut apparet) pater te huic muneri præfecerat. *V.* Nempe alliis in rebus expertus erat meam diligentiam. *T.* Absit tamen verbo jactantia. *V.* Ego sic intelligo : sed liberè sic loquor, quia cum familiari meo. *T.* Sed pergamus. Quanta est vobis vini copia. *V.* Mediocris, qualis ferè hoc anno ubique esse dicitur, tametsi vinum rubellum habemus affatim, album non item. Verùm quidquid est, contenti eò sumus, et de manu Domini cum gratiarum actione recipimus. *T.* Quot implevistis dolia? *V.* Plus minùs quadraginta : sed sunt alia aliis majora. *T.* Papæ! non tibi videtur magnus proventus? *V.* Satis quidem, sed non pro ratione anni superioris. *T.* Quid refert, quantò minor est quantitas, tantò etiam pluris vendetur. *V.* Sic ferè solet evenire. Sed nonne tibi videor satis narrasse de vindemiis? Quid præterea desideras? *T.* Quoniam sic abun-

damus otiô, volo etiam aliquid ex te audire de fructibus arborum. Est enim quasi altera vindemia. Nonne habetis multos? *V.* Plenis tabulatis, quæ est Dei benignitas. *T.* Quandò collecti sunt? *V.* Quo tempore vinum faciebamus, familia colligebat. *T.* Quæ sunt vobis ejusmodi fructuum genera? *V.* Mala, pyra, castaneæ, juglandes: sed malorum et pyrorum multa est varietas. *T.* Quid cotonea? non etiam habetis? *V.* Imò habemus: sed ea sub malorum genere continentur: undè et alio nomine appellantur mala cydonia. *T.* Quid autem attulisti huc rediens? *V.* Nihil, nisi quasillum uvarum selectarum: sed singulis posthac hebdomadibus mihi afferentur plenis saccis, mala, pyra, castaneæ. *T.* Intereà da mihi, quæso, aliquot ex uvis tuis. *V.* Eamus in cubiculum meum, illic dabo tibi. *T.* Equidem paratus sum: eamus. *V.* Illic etiam agemus de repetendo ultimo in diem Lunæ colloquio. Nam, ut opinor, id Præceptor imprimis exiget.

COLLOQ. XXXIV.

Argumentum: *Olerum quorundam nomina enumerantur. Moretum Virgilianum. Lætitiæ ob rem culinariam. A puero fructus et olera carnibus præferuntur. Studiosis satis est modicum alimentum. Parentes ægrè ferunt, nisi filios in scholâ benè curatos videant. Matrum indulgentia. Parentum amor in liberos non facilè immutatur.*

TREBATIUS, VIVES.

Ubi fuisti hodiè post prandium? *V.* In hortô Præceptoris. *T.* Quid illuc iveras? *V.* Ille me miserat petitum olera. *T.* Quæ tandem olera collegisti? *V.* Vix enumerare possem omnia. *T.* Saltem quæ occurrunt memoriæ. *V.* Sed cur istud quæris. *T.* Ut interim recordemur aliqua rerum

nomina quæ parvuli didicimus. *V.* Pulchra est exercitatio, præsertim quùm aliquid nobis supperat otii. Audi igitur : collegi allia, serpyllum, porros, cæpas, nasturtium, cuminum' fœniculum, thymum, amaracum, hyssopum, apium, salviam, saturejam. *T.* Herbæ sunt olentes, quas adhuc numerasti. *V.* Sic institueram, memoriæ gratiâ. *T.* Perge porrò. *V.* Paucæ quidem restant, ut beta, cichorium, lactuca, oxalis, eruca, brassica, portulaca, plures non occurrunt. *T.* Quî potuisti tot meminisse? *V.* Præceptor mihi dederat scriptum catalogum. *T.* Et noveras omnes? *V.* Noram, alioqui eum interrogassem. *T.* At ego non novi omnes, quamvis nomina didicerim. *V.* Ego tibi plures etiam demonstrabo, quùm licebit nobis in hortum ire. *T.* Multumne attulisti? *V.* Plenum calathum. *T.* Sed de singulis quantùm? *V.* Nimis es curiosus, quid vis? de singulis attuli, quantùm opus fuit. *T.* Tametsi curiosus tibi videor, tamen hoc mihi velim respondeas. Scin' tu, in quem usum Præceptor tot olerum genera curavit apparanda? *V.* Partim ut jus benè condiretur, partim ut minutal ex oleribus fieret. *T.* Quàm benè consulebat nobis! *V.* Optimè; sed tamen ea non erat causa præcipua. *T.* Quænam igitur? *V.* Legistine unquàm Moretum Virgilii? *T.* Carmen equidem legi, sed moretum nunquàm edi nec vidi, quod sciam. *V.* At videbis spero. Nam Præceptor uxorem docuit conficere, et illa confecit ex ejus præscripto. *T.* An apponetur nobis aliquid in cœnam boni? *V.* Saltem jus carnium pingue, benè conditum, carnes optimæ, et minutal ex oleribus. *T.* Undè scis ista? *V.* Omnia vidi in culinâ,

quùm jussus essem adjuvare, præcipuè in meis oleribus repurgandis. *T.* Quid moretum? nonne saltem gustabimus? *V.* Imò dabitur nobis; nam confectum est, quod satis sit omnibus. *T.* Ista mihi sapiunt magis, præsertim æstate, quàm carnes ipsæ, aut pisciculi. *V.* Optarem profectò servari carnes in hyemem, ut totâ æstate olera et fructus esitaremus. *T.* Atqui (ut accepi) ista minùs alunt. *V.* Id ego audivi quoque aliquoties: sed quid opus est tantô studiosis alimentô? *T.* Non tantô, fateor: si tamen parentes nos viderent pallidos et macilentos, statim ejus rei culpam assignarent Præceptori; nonne sic est? *V.* Non est dubium; sed quid agas? ferè parentes (præcipuè matres) nobis indulgent nimiùm. *T.* Vera quidem dicis: sed tu interim matris indulgentiâ libentèr frueris. *V.* Quasi verò tu minùs. *T.* Ne mentiar, quod tibi adscribo, in me quoque frequenter experior. *V.* Non possumus parentum erga nos affectum, nisi nostris vitiis, immutare: tantùm caveamus eorum abuti benevolentiâ: sed imprimis laudemus illum Patrem nostrum benignissimum, qui nobis tales progenitores dedit. *T.* Ista libens audio: sed nos hora vocat. *V.* Agè, finem imponamus.

COLLOQ. XXXV.

Argumentum: *De iis, quæ in oculos incidunt. Amicus amico nullâ spe mercedis adductus oppitulatur. Oculus membrum inter exteriora nobis charissimum. Zachariæ locus de pupillâ oculi. Experientia. Jocus obliquè notatus. Jocandum interdùm, modò cum fructu. Studia nostra ad gloriam Dei referenda.*

VARRO, ÆGIDIUS.

Obsecro te, Ægidi! da mihi operam paulisper. *Æ.* Quid istud est? *V.* Nescio quid incidit mihi

in oculum, quod me habet valdè malè. *Æ.* In utrum oculum incidit? *V.* In dextrum. *Æ.* Vis inspiciam? *V.* Inspice, amabo te. *Æ.* Aperi quantùm potes; ac tene immobilem. *V.* Non queo à nictu continere. *Æ.* Mane, egomet tenebo sinistrâ manu. *V.* Ecquid vides? *Æ.* Video aliquid minutum. *V.* Exime (quæso) si potes. *Æ.* Quin jam exemi. *V.* O factum benè! quid est? *Æ.* Cerne tu ipse. *V.* Est mica pulveris. *Æ.* Et quidem usquè adeò pusilla, ut vix cerni possit. *V.* Vide quantùm doloris adferat oculis res tam exigua! *Æ.* Haud mirum quidem. Nullum enim è membris exterioribus oculo tenerius esse dicitur. Indè etiam fit, ut experiamur nihil esse nobis charius. *V.* Hoc Deus approbat, quùm de suâ in nos charitate loquens apud Zachariam 2° cap. sic ait : *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* *Æ.* O immensam Dei bonitatem, qui nos tantoperè charos habet! *V.* Non mihi rubet oculus? *Æ.* Aliquantulùm; nempè quia fricuisti. *V.* Credin' tu adhuc mihi dolere? *Æ.* Quidni credam, qui toties talem molestiam sum expertus? V. *Experientia est rerum magistra.* *Æ.* Ita vulgò dicitur. *V.* Quid pretii dabo isti medico pro labore. *Æ.* Quantùm pacti sumus. *V.* Brevis est conclusio : ergo nihil, sed tamen habeo tibi gratiam; atque utinam detur referendæ locus. *Æ.* Quin potiùs avertat Deus. *V.* Benè correxisti; dixeram imprudenter, at sine dolo. *Æ.* Sic accepi; sed interim jocari licet, præsertim ut in Latinâ linguâ nos exerceamus. *V.* Faxit Dominus Deus, ut omnia studia nostra ad gloriam ipsius referantur. *Æ.* Faxit precor.

COLLOQ. XXXVI.

Argumentum : *Reprehenditur negligentia in cultu corporis. Excusatur à penuriâ rei nummariæ. Verecundia in petendo. Mediocritas et modus. Verecundiâ ubi sit utendum. Hominum societas. Abusus in rebus. Hortatio ad petendi fiduciam.* Exemplum admonitionis liberæ inter familiares.

VIVES, ALEXANDER.

Demiror tuam negligentiam. *A.* Quâ in re tandem? *V.* Quòd te non curas diligentius. *A.* Ego verò me curo fortassè nimis. Satis edo, bibo, dormio, quæ est Dei erga me benignitas; præterea pecto capillum, lavo manus, faciem, dentes, oculos, et hæc manè præcipuè, quinetiam quùm tempus postulat corpus exerceo, relaxo animum, et ludo cum cæteris, quid vis ampliùs? *V.* Mittamus ista : non ea sunt, quæ in te reprehendo. *A.* Quid igitur? *V.* Circumspice vestimenta tua à calce ad verticem : nihil integrum invenies, omnia sunt lacera et obsoleta : ista profectò nequaquam vestrum genus decent. Si saltem curares vestitum tuum sarciendum, aut quoquo modò instaurandum. *A.* Loqueris tu quidem, quæ libent : quòd si parentes haberes tam procul remotos, fortassè non esses elegantior. Si mihi pecunia suppeteret non paterer me usquè adeò pannosum esse. *V.* Nec ideò tamen cares negligentiâ. Cur enim non petis alicundè mutuò? *A.* Undè peterem? *V.* Si non aliundè, certè à Præceptore posses. *A.* Quid si dare nollet? *V.* Nemini denegat ex discipulis domesticis? siquidem videt opus esse. *A.* Id ego non ignoro : sed sum verecundior, quàm ut audeam ex eo petere. *V.* Vah! rusticus est iste pudor. *A.* Malo tamen verecundus esse quàm impudens. *V.* Verecundia

(ut dixit quidam) est bonum in adolescente signum : sed ubique adhibenda est mediocritas. *A.* Ego eo sum ingenio, ut semper vereor offendere quempiam. *V.* Ingenium laudo : sed est modus in rebus. Nam ille offendendi metus habere locum debet in rebus turpibus, aut certè indecoris, hîc verò nihil tale video. Est enim usitatum in hominum societate, ut alii aliorum opera indigeant. Quis igitur mihi vitio dabit, si quid ab amicis aut commodatô petam, aut mutuô? *A.* Nemo reprehendet, nisi fortè rebus ejusmodi abuti velis. *V.* Tu verò (quantùm ego te novi) abuti nolles. *A.* Apage istum abusum. *V.* Quid ergo jam obstat, quò minùs petas, præsertim ab homine facillimo, tuique (ut apparet) amantissimo? *A.* Agè, petam, sed per epistolium, ut reddas, tibi dabo. *V.* Reddam profectò libentissimè, teque illi commendabo diligenter. *A.* Equidem non parvam tibi gratiam habeo, quòd me tanti feceris, ut ad hanc fiduciam hortarêre. *V.* Nunc restat ut scribas, quod dicis epistolium : reliqua mihi committas. *A.* Benè vertat Deus, quod cœpimus. *V.* Ne dubites, res prosperè succedet.

COLLOQ. XXXVII.

Argumentum : *Baptista domum se non antè abiturum dicit, quàm Deo visum fuerit, aut ipse à patre accersatur. Parentibus mos gerendus est. Sermones nostri non debent esse infructuosi.* Exemplum obedientis filii.

ÆGIDIUS, BAPTISTA.

Quandò vis abire domum? *B.* Nescio. Ubi Deo visum fuerit, id enim pendet ex voluntate ejus, non meâ. *Æ.* Quid si te accersat pater? *B.* Tunc intelligam Deum sic velle, ideòque

parebo. *Æ.* Quid si alia fuerit Dei, alia patris tui voluntas? *B.* De hoc non est meum disputare: sed, ut confido, non temerè me acerset. *Æ.* Ego quoque non aliter sentio: sed volui tantisper tecum fabulari. *B.* Gaudeo hunc nostrum sermonem non fuisse fabulosum. *Æ.* Utinam in scholis frequentiores essent sermones ejusmodi. *B.* Tum erunt, quùm Deus ipse puerorum animos timore sui affecerit. *Æ.* Ergo precemur eum, ut id brevi contingat.

COLLOQ. XXXVIII.

Argumentum: *Confabulatio de profectionis in Italiam causâ. Locorum fama et rerum novarum cupiditas nos inducunt ad peregrinandum. Laus Italiæ: vini Italici præstantia. Dei laudandi materia ex ejus beneficiis. Amavit nos Deus usquè ad delicias. Humanæ cogitationes nos à divinis rebus avocant. Humana inconstantia. Roma olim mundi caput dicta est.*

Alexander, Benignus.

Salve, ambulator optatissime! *B.* Et tu salvus sis cessator occupatissime. *A.* Satisne rectè vales, mi Benigne? *B.* Imò rectissimè, quæ est Dei optimi maximi benignitas. *A.* Equidem ex animo gaudeo: tibique vehementer gratulor reditum istum incolumem. Ubi fuisti hoc totò annò? *B.* In Italiâ. *A.* Quam ob causam animum induxeras illuc proficisci? *B.* Ob famam regionis, de quâ tam multa ubique prædicantur. Nec ignoras, quàm simus rerum novarum cupidi. *A.* Sic est naturâ comparatum: sed quid illic invenisti? *B.* Certè multò plura, quàm ex famâ audiveram. *A.* Sed multa (credo) vidisti, quæ minimè velles. *B.* Nempè scelera: sed, quod ad regionem attinet, terra est longè fertilissima, omni optimo-

rum fructuum genere valdè abundans, præcipuè vino præstantissimo. *A*. Scilicet ea potissimùm res tibi arridebat. *B*. Ut verum fatear, mire afficiebat palatum. Nam quale dicas hoc nostrum vinum esse? villum verè dicas, si cum illo compares. *A*. Indè ergo tibi se offerebat pulchrum Dei laudandi argumentum. *B*. Pulcherrimum: sic enim sæpè cogitabam: Quàm bonus es, Domine Deus, qui nos amavisti usquè ad delicias! non enim solùm ea creasti nobis ad victum, quæ terra sponte sua producit, sed etiam tot genera rerum delicatissimarum, quæ, si moderatè sumamus et cum gratiarum actione, et corpus suavissimè nutriunt, et ipsum animum mirificè exhilarant. O quibus verbis, quibus operibus satis dignè glorificemus nomen tuum, Domine! Deniquè sic afficiebar animô, nihil magis cuperem, quàm divinas laudes semper in ore habere: sed (proh dolor!) aliis atque aliis subindè conceptis cogitationibus ignis ille paulatim extinguebatur. *A*. Istud apud me non est novum: nam sæpè tale quid mihi solet accidere. *B*. Ea est naturæ nostræ inconstantia. *A*. Horis ferè omnibus istud experimur: sed qui tandem egisti in tuâ Italiâ? *B*. Invisi, animi gratià, aliquot urbes celebriores: alicubi etiam studui aliquandiù. *A*. Quas urbes invisisti potissimùm? *B*. Multas quidem vidi in transitu: sed paucas contemplatus sum otiosè, nimirum Genuam, Florentiam, Venetias, deniquè Romam illam, quæ olim mundi caput dicebatur, nunc autem est omnium abominationum fons et origo. *A*. Vidistine magnam illam bestiam? *B*. Vidi obiter, quùm per vicos (opinor) spectaculi gratià portaretur. *A*. Sed (ut

ad rem) in quibus tandem oppidis commoratus es studiorum gratiâ? *B.* Româ rediens transivi Bononiam, Patavium, Mediolanum. In eorum oppidorum singulis menses circiter tres versatus sum in vario litterarum genere. Volui enim è singulis paucula quasi degustare. *A.* Quid autem vidisti novi in tot celeberrimis oppidis? *B.* Rogas? ferè omnia mihi nova videbantur: sed longum foret omnia tibi narrare, præsertim nunc, quùm mihi est aliquò properandum. *A.* Quò tandem? *B.* Ad patruum, qui me ad cœnam invitavit. *A.* Nolo igitur te remorari diutiùs: sed quandò licebit nobis magis otiosè confabulari? *B.* Cras à prandio, si volueris. *A.* Ego verò id percupio. *B.* Ad horam igitur primam exspecta me in cubiculo. *A.* Fiet, hora est ad merendam opportuna.

COLLOQ. XXXIX.

Argumentum: *Reprehenditur profectio in militiam. Militum vita corruptissima. Bonus paterfamiliàs semper aliquid per occasionem docet. Timor Dei. Custodit parvulos Dominus ac diligit. Patres et Præceptores diligendi, et quare.* Exemplum adolescentis stulti, et parentum contemtoris.

BAPTISTA, CAROLUS.

Ubi nunc est frater tuus natu maximus? *C.* Ivit in militiam. *B.* Quid ais? in militiam! *C.* Sic res est. *B.* Sic ergo valedixit litteris? *C.* Jampridem litterarum satietas eum ceperat. *B.* Quid ita? *C.* Nescio, nisi quia volebat liberiùs vivere. *B.* Quomodò permisit pater? *C.* Quid putas permisisse, patre absente, matre invita profectus est. *B.* O miserum adolescentem! *C.* Imò verò miserrimum. *B.* Quid faciet? *C.* Id quod cæteri, qui sequuntur illud vitæ genus: nempè spoliabit, rapiet, ludet aleâ, potabit, scortabitur. *B.* Estne isthæc

isthæc militum vita? *C.* Omninò. *B.* Undè scis istud? *C.* Audivi nuper ex patre, quùm cœnaremus. *B.* Quorsùm narrabat talia? *C.* Docebat nos, nihil esse certius, quàm Deum timere, qui custodit parvulos, eosque in viam rectam paulatim inducit. *B.* Et Præceptor ipse noster dė iis rebus nos admonet. *C.* Tantò magis debemus esse solliciti, ut parentes charos habeamus, et Præceptores, quorum operâ Deus ad nostram institutionem utitur. *B.* Utinam utrisque præstemus, quod ipse nobis in suâ lege præcipit. *C.* Ita faxit ille. *B.* Faxit, precor.

COLLOQ. XL.

Argumentum : ***Quidam reversus ex Galliâ præter opinionem et voluntatem patris, domò expellitur. Post aliquod tempus amicorum operâ redit in gratiam.*** **Exemplum ejus, quòd per iram peccatur; item stultæ matrum indulgentiæ in liberos.**

Benignus, Calvus.

Audio fratrem tuum jam revertisse ex Galliâ. *C.* Sic est. *B.* Solusne rediit? *C.* Non omninò. *B.* Quis igitur cum illo? *C.* Quidam civis hujus oppidi, qui ferė biennium illic habitaverat. *B.* Cur iverat frater? *C.* Missus illuc fuerat à patre, ut Gallicė disceret loqui. *B.* Quam igitur ob rem non fuit illic diutiùs? *C.* Jam non poterat ferre matris desiderium. *B.* O tenellum adolescentem! quotum agit annum? *C.* Septimum decimum, si rectė mater meminit nominis, ex quâ id audivi sæpė. *B.* Agė, quo vultu à patre exceptus est ejus adventus? *C.* Rogas? pater non sustinebat illum aspicere : quinetiam nec salutatione dignatus, nec alloquiò, jussit eum abire ė conspectu. *B.* Quid prætereà? *C.* Nisi mater cum lacrymis

intercessisset, jubebat apparitorem accersi, qui miserum in carcerem conjiceret. *B.* Atqui non poterat injussu Magistratûs. *C.* Nescio, tamen conabatur. *B.* Quid posteà factum est? cubuitne domi vestræ? *C.* Minimè verò. *B.* Ubi igitur? *C.* Sororis meæ virum nostin'? *B.* Tanquàm digitos. *C.* Eò missus est à matre, dùm patris ira defervesceret. *B.* Quid tandem accidit? *C.* Egit mater cum propinquis et amicis nostris, ut iratum patrem mitigarent. *B.* Sic igitur frater tuus cum patre in gratiam rediit. *C.* Id non fuit magni negotii. Jam enim patrem cœperat pœnitere, quòd sic excanduisset, quòdque tam graviter accepisset filium. *B.* Nempè dies ejus iram lenierat. *C.* Eâ tamen lege recepit illum, ut promitteret se in Galliam rediturum statim à vindemiâ. *B.* Vide quàm ineptus sit iste in matres nostras affectus. *C.* Atqui ipsæ matres sunt in causâ, cur enim adeò tenerè nos adamant? *B.* Naturam cogere difficile est. *C.* In hanc sententiam tenesne versum ex Horatio? B. *Naturam expellas furcâ licet, usquè recurret.* *C.* Sed quid hoc? dùm fabulamur, à lusu cessatum est. *B.* Nihil indè nobis accidet mali, ad disputationes conveniamus jam.

FINIS.

INDEX COLLOQUIORUM

IN QUINQUE PARTES DISTRIBUTORUM,

Factâ gradatione à brevioribus et facilioribus ad longiora et difficiliora.

(*Prior numerus Librum, posterior verò illius libri Colloquium indicat:*)

PARS I.

PARS III.

PARS IV.

PARS V.

ALIUS COLLOQUIORUM INDEX ALPHABETICUS.

FINIS.